УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ТАМГЫН ГАЗАР

ПАРЛАМЕНТЫН СУДАЛГАА СУРГАЛТЫН ХҮРЭЭЛЭН

АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ ТАЛААР ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ БАРИМТАЛЖ БУЙ БОДЛОГО, ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН БА ПРАКТИК ТУРШЛАГА

Судалгааны код: СТ-23/203
2023.03.21

Хянасан: Парламентын судалгаа, сургалтын хүрээлэнгийн захирал Ц.Цогзолмаа

Судалгаа удирдсан: Парламентын судалгаа, сургалтын хүрээлэнгийн ахлах зөвлөх, эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга Ц.Норовдондог (Ph.D.)

Судлаачид:
Д.Халиун
Р.Нургүл
О.Билгүүтэй
С.Золжаргал
Г.Алтан-Оч
И.Жаргалзаяабямба
Б.Баянмөнх
А.Номин-Эрдэнэ

УЛААНБААТАР
2023 он

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ.....2

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ХЭСЭГ.....4

Нэг. ДЭЛХИЙ ДАХИНЫ АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЛБАРЫН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ, ХӨГЖЛИЙН ЧИГ ХАНДЛАГА, ОЛОН УЛСЫН САЙН ТУРШЛАГА.....4

1.1.Аялал жуулчлалын олон улсын эрх зүйн зохицуулалт.....6

1.2.ЭЗХАХБ-ын гишүүн болон түнш орнуудын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр баримталж буй бодлого, эрх зүйн орчин, хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний талаар.....8

Хоёр.ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ БОДЛОГО, ЭРХ ЗҮЙН ОРЧНЫ ТАЛААР.....15

2.1.ГҮРЖ УЛС.....15

2.1.1.Аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, гадаадын жуулчдыг өөрийн оронд татахад чиглэсэн бодлого, хэрэгжилт.....17

2.1.2.Аялал жуулчлалын салбарт үзүүлж байгаа татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, төрийн дэмжлэг.....20

2.1.3.Аялал жуулчлалын салбарт агаарын болон бусад тээврийн үзүүлэх нөлөөлөл, холбогдох зохицуулалт.....21

2.1.4.Жуулчны аюулгүй байдлыг хангахад чиглэсэн бодлого.....22

2.1.5.Дотоодын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх бодлого, зохицуулалт, арга хэмжээ.....23

2.2. БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС.....23

Дотоодын аялал жуулчлал.....24

2.2.1.Аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, гадаадын жуулчдыг өөрийн оронд татахад чиглэсэн бодлого, хэрэгжилт.....24

2.2.2.БНСУ-ын аялал жуулчлалын засаглал ба санхүүжилт.....25

2.2.3.Аялал жуулчлалын салбарын татварын хөнгөлөлт.....26

2.2.4.Жуулчны аюулгүй байдлыг хангах.....27

2.3. ТАЙЛАНД УЛС.....27

2.3.1.Аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, гадаадын жуулчдыг өөрийн оронд татахад чиглэсэн бодлого, хэрэгжилт.....28

2.3.2.Аялал жуулчлалын салбарт үзүүлж байгаа татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, төрийн дэмжлэг, түүний үр дүн.....29

2.3.3.Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд аялал жуулчлалын салбарт хэрэгжүүлж байгаа бодлого, зохицуулалт;.....30

2.3.4.Жуулчны аюулгүй байдлыг хангахад чиглэсэн бодлого /холбогдох даатгалын талаарх зохицуулалт/.....30

2.4. БҮГД НАЙРАМДАХ ЧЕХ УЛС.....31

2.4.1.Аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, гадаадын жуулчдыг өөрийн оронд татахад чиглэсэн бодлого, хэрэгжилт.....34

2.4.2.Аялал жуулчлалын салбарт үзүүлж байгаа татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, түүний үр дүн.....36

2.4.3.Аялал жуулчлалын салбарт агаарын болон бусад тээврийн үзүүлэх нөлөөлөл, холбогдох зохицуулалт.....39

2.4.4.Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд аялал жуулчлалын салбарт хэрэгжүүлж байгаа бодлого, зохицуулалт.....39

4.2.5. Дотоодын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх бодлого.....40

2.5. БҮГД НАЙРАМДАХ АВСТРИ УЛС.....42

2.5.1.Аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, гадаадын жуулчдыг өөрийн оронд татахад чиглэсэн бодлого, хэрэгжилт.....44

2.5.2.Аялал жуулчлалын салбарт үзүүлж байгаа татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, төрийн дэмжлэг.....46

АШИГЛСАН ЭХ СУРВАЛЖ.....47

Хавсралт.....49

УДИРТГАЛ

“Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх талаар гадаадын зарим орны баримталж буй бодлого, эрх зүйн орчин ба практик туршлага” сэдэвт харьцуулсан судалгааны ажлыг Парламентын судалгаа, сургалтын хүрээлэнд гүйцэтгэлээ.

Судалгааны хамрах хүрээ: Захиалагчаас ирүүлсэн хүсэлтийн дагуу сэдвийн хүрээнд дараах асуудлуудыг хамруулан судаллаа. Үүнд:

- Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагын гишүүн болон түнш 50 гаруй улсын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр баримталж буй бодлого, эрх зүйн орчин, хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний талаар;
- Захиалагчийн хүсэлтэд дурдсан Гүрж Улс, БНСУ, Тайланд Улс болон Австри, Чех улсын аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх хүрээнд гадаадын жуулчдыг өөрийн оронд татахад чиглэсэн бодлого, хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ; тухайн салбарт үзүүлж байгаа татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, төрийн дэмжлэг; төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд аялал жуулчлалын салбарт хэрэгжүүлж байгаа бодлого, зохицуулалт; жуулчны аюулгүй байдлыг хангахад чиглэсэн бодлого; дотоодын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх бодлого, зохицуулалт, арга хэмжээ зэрэг асуудлуудын талаар.

Судалгааны бүтэц: Судалгааны ажил нь хоёр бүлэгтэй. Нэгдүгээр бүлэгт: Аялал жуулчлалын салбарын өнөөгийн байдал, хөгжлийн чиг хандлага, олон улсын сайн туршлагын талаар, Хоёрдугаар бүлэгт: Гадаадын зарим орны бодлого, эрх зүйн орчны талаар авч үзэв.

Түлхүүр үг: *аялал жуулчлалын бодлого, дотоодын аялал жуулчлал, татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, төрийн дэмжлэг*

Keywords: *tourism policy, domestic tourism, tax reduction and exemptions, state support*

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

НҮБ	Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага (UN)
БНСУ	Бүгд Найрамдах Солонгос Улс
ЭЗХАХБ	Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага (OECD)
ДАЖБ	НҮБ-ын Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллага (UNWTO)
ДХБ	Дэлхийн худалдааны байгууллага (WTO)
ДНБ	Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн
ЕХ	Европын холбоо

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1. БНСУ-ын аялал жуулчлалын салбарын статистик мэдээ 2017-2021 (Table: Total Market Size, US dollar)
Хүснэгт 2. ДНБ-ий эзлэх хувийг 2020-2024 оны байдлаар харьцуулсан үзүүлэлт
Хүснэгт 3. БНЧУ-аас АНУ руу зорчсон жуулчдын тоо
Хүснэгт 4**.** Австри Улсынн дотоодын болон дотоод, гадаад аялал жуулчлал
Хүснэгт 5. Австрийн аялал жуулчлалын байгууллага, ажилтан
Хүснэгт 6. Австрийн аялал жуулчлалын дотоод хэрэглээ 2020 он [САЯ ЕВРО]

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1. Гүржийн Засгийн газрын аялал жуулчлалд төсөвлөсөн зарцуулалтын хэмжээ
Зураг 2. Гүржийн аялал жуулчлалын салбарын ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээ болон нийт төсөвт эзлэх хувь хэмжээ
Зураг 3. БНСУ: Аялал жуулчлалын байгууллагуудын зохион байгуулалтын схем
Зураг 4. Био-Тойрог-Ногоон (Bio-Circular-Green (BCG)) эдийн засгийн загвар

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ХЭСЭГ

Нэг. ДЭЛХИЙ ДАХИНЫ АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН САЛБАРЫН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ, ХӨГЖЛИЙН ЧИГ ХАНДЛАГА, ОЛОН УЛСЫН САЙН ТУРШЛАГА

Аялал жуулчлалын салбар нь коронавирусын халдварт /КОВИД-19/ цар тахал /цаашид “цар тахал” гэх/-ын нөлөөгөөр эдийн засгийн хүндрэлд хамгийн их өртсөн салбарын нэг бөгөөд хөл хорио, хязгаарлалтын дэглэм нь аж ахуйн нэгж, компаниуд төдийгүй аялал жуулчлалаас хараат улс орнуудад хүнд цохилт болсон. 2020 онд л гэхэд дэлхийн хэмжээнд тус салбар 4.5 их наяд ам.долларын алдагдал хүлээж, 62 сая ажлын байр алдагдсанаар иргэдийн амьжиргааны түвшин, сайн сайхан аж байдалд нөлөөлсөн.[1]

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллага (UNWTO)-аас[2] олон улсын аялал жуулчлал 2023 онд сэргэх төлөвтэй байна гэж дүгнэсэн байна.[3] Тухайлбал:

- 2022 онд олон улсын жуулчдын тоо цар тахлын өмнөх үеийн 63 хувьд хүрсэн. 2022 онд 900 сая жуулчин олон улсад аялсан нь 2021 оныхоос хоёр дахин өссөн үзүүлэлт боловч, 2019 онтой харьцуулахад 37 хувиар бага байна.
- 2022 онд хамгийн өндөр өсөлт Ойрх Дорнод бүсэд бүртгэгдсэн бөгөөд жуулчдын тоо цар тахлын өмнөх үеийн 83 хувьтай тэнцэж байна. Европ тив 585 сая жуулчин хүлээн авсан нь цар тахлын өмнөх үеийн 80 гаруй хувьтай тэнцэж байна.
- Африк болон Америк тивд аялсан жуулчдын тоо тус бүр цар тахлын өмнөх үеийн 65 хувьтай тэнцэж байгаа бол цар тахалтай холбоотой халдвар хамгааллын хатуу дэглэм тогтоосон Ази, Номхон далайн бүсэд аялсан жуулчдын тоо цар тахлын өмнөх 23 хувьтай тэнцүү байна.
- Дээрхээс үзэхэд олон улсын аялал жуулчлалын сэргэлт 2023 онд үргэлжлэн, Ази Номхон далайн бүсийн зах зээл нээгдэж байгаатай холбоотойгоор улам бэхжих хандлагатай байна.
- Аялал жуулчлалын салбарын сэргэлт, түүнд нөлөөлөх хүчин зүйлийн талаар шинжээчдийн дунд хийсэн судалгаанд хамрагдсан экспертүүдийн 72 хувь нь 2023 оны үзүүлэлт өмнөх онтой харьцуулахад сайжирна гэж дүгнэсэн бол цар тахлын өмнөх буюу 2019 оны хэмжээнд 2024 он болон түүнээс хойш хүрнэ гэж таамаглажээ.

---

[1] Juliet Masiga, What next for travel and tourism? Here's what the experts say, World Economic Forum, June 30, 2022, https://www.weforum.org/agenda/2022/06/what-next-for-travel-and-tourism-industry-experts-explain/

[2] Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллага (UNWTO) нь 1975 онд байгуулагдсан дэлхийн 160 улсын гишүүнчлэлтэй, хариуцлагатай, тогтвортой, бүх нийтийг хамарсан аялал жуулчлалыг түгээн дэлгэрүүлэх чиг үүрэг бүхий НҮБ-ын төрөлжсөн байгууллага юм. https://www.unwto.org/who-we-are
Монгол Улс Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагад 1990 онд гишүүнээр нэгдэн орсон ба сүүлийн жилүүдэд тус байгууллагатай харилцаагаа хөгжүүлж, мэргэжлийн сургалт явуулах, аялал жуулчлалын тандалтын төвийг байгуулах зэрэг үйл ажиллагааг тус байгууллагын дэмжлэгээр хамтран гүйцэтгэж байна. https://www.parliament.mn/nn/10345/

[3] Дэлхийн аялал жуулчлалын барометр (UNWTO World Tourism Barometer)-ын судалгааг жилд 4 удаа нийтэлдэг бөгөөд аялал жуулчлалын зах зээлийн талаарх (гадаад орноос жуулчин хүлээн авах /Inbound/ болон гадаад оронд жуулчин илгээх /outbound/ гм.) хамгийн сүүлийн үеийн тайлан, тоо мэдээг нийтэлдэг. Барометрийн судалгаанд UNWTO аялал жуулчлалын бүлэг экспертүүдийн асуулгад суурилсан Итгэлийн индекс (Confidence Index) болон олон улсын аялал жуулчлалын талаарх сүүлийн үеийн үзүүлэлтэд суурилсан богино хугацааны үнэлгээ мөн багтдаг. UNWTO гишүүн орнууд, холбоотон гишүүд болон дагалдах гишүүд Дэлхийн аялал жуулчлалын барометрийн судалгааг гишүүнчлэлийн хүрээнд үзүүлэх үйлчилгээний хүрээнд хүлээн авдаг.
UNWTO World Tourism Barometer, Latest tourism data, https://www.unwto.org/unwto-world-tourism-barometer-data

- UNWTO-ын таамаглалаар 2023 онд олон улсын аялал жуулчлалын хэмжээ цар тахлын өмнөх үеийн 80-95 хувьд хүрэх боловч эдийн засаг болон геополитикийн эрсдэл өндөр хэвээр байгааг анхааруулж байна.
- Эдийн засаг бүрэн сэргээгүй байгаа үед (Тухайлбал, газрын тос, эрчим хүчний үнэ эрчимтэй нэмэгдэж, инфляцын түвшин өссөнтэй холбоотойгоор тээвэр болон буудаллах үнэ нэмэгдэх нь хэрэглэгчдийн худалдан авах чадвар болон хадгаламжид сөрөг нөлөө үзүүлэхээс гадна бизнесийн үйл ажиллагааны зардлыг нэмэгдүүлнэ.) жуулчдын хувьд үр өгөөж өндөртэй, ойрын аяллыг илүүтэйгээр эрэлхийлэх болно гэж дүгнэжээ.

Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага (ЭЗХАХБ)-аас аялал жуулчлалын салбарыг сэргээхэд дараах асуудлууд чухал болохыг онцолсон байна.[4] Үүнд:

Аялал жуулчлалын салбарын хөгжлийг цогц, уян хатан, алс хэтийг харсан бодлогоор хөхиүлэн дэмжих

- Сэргэлтийг эрчимтэй нэмэгдүүлэх, ногоон болон дижитал шилжилтийг хурдасгах, Засгийн газрын хэмжээнд ирээдүйн шокод бэлтгэх, хариу үйлдэл үзүүлэх, дасан зохицох чадавхыг бий болгоход чиглэсэн аялал жуулчлалын хэтийн стратегийг хөхиүлэн дэмжих.
- Хувийн хэвшил, иргэний нийгэмтэй хамтран шинэлэг арга барилд тулгуурлан цар тахлын хариу арга хэмжээг боловсруулах, хэрэгжүүлэх, илүү хүчтэй, тогтвортой салбарыг бий болгоход шаардлагатай бүтцийн өөрчлөлт хийх, оновчтой болгох.

Аялал жуулчлалын экосистемийн *resilience* буюу уян хатан чанар, тэсвэртэй байдлыг нэмэгдүүлэх

- Санхүүгийн хүртээмжийг сайжруулах, ур чадвар, чадавхыг бэхжүүлэх, ногоон, дижитал дадлыг дэмжих замаар аялал жуулчлалын салбарын ЖДҮ эрхлэгчдийг дэмжсэн бизнесийн орчныг хөхиүлэн дэмжих.
- Аялал жуулчлалын экосистемд оролцогчдын хамтын ажиллагааг дэмжих замаар орчны өөрчлөлт, асуудалд хариу үйлдэл үзүүлэх, дасан зохицох чадавхыг бий болгох, мэдээлэл, туршлагаа хуваалцах, эрсдэл, боломжийн талаарх ойлголтыг нэмэгдүүлэх.
- Аялал жуулчлалын уян хатан чанар, тэсвэртэй байдлыг хэмжих, хянахад найдвартай, харьцуулж болохуйц өгөгдөл, хэрэгслийг бий болгох, болзошгүй хямралын үед авах хариу арга хэмжээ, үр дүнтэй шийдлийн талаар шуурхай дамжуулах, мэдээллийн цоорхойг нөхөх.

Ногоон аялал жуулчлалын сэргэлтийг дэмжих

- Тогтвортой аялал жуулчлалын алсын хараа, зорилго, зорилт бүхий урт хугацааны цогц стратегийг боловсруулж, Засгийн газрын хэмжээнд нөөц төвлөрүүлэх, зохицуулах үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, механизмтай болох.
- Аялал жуулчлалын нэмүү өртгийн сүлжээн дэх ногоон дадлын талаарх мэдлэгийг дээшлүүлэх, байгальд ээлтэй үйл ажиллагааг урамшуулах, хөрөнгө оруулалтыг дэмжих үр нөлөө бүхий арга хэмжээнд ач холбогдол өгсөн, баримт нотолгоонд суурилсан бодлогыг хэрэгжүүлэх.

[4] ЭЗХАХБ-аас 2008 оноос хойш хоёр жил тутам “Аялал жуулчлалын чиг хандлага, бодлого” (OECD Tourism Trends and Policies) тайланг нийтэлж байгаа бөгөөд ЭЗХАХБ-ын гишүүн болон түнш 50 гаруй орны аялал жуулчлалын салбарын бодлого, засаглалын гол шинэчлэлүүд, тулгарч буй сорил бэрхшээл, мөн улс орнуудын сайн туршлагыг тусгадаг. OECD (2022), OECD Tourism Trends and Policies 2022, OECD Publishing, Paris, https://www.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/oecd-tourism-trends-and-policies_20767773

- *Carbon literacy* буюу уур амьсгалын өөрчлөлтийн талаарх мэдлэгийг дээшлүүлж, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаанд оролцогчдын шинэлэг шийдлийг боловсруулах, тогтвортой аялал жуулчлалын сонголтыг хийх, бизнес эрхлэгчдэд байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах чадавхыг бий болгоход туслах.
- Ногоон шилжилтийг хурдасгахад Засгийн газрын үүргийг нэмэгдүүлж, байгаль орчин, уур амьсгалын өөрчлөлтөд тэсвэртэй хөгжилд хувь нэмэр оруулах зорилгоор төрөөс санхүүжүүлсэн, эсхүл төрийн өмчийн хөрөнгөөр худалдан авсан аялал жуулчлалын дэд бүтцийг байгуулах.

1.1.Аялал жуулчлалын олон улсын эрх зүйн зохицуулалт

Аялал жуулчлалын олон улсын эрх зүйн зохицуулалтын үндэс болсон олон талт гэрээ, конвенц, эрх зүйн баримт бичгүүд:

- олон улсын хэмжээнд: Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагаас баталсан “Аялал жуулчлалын ес зүйн тухай дэлхийн конвенц”[5];
- бүс нутгийн хэмжээнд: 2015 оны Багц аяллын тухай Европын холбооны удирдамж, Өмнөд Африкийн хөгжлийн хамтын нийгэмлэг (SADC), Өмнөдийн нэгдсэн зах зээл (Mercosur), Зүүн Өмнөд Азийн бүс нутгийн хамтын ажиллагааны нийгэмлэг (ASEAN)-ийн гишүүн улс орнуудын хамтын ажиллагааг дурдаж болох юм.

Мөн олон тооны Европын холбооны гишүүн бус улс орнууд Европын холбооноос аялал жуулчлалтай холбоотой гаргасан хууль тогтоомжийг батлах, нийцүүлэх зэрэг арга хэмжээ авч байна.[6]

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллага (UNWTO) болон холбогдох бусад олон улсын байгууллагаас баталсан аялал жуулчлалын салбарын гол баримт бичгүүд:

- 1980 оны Дэлхийн аялал жуулчлалын Манилын тунхаг;[7]
- 1982 оны Акапулькийн баримт бичиг;[8]
- 1989 оны Аялал жуулчлалын Гаагийн тунхаг;[9]
- 1985 оны UNWTO-ын Ерөнхий Ассамблейгаас баталсан Аялал жуулчлалын харти ба Жуулчны ёс зүй;
- 1994 оны Аялал жуулчлалын Осакагийн тунхаг;[10]
- 2001 оны Осакагийн мянганы тунхаг.[11]

---

[5] Дэлхий нийтээр баримтлах аялал жуулчлалын ёс зүйн хэм хэмжээг НҮБ-ын дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллага боловсруулсан. Үүний зорилго нь аялал жуулчлалын байгаль орчин, соёлын өвд оруулах сөрөг үр дагаврыг багасган, аялал жуулчлал эрхэлж буй газруудын иргэдэд хүрэх ашиг тусыг нэмэгдүүлэх явдал юм. Энэхүү ёс зүйн хэм хэмжээний 10 зүйл ангийг 2001 онд НҮБ-ын Ерөнхий ассамблейгаар албан ёсоор баталсан юм. Энэ бичиг баримт нь аялал жуулчлалтай холбоотой хэн ч бай, жуулчид, жуулчлалын үйлчилгээнийхний даган мөрдөх зарчмууд юм.
Олон улсын аялал жуулчлалын ёс зүйн хэм хэмжээ нь дэлхийн аялал жуулчлалыг хариуцлагатай, тогтвортой хөгжүүлэхэд хувь нэмэр оруулах зорилгоор боловсруулагдсан баримт бичиг юм. Энэ нь аялал жуулчлалын салбарынханд зориулсан багц зарчмуудыг багтаасан. Тэрчлэн засгийн газар, аялал жуулчлалын салбар, олон нийт, жуулчдад хандаж, дэлхийн хэмжээнд байгаль орчин, соёлын өв, нийгэмд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг багасгахын зэрэгцээ салбарын ашиг тусыг нэмэгдүүлэхэд туслах зорилготой юм. https://www.giz.de/en/downloads/giz-2022-mn-CBT.pdf

[6] https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00W4N5.pdf

[7] https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/unwtodeclarations.1980.01.01?role=tab

[8] https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/unwtodeclarations.1982.02.01?role=tab

[9] https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/unwtodeclarations.1989.03.01?role=tab

[10] https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/unwtodeclarations.1994.04.02?download=true

[11] https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/unwtodeclarations.2001.11.03?role=tab

Аялал жуулчлалын тодорхой асуудал хамаарах НҮБ, Дэлхийн худалдааны байгууллага (WTO) болон бусад байгууллагын баримт бичгүүд:

- 1948 оны Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал;
- 1966 оны Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн тухай олон улсын пакт;
- 1966 оны Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт;
- 1929 оны Олон улсын агаарын тээвэр дэх ачаа ба иргэний тээврийн тухай Варшавын конвенц;
- 1944 оны Иргэний нисэхийн тухай Чикакогийн олон улсын конвенц, түүнтэй холбоотойгоор батлагдсан Токио, Гааг, Монреалийн конвенцууд;
- 1954 оны Аялал жуулчлалын гаалийн хөнгөлөлтийн тухай конвенц болон протокол (Жуулчдын гаалийн татварын хөнгөлөлтийн тухай нэмэлт протокол, Жуулчдад зориулсан зар сурталчилгааны бичиг баримт болон материалыг оруулах тухай);
- 1972 оны Дэлхийн соёлын болон байгалийн өвийг хамгаалах тухай конвенц;
- 1990 оны Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц;
- 1995 оны ДХБ-аас зохион байгуулалттай секс-жуулчлалаас урьдчилан сэргийлэх тухай гаргасан мэдэгдэл (Мадрид, Испани болон Гэгээн Винсент, Балле-д'Аоста, Итали);
- 1995 оны Аялал жуулчлалын аюулгүй байдал, аялал дахь эрсдэлийг бууруулах олон улсын бага хурлын баримт бичгүүд (Эстерсуд, Швед);
- 1996 оны Нийгмийн аялал жуулчлалын асуудлаар Нийгмийн аялал жуулчлалын олон улсын товчооны Ерөнхий Ассамблейгаас баталсан Монреалийн тунхаг;
- 2000 оны Аялал жуулчлалын салбар дахь ажиллах хүчийг бэлтгэх асуудлаарх ДХБ-ын Мадридын олон улсын семинарын баримт бичгүүд;
- 1994 оны Худалдаа, үйлчилгээний ерөнхий хэлэлцээр (GATS);
- 1995 оны Биологийн олон янз байдлын тухай конвенц;
- Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагаас хамтын гэрээ байгуулах, албадан болон хүүхдийн хөдөлмөрийг хориглох тухай, уугуул иргэдийн эрхийг хамгаалах, ажлын байр дахь эрх тэгш байдлыг хангах, ажлын байран дахь ялгаварлан гадуурхалтын аливаа хэлбэрээс урьдчилан сэргийлэх талаар баталсан конвенц болон гаргасан зөвлөмжүүд.
- Аялал жуулчлалын салбарт хамтран ажиллах тухай Засгийн газар хоорондын хоёр талын хэлэлцээр.

Европын холбооны гишүүн орнуудын аялал жуулчлалын салбарыг зохицуулж буй хууль эрх зүйн орчин[12]

Европын холбооны гишүүн орнуудын аялал жуулчлалын салбарыг зохицуулж буй хууль эрх зүйн зохицуулалтууд хоорондоо ялгаатай бөгөөд дараах хүчин зүйлээс хамаарч байна. Үүнд: тухай улсын аялал жуулчлалын салбарын хөгжил болон тухайн салбарт өгч буй ач холбогдол, тухайн улс орны засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн зохион байгуулалт, эрх зүйн тогтолцоо зэрэг байна.

Ихэнх гишүүн орны хувьд аялал жуулчлалыг нийтийн ашиг сонирхолд хамаарах үйл ажиллагаа гэж тодорхойлсон байх бөгөөд аялал жуулчлалыг дэмжих, жуулчдыг мэдээллээр хангах, орон нутгийн түвшний аялал жуулчлалыг төсвөөс санхүүжүүлэх, орон нутгийн түвшний байгууллагуудыг хувийн хэвшилтэй холбох зэргийг төрөөс зохицуулдаг байна.

[12] ESHTE. (2022). Tourism Law in Europe. https://publications.eshte.pt/dir/tlie/tlie/

Тухайлбал, Австри Улсад аялал жуулчлалыг үндэсний хэмжээнд зохицуулж буй бие даасан хууль тогтоомж байхгүй, зөвхөн бүс нутаг, орон нутгийн хэмжээнд зохицуулсан байна.[13]

Итали Улсын аялал жуулчлалтай холбоотой харилцааг зохицуулж буй эрх зүйн орчны хувьд бүс нутаг, орон нутгийн хууль тогтоомжоор зохицуулах нь нийтлэг байна. Үндэсний хэмжээнд зохицуулж буй эрх зүйн акт нь 2011 онд батлагдсан Аялал жуулчлалын кодекс юм.[14] Уг кодекст аялал жуулчлалтай холбоотой үндсэн зарчим болон аялал жуулчлалын талаар баримтлах бодлогыг тусгасан байна. Аялал жуулчлалын талаар баримтлах бодлого нь аялал жуулчлалын маркетинг буюу аялал жуулчлалын зах зээл, жуулчны зан төлөв, худалдан авах чадвар буюу эрэлтийг тодорхойлж хангах хэрэгцээт бараа, үйлчилгээг зохион байгуулах, идэвхижүүлэх, хуваарилах болон хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах эрх зүйн үндэслэл болдог байна.

Хорват Улсын хувьд аялал жуулчлалтай холбоотой харилцааг хэд хэдэн хуулиар зохицуулж байна. Тухайлбал, Аялал жуулчлалын зөвлөлүүд болон аялал жуулчлалыг дэмжих тухай хууль, Аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэх тухай хууль, Жуулчны татварын тухай хууль, Зочлох үйлчилгээ болон катерингийн тухай хууль гм.[15]

Мөн багц аялалтай холбоотой зохицуулалт нь улс орнуудын хувьд ялгаатай байна. Тухайлбал, зарим улс зохион байгуулалттай аяллын үйлчилгээ үзүүлэхэд тусгай зөвшөөрөл, зохион байгуулагч аж ахуйн нэгж, иргэний санхүүгийн баталгаа, мэргэжлийн ур чадвар, гадаад хэлний мэдлэгийг нотлох гэрчилгээ зэргийг шаарддаг бол бусад улсад дээрх асуудлыг зохицуулаагүй байна.[16]

1.2.ЭЗХАХБ-ын гишүүн болон түнш орнуудын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх чиглэлээр баримталж буй бодлого, эрх зүйн орчин, хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний талаар[17]

1.2.1.Аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, гадаадын жуулчдыг өөрийн оронд татахад чиглэсэн бодлого, хэрэгжилт

Цар тахлын улмаас үүссэн аялал жуулчлалын хямралаас өмнө ЭЗХАХБ[18] зэрэг олон улсын байгууллагаас аялал жуулчлалын урт хугацааны, урт хугацааны, тогтвортой бодлого, стратеги, үйл ажиллагааны төлөвлөгөө чухал болохыг онцолж байсан. Аялал жуулчлал сэргэхийн хэрээр улс орнуудын засгийн газрууд урт хугацааны стратегийн зорилтыг богино хугацааны сэргэлттэй уялдуулах бэрхшээлтэй тулгарч байна. Цар тахал нь аялал жуулчлалын экосистемийн сул талыг (шинээр үүссэн болон өмнө байсан) тодруулж гаргасан боловч хямрал удаан үргэлжилсэн нь эдгээрийг боломж болгон ашиглан урт хугацаандаа шийдвэрлэх боломжийг бий болгосон.

Аялал жуулчлалын стратеги төлөвлөгөөг шинэчлэн батлах замаар аялал жуулчлалын салбар дахь эдийн засаг, геополитикийн орчны өөрчлөлтөөс үүдэлтэй шинэ сорилтуудыг шийдвэрлэх боломжтой юм. Цар тахлын эхэн үед ЭЗХАХБ-ын цөөнгүй гишүүн улс аялал жуулчлалын урт хугацааны стратеги төлөвлөгөө боловсруулж,

[13] Мөн тэнд, 53 дахь тал
[14] Мөн тэнд, 315 дахь тал
[15] Мөн тэнд, 93 дахь тал
[16] Saša Zupan Korže, Legal framework for tourism: neccessity or necessary evil, Innovative Issues and Approaches in Social Sciences, Vol. 11, No. 1, 2018, http://www.iiass.com/pdf/IIASS-2018-no1-art3.pdf
[17] OECD (2022), OECD Tourism Trends and Policies 2022, OECD Publishing, Paris, https://www.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/oecd-tourism-trends-and-policies_20767773
[18] Мөн тэнд.

шинэчилж эхэлж байсан боловч цөөнгүй нь хойшлогдсон байна. Харин Чех, Итали, Япон, Латви зэрэг зарим улс орнууд цар тахлын тодорхойгүй нөхцөл байдалд 2-3 жилийн хугацаатай богино хугацааны сэргэлтийн стратеги, үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулж, баталсан бол АНУ, Австрали, Хорват, Дани, Финланд, Франц, Грек, Унгар, Израил зэрэг улс 2027-2030 он хүртэлх урт хугацааны стратеги төлөвлөгөөг боловсруулсан байна.

Холбогдох баримт бичгүүдээс харахад улс орнууд аялал жуулчлалын стратеги төлөвлөлт, хөгжилд илүү уян хатан хандлагыг нэвтрүүлэхийг зорьсон байна. Тухайлбал, ИБУИНХУ хоёр чиглэлт стратеги баталсан бөгөөд нэг чиглэл нь 2019 оны түвшинд буцаж сэргэх, харин урт хугацааны стратегийн зорилт нь бүс нутгийн тархалтыг дэмжих, салбарын уян хатан байдлыг бий болгох, хүртээмж, тогтвортой байдлыг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн байна. Унгар Улс нь 2021 онд аялал жуулчлалын стратегиа шинэчлэн боловсруулсан бөгөөд Үндэсний аялал жуулчлалын стратеги 2030-д цар тахлын нөлөөлөл болон эхний гурван жилийн хугацаанд олж авсан сургамжийг тусгасан байна.

Тогтвортой байдал нь аялал жуулчлалын бодлогын тулгуур, чухал хэсгийн нэг хэвээр байна. Тухайлбал, Итали, АНУ зэрэг орнууд уур амьсгалын өөрчлөлтийг бууруулах, дасан зохицоход илүүтэйгээр анхаарч байна. Итали Улс нь 2023-2027 оны Аялал жуулчлалын стратеги төлөвлөгөө боловсруулж байгаа бөгөөд зан төлөвийн талаарх ойлголтыг *(behavioural insights)* ашиглан жуулчид, бизнес эрхлэгчдэд илүү тогтвортой, байгаль орчинд ээлтэй зан үйлийг бий болгох, дадуулахаар төлөвлөж байна.

Швейцар Улс 2021 онд гурван жилийн хугацаатай "Swisstainable" шинэ стратеги хэрэгжүүлж, дэлхийн хамгийн тогтвортой аялал жуулчлалын чиглэл болохыг зорьж байна. Португал Улс 2020-2023 онд тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх цогц төлөвлөгөө боловсруулж, аялал жуулчлалын бизнес эрхлэгчдийн тогтвортой үйл ажиллагааг дэмжихэд анхаарал хандуулж байна. Үүнд эрчим хүчний хэрэглээг бууруулж, тойрог эдийн засгийн шийдлийг нэвтрүүлэх, холбогдох сургалт, ур чадварыг хөгжүүлэх, барилгын тогтвортой шийдлүүдийг дэмжих, гольфийн талбайн усны үр ашгийг дээшлүүлэх зэрэг орж байна. Эстони Улсын “Аялал жуулчлалын стратеги 2022-2025”-даа аялал жуулчлалын ухаалаг болон ногоон чиглэл болох зорилтыг дэвшүүлсэн бол Тогтвортой байдлын хөтөлбөрүүдийг Бельги Улс ((Фландерс) “2019-2024 оны Аялал жуулчлалын төлөвлөгөөний зөвлөмж”), Румын Улс (Эко аялал жуулчлалын хөгжлийн стратеги) тус тус боловсруулсан байна.

Мөн сүүлийн үеийн стратеги төлөвлөгөөнүүд хэмжээ бус чанарыг эрхэмлэх, дижитал шилжилт болон ажиллах хүчний асуудлыг чухалчлан авч үзэж байна. Эдгээр нь цар тахлаас өмнө боловсруулсан Австри Улсын Аялал жуулчлалын Мастер төлөвлөгөөнд туссан ба тооноос чанарыг эрхэмлэх, хамтын ажиллагааны соёл бий болгох зэргийг тусгасан байна. Австрали Улсын THRIVE 2030 стратеги төлөвлөгөө нь өвөрмөц, өндөр чанартай бүтээгдэхүүн дээр анхаарлаа төвлөрүүлж, найдвартай, уян хатан ажиллах хүчийг нэмэгдүүлэх, уян хатан, тогтвортой, шинэлэг, өрсөлдөх чадвартай аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэхэд чиглэсэн “аж үйлдвэр манлайлж, төрөөс дэмжлэг үзүүлэх” үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг багтаасан байна.[19]

[19] Аялал жуулчлалын бодлого, хөтөлбөрүүд Австрали Улсын үндэсний урт хугацааны эдийн засгийн стратеги болох THRIVE 2030-ийг 2022 оны 3 дугаар сард баталсан. Аж үйлдвэр болон засгийн газрын дэмжлэгтэйгээр THRIVE 2030 нь эдийн засгийг сэргээн босгож, урт хугацааны тогтвортой өсөлтөд чиглүүлэх зорилготой юм. Энэ нь 2024 он гэхэд Ковид-19 цар тахлын өмнөх аялал жуулчлалын салбарын 166 тэрбум австрали долларын орлогыг нэмэгдүүлж, 2030 он гэхэд 230 тэрбум австрали долларт хүргэх зорилт тавьсан байна. Энэ зорилтын 40 орчим хувийг бүс нутгийн дотоодын аялалын чиглэлүүд эзэлж байна. THRIVE 2030

1.2.2.Аялал жуулчлалын салбарт үзүүлж байгаа татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, төрийн дэмжлэг, түүний үр дүн

Аялал жуулчлал нь төсвийн орлогод хувь нэмэр оруулахаас гадна, төсвийн зарлагаас ашиг хүртдэг салбар юм. Аялал жуулчлалын салбар нь маш өргөн хүрээг хамардаг тул тухайн салбарт үзүүлж буй төрийн дэмжлэгийн хэмжээг нарийн тогтоох бэрхшээлтэй байдаг. Энэ нь цар тахлаас хойш ЖДҮ болон эдийн засгийг бүхэлд нь сэргээх арга хэмжээ нэмэгдсэнээр улам өргөн хүрээтэй болсон.

Улс орнууд цар тахлын эсрэг хариу арга хэмжээ болгон аялал жуулчлалын салбарт дараах хөнгөлөлт, дэмжлэгүүдийг үзүүлсэн байна. Үүнд:

Австрали Улс: Тус улс нь эдийн засгийг бүхэлд нь сэргээхэд чиглэсэн дэмжлэгээс гадна 2020-2022 онд бизнесийн аялал жуулчлалыг эрчимжүүлэх Бизнесийн арга хэмжээний грант[20] (56 сая австрали доллар), аялал жуулчлалын тур оператор, турагент зэрэг бизнес эрхлэгчдийг дэмжих Хэрэглэгчийн аяллыг дэмжих хөтөлбөр /The Consumer Travel Support programme/ (258 сая австрали доллар), бүс нутгийн аялал жуулчлалыг сэргээх замаар олон улсын аялал жуулчлалаас өндөр хамааралтай есөн бүс нутагт дэмжлэг үзүүлэх Бүс нутгийн аялал жуулчлалыг сэргээх хөтөлбөр /Recovery for Regional Tourism programme/ (50 сая австрали доллар)-ийг тус тус хэрэгжүүлсэн. Агаарын тээврийн салбарыг дэмжих, дотоодын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх зорилгоор Аялал жуулчлал, нисэхийн сүлжээг дэмжих хөтөлбөрийг[21] тус тус хэрэгжүүлсэн байна.

Австри Улс: Австри Улсын аялал жуулчлалын хөгжлийн банкнаас аялал жуулчлалын салбарыг дэмжихэд түр зээлийн баталгаа /guarantees for bridging loans/ (1.6 тэрбум евро), арга хэмжээ зохион байгуулагчдад үзүүлэх дэмжлэг (300 сая евро), багц аялал зохион байгуулагчдад үзүүлэх дэмжлэг (300 сая евро), зочлох үйлчилгээ эрхлэгчдэд нээлттэй талбайд үйл ажиллагаа явуулахыг дэмжихэд чиглэсэн хөрөнгө оруулалтад 10 сая еврогийн урамшууллыг тус тус олгосон байна. Цаашилбал, хувийн орон сууц, фермийг буудаллах зориулалтаар үйлчилгээ үзүүлж буй түрээслүүлэгч/ хөрөнгө эзэмшигч нарт үзүүлэх дэмжлэг, мөн татварын хөнгөлөлтийн багц, орон сууц,

---

хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд Холбооны Засгийн газрын 21 агентлаг оролцож байна. 2022 оны 5 дугаар сард Холбооны Засгийн газар аялал жуулчлалтай холбоотой арга хэмжээнд 48 сая австрали доллар олгохоор төсөвлсөн байна. Энэхүү хүрээнд чанартай аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг дэмжих, дэд бүтцийг шинэчлэх, ажилчдыг сургах, ур чадварыг дээшлүүлэх, бизнес эрхлэгчдэд олон улсын жуулчдыг татахад туслах зэрэг олон талын дэмжлэг үзүүлэх юм. Австрали Улсын засгийн газраас Ковид-19 тахлын улмаас хямралд өртсөн аялал жуучлалын томоохон бүс нутгуудад дэмжлэг үзүүлж 2020 оны 3 дугаар сараас хойш цалингийн татаас (жишээ нь: JobKeeper) болон салбарын тусламжийн хөтөлбөрүүд зэрэг зорилтот болон зорилтот бус дэмжлэгээр аялал жуулчлал, зочлох үйлчилгээний салбарт 20 тэрбум гаруй австрали долларын тусламж үзүүлсэн. Энэхүү тусламжийн нэг хэсэг болох 1 тэрбум австрали долларыг Ковид-19-ийн тусламж, нөхөн сэргээх сангаас санхүүжүүлсэн богино хугацааны арга хэмжээнд зориулж: Бүс нутгийн агаарын тээврийн компаниудад (100 сая австрали доллар), бүс нутгийн агаарын сүлжээний тусламж (198 сая австрали доллар), Ковид-19 Аялал жуулчлалын дэмжлэг (258 сая австрали доллар), Бүс нутгийн нөхөн түншлэлийг сэргээхэд (100 сая австрали доллар), Бизнесийн арга хэмжээний тэтгэлэгт хөтөлбөрт (56 сая австрали доллар), Австралийн амьтны хүрээлэн, аквариумыг дэмжих хөтөлбөрт (139.6 сая австрали доллар) зэрэг тусламж үзүүлсэн байна. Салбарын өсөлтийг сэргээхэд чиглэсэн дунд хугацааны арга хэмжээнд: Үндэсний эдийн засгийг сэргээх төлөвлөгөөний нэг хэсэг болох аялал жуулчлал, агаарын тээврийн салбарт 1.2 тэрбум австрали доллар, Аялал жуулчлалын агаарын тээврийг дэмжих хөтөлбөрт 204 сая австрали доллар, Бүс нутгийн аялал жуулчлалыг сэргээх хөтөлбөрт 50 сая австрали доллар, үндэсний цэцэрлэгт хүрээлэнгийн тохижилт болон аялал жуулчлалын бусад дэд бүтцэд зориулж 233 сая австрали доллар, мөн Австралийн соёлын салбарыг бэхжүүлэх зорилгоор ойролцоогоор 800 сая австрали долларын санхүүжилт тус тус олгосон байна. Австрали Улсын Ковид-19 цар тахалтай холбоотой хилээ хаасан хэдий ч аялал жуулчлалын салбарын сэргэлтэд дотоодын аялал жуулчлал томоохон нөлөө үзүүлсэн байна. Дотоодын аялал жуулчлалыг өргжүүлэх "эпик аялал" болон "аялалын бэлэг" компанит ажлыг хэрэгжүүлж, Австраличуудыг дотоодын аялал жуулчлалын салбарыг дэмжихийг уриалав. Мөн “Австралийн аялал жуулчлал” нь аялал жуулчлалын туршлагатай компаниудад өөрсдийгөө илүү сайн сурталчлахад ашиглаж болох маркетингийн шинэ хөтөлбөр хэрэгжүүлж 12 сая австрали долларын татаас олгосон байна.

[20] Business Events Grants

[21] The Tourism and Aviation Network Support programme

хоол хүнс, уух зүйлийн НӨАТ-ыг 10 хувиас 5% болгож бууруулах зэрэг дэмжлэгийг үзүүлсэн байна. Мөн жуулчдын урсгал хумигдаж, ажлын байр цөөрсөнтэй холбоотойгоор цагийн ажил эрхлэлтийг дэмжих хүрээнд цагийн ажлын хөлсийг нэмэгдүүлсэн байна.

Канад Улс: Аялал жуулчлалын бизнес эрхлэгчид яаралтай хариу арга хэмжээний хүрээнд ойролцоогоор 23 тэрбум канад доллар хүлээн авсан байна. Канад Улс нь Яаралтай хариу арга хэмжээнд олгох тэтгэмж, Яаралтай тусламжийн цалингийн татаас зэрэг өргөн хүрээний хөтөлбөрүүд хэрэгжүүлснээс гадна Аялал жуулчлал, зочлох үйлчилгээг сэргээх хөтөлбөр, Хамгийн хүнд цохилтод өртсөн бизнесүүдэд дэмжлэг үзүүлэх хөтөлбөр, Орон нутгийн хөл хорионы хөтөлбөр, Канадын сэргэлт, ажилд авах хөтөлбөр зэрэг цар тахлын сөрөг үр нөлөөллийг бууруулах олон талт хөтөлбөрүүдийг 2022 оны 5 дугаар сар хүртэл хэрэгжүүлж, аялал жуулчлалын бизнест дэмжлэг үзүүлсэн байна.

Марокко Улс: Аялал жуулчлалын компанийн ажилтнууд, аяллын хөтөч нарт сар бүр мөнгөн тэтгэмж олгох, үндсэн цалингаас бусад цалин хөлс, нэмэлтэд татвараас чөлөөлөх, аялал жуулчлалын хөтөч-тайлбарлагчдыг нийгмийн баталгаагаар хангах зэргээр арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн байна. Мөн Марокко Улс нь аялал жуулчлалын бизнес эрхлэгчдийн нийгмийн даатгалын шимтгэл, өрийн эргэн төлөлтийг хойшлуулж, Сусс-Масса мужийн аялал жуулчлалын ЖДҮ-ийн хөгжлийг хурдасгах зорилгоор түншлэлийн гэрээ байгуулсан байна.

Словак Улс: Аялал жуулчлалын салбарт үзүүлэх дэмжлэгийн тогтолцоог (нийт 100 сая евро) Аялал жуулчлалыг дэмжих тухай хуулиар дамжуулан бий болгосон. 2020 онд 40% ба түүнээс дээш хувиар алдагдал хүлээсэн аялал жуулчлалын бизнес эрхлэгчдэд дэмжлэг үзүүлэх нь ажлын байрыг хадгалах, аялал жуулчлалын бизнес эрхлэгчдийн өрсөлдөх чадварыг хангах зорилготой байв.

Словени Улс: Цар тахлын үр нөлөөг бууруулах, ажлын байрыг хадгалах, корпорацийн хөрвөх чадвартай холбоотой асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор 10 багц арга хэмжээ болон Тусгай оролцооны тухай хуулийг баталж, хэрэгжүүлсэн. Энэхүү арга хэмжээнд дотоодын аялал жуулчлалыг нэмэгдүүлэх зорилгоор иргэдэд мөнгөн тэтгэмж олгох, грант, татварын хөнгөлөлт, цалингийн дэмжлэг үзүүлэх, ЖДҮ эрхлэгчдэд олгох зээлийн баталгаа, жуулчны эрхийн бичиг зэрэг багтжээ. 2020, 2021 онуудад ойролцоогоор 3.7 сая евротой тэнцэх ваучерыг ашигласан байна.

1.2.3.Аялал жуулчлалын салбарт агаарын болон бусад тээврийн үзүүлэх нөлөөлөл, холбогдох зохицуулалт

Аялал жуулчлалын салбар нь хүлэмжийн хийн ялгаруулалтад ихээхэн хувь нэмэр оруулдаг, мөн олон төрлийн бөгөөд ихэвчлэн хуримтлагдах нөлөөлөлд өртдөгөөр уур амьсгалын эрсдэлийн голд байдаг. Аялал жуулчлалын салбарын ялгаруулж буй нүүрсхүчлийн хэмжээг тооцоолох нь хүндрэлтэй хэдий ч сүүлийн үеийн тооцооллуудаас үзэхэд дэлхийн нүүрсхүчлийн хийн ялгарлын 8-11 хувийн хооронд хэлбэлздэг байна. Дэлхийн агаарын температур 1850-1900 он ба 2010-2019 оны хооронд 1.1°C-ээр нэмэгдсэн байна. 2030 он гэхэд 1.5 ºC дулаарах магадлалтай байгаа нь аялал жуулчлалын чиглэлүүдэд ихээхэн хэмжээний нөлөө, үр дагавар үүсгэхээр байна. ХБНГУ, Бельги Улсад тохиолдсон үерийн гамшигт үзэгдэл, мөн сүүлийн жилүүдэд Австрали, Франц, Грек, Португал, АНУ-д жуулчид, нутгийн иргэдэд аюул учруулсан гал түймэр зэрэг нь үүний жишээ юм.

Хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулах, цаг уурын өөрчлөлтөд (дасан зохицох) бэлтгэх аялал жуулчлалын бодлого хязгаарлагдмал хэвээр байгаа бөгөөд аялал жуулчлал, уур амьсгалын өөрчлөлтийн бодлогын нэгдмэл байдлыг бэхжүүлэх шаардлагатай байна. Ялангуяа аялал жуулчлалын нэмүү өртгийн сүлжээний гол элемент, нүүрсхүчлийн хийн ялгарлыг нэмэгдүүлэхэд гол хувь нэмэр оруулдаг тээврийн салбарт бодлого дутагдаж байна. UNWTO /Олон улсын тээврийн форум/-ын дүн шинжилгээгээр 2005-16 онд аялал жуулчлалын нүүрсхүчлийн хийн ялгаруулалт доод тал нь 60 хувиар өссөн бөгөөд Аялал жуулчлалаас ялгарах ялгаруулалт нь 2016 онд дэлхийн нүүрсхүчлийн хийн ялгаруулалтын 5 хувийг эзэлж байсан бол 2030 он гэхэд энэхүү үзүүлэлт 25 хувь ба түүнээс дээш хэмжээгээр өсөх магадлалтай болохыг тогтоожээ.

Олон улсын тээврийн форумын мэдээлснээр одоогийн нүүрсхүчлийн хийн бодлого нь зорчигчдын агаарын тээврийг тогтвортой голдиролд оруулахад хангалтгүй гэж үзсэн байна. Энэ хүрээнд Олон улсын иргэний нисэхийн байгууллага (ICAO)-ын Агаарын тээврийн ажлын хэсгээс 2050 он гэхэд нүүрсхүчлийн хийн ялгаруулалтыг тэглэх, агаарын тээврийн салбарын бүтээмж, үр ашгийг нэмэгдүүлэх хурдавчилсан арга хэмжээ авах, эрчим хүчний шилжилт хийх, инновацыг нэвтрүүлэх томоохон зорилтыг Засгийн газартай хамтран хэрэгжүүлэхээр дэвшүүлсэн байна.

Цаг уурын эрсдэл, шаардлагатай арга хэмжээг яаралтай авч хэрэгжүүлэх асуудал аялал жуулчлалын салбарт хүлээн зөвшөөрөгдөх нь нэмэгдэж байна.

2021 онд Дэлхийн аялал, жуулчлалын зөвлөл (WTTC), НҮБ-ын байгаль орчны хөтөлбөр (UNEP)-тэй хамтран аялал, аялал жуулчлалын бизнес эрхлэгчдэд зориулсан “тэг замын зураглал”-ыг дэвшүүлсэн бол Дэлхийн эдийн засгийн форумын Маргаашийн төлөөх цэвэр тэнгэр эвсэл 2030 он гэхэд дэлхийн агаарын тээврийн 10 хувийг тогтвортой нисэхийн түлшээр хангах зорилт тавьжээ. Нэг гараг тогтвортой аялал жуулчлалын хөтөлбөр, Тогтвортой хэрэглээ, үйлдвэрлэлийн хэв маягийн 10 жилийн хөтөлбөр зэрэг хөтөлбөрүүд нь энэхүү чухал асуудлыг шийдвэрлэхэд анхаарч байна. 2021 онд G20-ийн удирдагчид Аялал жуулчлалын ирээдүйн талаарх Ромын удирдамжийг баталсан бөгөөд ногоон шилжилт нь аялал жуулчлалыг өөрчлөх долоон тулгуур баганын нэг юм гэж тогтоосон байна.

1.2.4.Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд аялал жуулчлалын салбарт хэрэгжүүлж байгаа бодлого, зохицуулалт

Аялал жуулчлалын талаар баримтлах бодлого боловсруулах гол оролцогч тал нь хувийн хэвшил байдаг. Цар тахал гарахаас өмнө үүнийг хүлээн зөвшөөрөх нь нэмэгдэж байсан хэдий ч аялал жуулчлалын салбарын олон салбарыг хамарч, олон салбартай холбогдож, зарим тохиолдолд салбаруудын ашиг сонирхол өөр хоорондоо зөрчилдөж, өрсөлддөг нь бодлого боловсруулагчдын хувьд хамтран ажиллахад бэрхшээлтэй салбар болгодог. Цар тахлын эхэн үеэс эхлэн Засгийн газар, хувийн хэвшил, иргэний нийгэмтэй орон нутгийн, үндэсний болон олон улсын түвшинд нягт хамтран ажиллах олон сайн туршлагыг бий болгосон. Эдгээр туршлагуудын тусламжтайгаар ирээдүйн аялал жуулчлалын бодлогын сорилтуудыг даван туулах боломжтой юм.

Олон улс орон аялал жуулчлалын салбарын төрийн болон хувийн хэвшлийн оролцогчдын аль алийг хамарсан зөвлөх баг болон ажлыг хэсгүүдийг байгуулсан байна.

Эстони Улс: Аялал жуулчлалын зөвлөх зөвлөл нь Эдийн засаг, харилцаа холбооны яам, Соёлын яам, Аялал жуулчлалын зөвлөл, аялал жуулчлалын мэргэжлийн

холбоод, зорин очих газар, жуулчин хүлээн авах, дамжин өнгөрүүлэх боомт, зогсоол зэргийн төлөөллөөс бүрдэх бөгөөд жилд хоёр удаа хуралдана. Энэ нь цар тахлын үеэр дугуй ширээний ярилцлага амжилттай явагдсаны дараа байгуулагдсан бөгөөд албан бус уулзалтын хэв маягаар үргэлжлүүлсэн байна.

Финланд Улс: Аялал жуулчлалын асуудлаарх дээд түвшний ажлын хэсэг 2021 оны 9 дүгээр сард байгуулагдсан бөгөөд Эдийн засаг, хөдөлмөрийн яамаар ахлуулан холбогдох яамд, бүс нутгийн зөвлөл, Төрийн захиргаа, бүс нутгийн аялал жуулчлалын байгууллага, аялал жуулчлалын компани, судалгаа, боловсролын хүрээлэн, байгууллагуудын төлөөллөөс бүрдэж байна. Ажлын хэсэг нь 2028 он хүртэл аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхтэй холбоотой стратегиар мэргэжлийн зөвлөх шинжээчээр ажиллах юм. Мөн салбарын үйл ажиллагааны орчин, өнөөгийн нөхцөл байдалд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, аялал жуулчлалын бодлогын арга хэмжээ боловсруулахад дэмжлэг үзүүлнэ.

Ирланд Улс: Зочлох үйлчилгээ, аялал жуулчлалын форум нь 2020 оны 10 дугаар сард байгуулагдсан бөгөөд хувийн хэвшил болон Засгийн газрын холбогдох бүтцүүдийн хоорондын харилцаа, хамтын ажиллагааг хангах зорилгоор байгуулагдсан. Үүний зорилго нь практик (үндэсний болон орон нутгийн) засгийн газар, хувийн хэвшлийн үйл ажиллагааг тодорхойлох үүднээс тухайн салбарт хамааралтай гол асуудлуудыг хэлэлцэх боломжоор хангах явдал юм.

Нидерланд Улс: Засгийн газар болон салбарын оролцогч талуудын хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх зорилгоор Амралт, аялал жуулчлалын асуудлаарх үндэсний ажлын хэсгийг байгуулсан. Ажлын хэсгийн богино хугацааны зорилго нь цар тахлаас үүдэлтэй хямралд хариу арга хэмжээ авч, аялал жуулчлалыг дахин сэргээх явдал юм. Дунд болон урт хугацааны зорилтууд нь уян хатан, тогтвортой аялал жуулчлал, зочлох үйлчилгээний салбарын тогтвортой хамтын ажиллагааг хангах явдал юм. Ажлын хэсэг нь аялал жуулчлалын үндэсний стратеги болох Хэтийн төлөв 2030-ийн хамтарсан үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг боловсруулах үүрэгтэй байна.

1.2.5.Жуулчны аюулгүй байдлыг хангахад чиглэсэн бодлого

НҮБ-ын Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагаас 2022 онд баталсан **“**Жуулчдыг хамгаалах олон улсын дүрэм”-ийн холбогдох хэсгийн тоймлон орчуулсныг Хавсралтаас дэлгэрүүлж үзнэ үү.

1.2.6.Дотоодын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх бодлого, зохицуулалт, арга хэмжээ

Аялал жуулчлалын салбар нь өргөн хүрээтэй эдийн засгийн дэмжлэгийн арга хэмжээ, буцалтгүй тусламж, зээл, бүс нутгийн дэмжлэг, “niche” буюу тусгай сонирхлын бүтээгдэхүүнийг дэмжих, хэрэглэгчдийн эрэлт хэрэгцээг нэмэгдүүлэх хөтөлбөр зэрэг салбарын онцлог шинж чанар бүхий дэмжлэгүүдээс ихээхэн ашиг хүртсэн. Канад Улс цар тахлын эхэлснээс 2022 оны 4 дүгээр сар хүртэл аялал жуулчлал, зочид буудлын салбар Холбооны онцгой байдлын хөтөлбөрөөр дамжуулан ойролцоогоор 23 тэрбум канад долларын дэмжлэг олгосон байна.

Улс орнууд цар тахлын үед олон улсын аялал жуулчлалын маркетингийн төсвийг танах, эсхүл дотоодын аялал жуулчлалын маркетингт шилжүүлэх арга хэмжээг ихээр авч хэрэгжүүлсэн байна. Тухайлбал, Грек Улсад 2020 онд нэвтрүүлсэн "Бүх хүмүүст зориулсан аялал жуулчлал" хөтөлбөр нь зочид буудал болон бусад буудаллах газруудад татаас олгох замаар дотоодын аялал жуулчлалыг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн

байна. Тус хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд 2020-2025 онд нийтдээ 100 сая еврогийн санхүүжилтийг төсөвлөсөн байна. Аялал жуулчлалын бизнесийн дэмжлэгээс гадна аялал жуулчлалын маркетинг нь богино хугацааны өсөлтийн гол хөдөлгөгч хүч юм.

2021 онд “Швед Улсад зочлоорой” хөтөлбөрийн санхүүжилтэд дотоодын аялал жуулчлалын маркетингт зориулан 20 сая швед крон нэмэлтээр хуваарилсан бол “Зорин очих газар-Канад Улс” хөтөлбөрт 2021 онд дотоодын аялал жуулчлалын маркетингт 100 сая канад доллар төсөвлөсөн байна. АНУ нь хувьд 2022 онд олон улсын жуулчдын тоо буурсны улмаас санхүүжилтийн эх үүсвэрийн орлого тасарсан “Brand USA” хөтөлбөрийн санхүүжилтэд 250 сая ам.долларыг төсөвлөсөн байна. Эстони Улсын Аялал жуулчлалын зөвлөлийн хөгжлийн үйл ажиллагааны санхүүжилт 2021 онд 2.0 сая еврогоос 2022 онд 11.5 сая евро болж нэмэгдсэн байна.

Зарим улс орон дотоод хүчин чадлаа нэмэгдүүлээд хөрөнгө оруулалт хийсэн байна Тухалбал, Шинэ Зеланд Улсын 2022-2023 оны улсын аялал жуулчлалын дата мэдээлэл, бодлогод 8 сая шинэ зеланд доллар төсөвлөсөн бол Австрали Улс аялал жуулчлалын мэдээлэл, дүн шинжилгээг сайжруулахад 4.8 сая австрали долларыг хуваарилсан байна. Европын холбооны хувьд улс орнууд Европыг нөхөн сэргээхболон “NextGen EU”-ны төлөвлөгөө зэргийн хүрээнд аялал жуулчлалын салбарт дэмжлэг үзүүлж байна. Тухайлбал, 2021-2027 онд ЕХ-ны Ногоон хэлцэл зэрэг ЕХ-ны бүтцийн сангаас Польш Улсын аялал жуулчлалын салбарын тодорхой төслүүдэд санхүүжилт олгохоор төсөвлөсөн байна. “NextGen EU” болон “React EU”-ны сангаас Словени Улсын аялал жуулчлалын салбарт санхүүжилт олгосон байна. Тухайлбал, “ЕХ-ны техникийн дэмжлэг-2022” нь Хорват, Грек, Итали, Мальта, Португал, Словени, Испани зэрэг долоон улсын сэргээн босголт, шинэчлэлийн хөтөлбөрийг дэмжиж, илүү тогтвортой, уян хатан, дижитал аялал жуулчлалын экосистемийг бий болгохыг зорьж байна. Эдгээр төслүүд нь тогтвортой аялал жуулчлалын үзүүлэлтүүд, засаглал, зорин очих газрын менежментийн хэрэгслүүд, ЖДҮ-ийн дэмжлэг, аялал жуулчлалын экосистемийг дижитал болгоход чиглэсэн аялал жуулчлалын өгөгдөл, статистик *(Tourism Satellite Account)* зэрэгт шинэчлэл, сайжруулалт хийхэд анхаарч байна.

Хоёр.ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ БОДЛОГО, ЭРХ ЗҮЙН ОРЧНЫ ТАЛААР

2.1.ГҮРЖ УЛС

Гүрж Улс нь 69,700 хавтгай дөрвөлжин километр газар нутагтай, 3,708.61 сая[22] хүн амтай. Зүүн Европ болон Баруун Азийн уулзвар дээрх Кавказын бүс нутагт оршдог бөгөөд газар зүйн байршлын хувьд Европ, Ази тивүүдийн хилийг дамнан байрладаг онцлогтой. Баруун талаараа Хар тэнгист гарцтай, хойд болон зүүн хэсгээрээ Орос, баруун урд талаараа Турк, урд хэсгээрээ Армен, зүүн урд талаараа Азербайжантай тус тус хиллэдэг.

Гүрж Улс нь байгалийн үзэсгэлэн, газар зүйн байршил, цаг уурын тааламжтай нөхцөл, өвөрмөц сайхан хоол унд, ялангуяа улаан дарс, мөн баялаг түүх, соёлын өв зэрэг онцлог давуу талуудтай ба үүнийг ашиглаж аялал жуулчлал сайн хөгжих боломж өндөртэй байна.

Тус улс нь 2009-2013 онуудад аялал жуулчлалын салбарын өсөлтөөрөө дэлхийд өндөр үзүүлэлттэй орнуудын тоонд багтсан. Энэ хугацаанд тус улсад ирсэн жуулчдын тоо 300 хувиас илүү өсөлттэй байсан бөгөөд 1.5 саяас 5.4 саяд хүрч аялал жуулчлалын үйл ажиллагаанаас олсон орлого 475 сая ам.доллароос 1.8 тэрбум ам.доллар хүрсэн байна. 2019 онд 9.4 сая гадаадын жуулчин хүлээн авсан бөгөөд 2018 онтой харьцуулахад 8 хувиар өсчээ. 2019 онд хамгийн их жуулчин хүлээн авсан бөгөөд аялал жуулчлалын салбар нь ДНБ-ий 8.4 хувьтай тэнцсэн нь 2015 оноос хойш 8 жилийн хугацаанд хамгийн өндөр үзүүлэлтийг харуулсан байна. 2020 онд аялал жуулчлалын салбар ДНБ-ий 5.9 хувьтай, 2021 онд 6.4 хувьтай тэнцсэн байна.

Ковид-19 цар тахлын үеэр энэ салбар зогсонги байдалд орсон боловч 2021-2022 онуудад эргээд сэргэх хандлагатай байна[23]. Аялал жуулчлалын үндэсний захиргааны мэдээлснээр 2021 оны 5 дугаар сарын байдлаар жуулчдын тоо 2020 оны мөн үетэй харьцуулахад 264 хувиар өссөн. 2022 онд мэдэгдэхүйц өсөлттэй, ялангуяа аялал жуулчлалын салбарын орлого цар тахлын өмнөх үеийнхээс давсан үзүүлэлттэй гарчээ.

Гүрж Улсыг зорих жуулчдын ихэнх хэсгийг хөрш орны жуулчид бүрдүүлдэг бөгөөд үүнд нөлөөлдөг томоохон хүчин зүйлийн нэг социализмын үеэс эхлэлтэй Гүрж бол амралтын орон гэсэн ойлголт юм. Цаашдаа илүү өндөр зардалтай зах зээлээс жуулчдыг татах, тухайлбал, Америк, Хятадын жуулчдыг татах зорилготой байна.

Хууль эрх зүйн орчин

Аялал жуулчлалын харилцааг тусгайлсан хууль буюу **Гүржийн Аялал жуулчлал болон амралтын газрын тухай хуулиар** (Law of Georgia on Tourism and Resorts) зохицуулж байна[24]. Энэ хуулиар тухайн салбарын үндсэн ойлголтууд болох аялал жуулчлал, жуулчин, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа, амралтын газар, аялал болон бусад ойлголтуудыг тодорхойлсон байдаг.

Энэхүү хуулиар салбарын бүх асуудал зохицуулагдаагүй бөгөөд зарим асуудлыг бусад хуулиар зохицуулсан байна. Дээрх хуулиас гадна **Амралтын газар болон амралтын газар орчмын бүсийн эрүүл ахуйг хамгаалах тухай** (Law of Georgia on

[22] World bank, https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=GE&name_desc=false
[23] «Грузия – страна жизни». Стратегия развития туризма в Грузии, https://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/feature/2015/12/07/a-tourism-strategy-for-georgia-country-of-life
[24] Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, https://www.economy.ge/?page=ecoleg&s=15

Sanitary Protection Zones of Resorts and Resort Sites) хуулийг хэрэгжүүлдэг. Энэ хуулиар амралтын газруудын байршил, амралтын газрын бүсэд байх аж ахуйн нэгж, бизнес эрхлэлт, нийтийн орон сууц болон байгалийн эм, эмчилгээний нөөцийг ашиглахад шаардагдах нөхцөлийн талаар, мөн байгалийн эмчилгээнд ашиглагдах нөөцийг хадгалан хамгаалах болон тэдгээрийг бохирдох, муудах, хомстохоос сэргийлэн хамгаалах талаар зохицуулсан байна[25].

Аялал жуулчлалын зарим үйл ажиллагааг **Гүржийн Иргэний хуульд** зохицуулсан байдаг. Энэ хуульд талуудын гэрээний үүргийг, тухайлбал, аялал зохион байгуулагчийн (travel organiser) зүгээс үйлчилгээ үзүүлэх, аяллын талаар нарийвчилсан мэдээлэл өгөх, жуулчдын санал хүсэлт, гомдолд хурдан шуурхай хариу өгөх, төлбөрийн чадваргүй болсон тохиолдолд баталгаа гаргах зэрэг үүргийг тодорхойлсон. Аялал жуулчлалын гэрээгээр талуудын эрх, үүргийг тодорхойлохоос гадна банкны үйлчилгээ, зорчигч тээвэр, ачаа тээврийн болон бусад ижил төрлийн хэлэлцээрийн талаарх харилцааг зохицуулдаг[26].

Гүржид аялал жуулчлалын асуудлыг Эдийн засаг, тогтвортой хөгжлийн яам болон Гүржийн аялал жуулчлалын үндэсний захиргаа хариуцан ажилладаг. Яам нь салбарын удирдлага болон бодлого боловсруулах асуудлыг хариуцан ажилладаг бол Үндэсний захиргаа нь салбарын бүтээгдэхүүн болон бизнес эрхлэлтийг хөгжүүлэх, мөн салбарын маркетингийн асуудлыг хариуцах, салбарыг хөхиүлэн дэмжих чиг үүрэгтэй байна.

Аялал жуулчлалын төрөл

Гүржид аялал жуулчлалаар ирсэн хүмүүс дараах аялал жуулчлалын төрлүүдээс сонгон аялж амрах боломжтой байна[27].

- **Бизнес аялал**. Бизнесийн томоохон арга хэмжээ, хурал, чуулган гэх мэт. Энэ төрлийн үйлчилгээ үзүүлэхэд Radisson, Intercontinental, Holiday Inn зэрэг дэлхийн зочид буудлын сүлжээнүүд асар их үүрэг гүйцэтгэдэг.
- **Соёл, шашны аялал**. Энэхүү хөтөлбөр нь Гүржийн алдартай түүх, соёлын гол дурсгалт газрууд, сүм хийд болон сүм хийдийн цогцолборуудыг үзэх хүсэлтэй жуулчдад тохиромжтой.
- **Уулын аялал**. Гүржид уулын аялал хийх өргөн боломжтой бөгөөд Шхара, Казбекийн оргил бүхий Кавказын нуруу уулчдын сонирхлыг татдаг.
- **Өвлийн аялал.** Цанын баазууд, ялангуяа Гудаури, Бакуриани, Местиа руу өвлийн аялал хийх нь алдартай байдаг.
- **Эко хөтөлбөрүүд**. Энэ нь өвөрмөц ургамал, амьтан бүхий тусгай хамгаалалттай газар нутгийг зорих хүсэлтэй хүмүүст чиглэгддэг.
- **Хөдөө аж ахуйн аялал жуулчлал**. Тус улс нь амттай хоол, ялангуяа дарсны амтыг мэдрэхийг хүссэн хүмүүст сонирхолтой байдаг.
- **Эмчилгээний аялал жуулчлал**. Өвөрмөц эмчилгээ, рашаан, шавар эмчилгээ, цэвэр агаар нь оршин суугчид болон гадаадын жуулчдад сайн үр дүнтэй.
- **Амралтын газар**. Энэ нь Хар тэнгисийн эрэгт амрах хүсэлтэй хүмүүст тохиромжтой.

[25] Tourism law in Europe, https://publications.eshte.pt/dir/tlie/tlie/214/
[26] Tourism law in Europe, https://publications.eshte.pt/dir/tlie/tlie/214/
[27] How to open a travel company in Georgia, https://accounting.jara.ge/how-to-open-a-tourist-company-in-georgia/?lang=en

- **Экстрим аялал**. Ууланд аюултай авиралт хийхээс гадна аялал жуулчлалын компаниуд гол мөрний хавцал руу буух гэх мэт жинхэнэ адал явдалтай аяллуудыг санал болгодог.

2.1.1.Аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, гадаадын жуулчдыг өөрийн оронд татахад чиглэсэн бодлого, хэрэгжилт

Тус салбарыг хөгжүүлэх чиглэлээр баримталж буй бодлого, хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ

Гүрж Улсын Засгийн газар 2015 онд “Гүржийн аялал жуулчлалын стратеги 2015-2025” урт хугацааны стратеги төлөвлөгөөгөө баталсан. Стратегийг боловсруулахдаа Дэлхийн банкны дэмжлэгийг авсан бөгөөд хувийн сектор, үндэсний болон орон нутгийн түвшний удирдах байгууллагууд, тур операторууд, хөрөнгө оруулагчид, соёлын өвийн обьектууд болон тусгай хамгаалалт бүхий газар нутгийн захиргааны төлөөлөл, зочид буудлын эзэд, боловсролын аялал жуулчлалын төлөөлөл болон бүх давхаргын иргэдийн төлөөлөл зэрэг бүх оролцогч талуудын оролцоог өргөнөөр хангаж ажилласан байна.

Энэхүү стратеги нь улс орны эдийн засаг, ялангуяа иргэдийн тусын тулд аялал жуулчлалын үнэ цэнэ, ач холбогдлыг нэмэгдүүлэх зорилготой 10 жилийн алсын хараа, стратеги төлөвлөгөө юм. Үүнийг жуулчдын сэтгэл ханамжийг нэмэгдүүлэх, зах зээл болон бүтээгдэхүүнийг төрөлжүүлэх, үйлдвэрлэлийн хэмжээ, ашигт ажиллагааг тогтвортой өсгөх, ажлын байр бий болгох боломжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн үндсэн дээр боловсруулсан байна.

Стратегийн алсын хараг “2025 он гэхэд өөрийн өвөрмөц соёл, зочломтгой зан заншил, байгалийн өв уламжлалдаа төвлөрсөн, үйлчлүүлэгчиддээ өндөр чанартай, дээд зэрэглэлийн үйлчилгээ үзүүлдэг, жилийн турш үргэлжилдэг аялал жуулчлалын газар гэдгээрээ дэлхийд танигдах болно” гэж тодорхойлжээ.

Стратегийн гол зорилго нь дэд бүтцийн хөгжилд стратегийн хөрөнгө оруулалт хийх, холбогдох хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх, төлбөрийн чадвар сайтай гадаадын жуулчдад Гүрж орны өвөрмөц байдлыг танилцуулах замаар Гүржийг аялал жуулчлалын зах зээлд тэргүүлэгч байр сууринд хүргэх явдал юм. Түүнээс гадна Гүржийн аялал жуулчлалын салбарын үнэ цэн, ашигт ажиллагаа, тогтвортой хөгжлийг нэмэгдүүлэх замын зураглал гаргахыг зорьсон байна.

Уг стратегид 8 зорилтыг дэвшүүлсэн байна[28].

- Гүржийн байгалийн болон соёлын үнэт зүйлсэд хүндэтгэлтэй хандах, сэргээн сайжруулах, хамгаалах;
- Байгалийн болон соёлын үнэт зүйлсэд төвлөрсөн жуулчдын онцгой, өвөрмөц туршлагыг бий болгох;
- Жуулчдад үзүүлэх үйлчилгээг дэлхийн жишигт нийцүүлж өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх;
- Аялал жуулчлалын үйлчилгээний маркетинг болон дэмжлэгийг өргөжүүлэн нэмэгдүүлэх замаар төлбөрийн чадвар өндөртэй жуулчдыг татах;
- Аялал жуулчлалын дата мэдээллийг цуглуулах, анализ хийх, мөн үйлдвэрлэлийн гүйцэтгэлийг хэмжих чадварыг сайжруулах, өргөжүүлэх;

[28] A Tourism Strategy for Georgia – New Path Ahead, https://www.worldbank.org/en/news/feature/2015/12/07/a-tourism-strategy-for-georgia-new-path-ahead

- Аялал жуулчлалын салбарт төрийн болон хувийн салбарын хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх;
- Гадаад болон дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжиж, бизнесийн орчныг сайжруулах;
- Эдгээр зорилтуудад хүрэхийн тулд төр, аж үйлдвэр, төрийн бус байгууллагууд болон нийгэмлэгүүд хоорондын түншлэлийг бий болгох.

Энэхүү аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх стратеги төлөвлөгөөндөө салбарын 2025 он хүртлэх төсөөллийг тодорхой зааж өгсөн байна.

Засгийн газар нь аялал жуулчлалын зах зээлийг төрөлжүүлэх, тус улсын талаарх мэдлэг, мэдээллийг илүү сайн түгээх, чанар сайтай аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн бий болгоход хувийн хэвшилд дэмжлэг үзүүлэх, үйлчилгээний чанарыг сайжруулах, дотоодын аялал жуулчлалын зах зээлийг идэвхжүүлэхэд анхааран ажиллаж байна.

Засгийн газар аялал жуулчлалыг дэмжих зорилгоор виз авах журмыг хялбаршуулсан. Мөн хурдны замаа нэмэгдүүлэх, энтертайнмент парк болон зочид буудлуудаа хувьчлах зэрэг арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлж байна. Түүнчлэн тур операторуудыг татварын урамшуулал олгох замаар дэмждэг.

Аялал жуулчлалын дэд бүтцийг хөгжүүлэхэд, мөн хөрөнгө оруулалт татахад анхаардаг бөгөөд төрийн өмчит “Түншлэлийн сан” болон хувийн “Гүржийн Хамтын хөрөнгө оруулалтын сан”-гууд аялал жуулчлалын бүс болох Имерети, Аджара, Кахети зэрэг бүс нутгуудад дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалт хийхэд анхааран ажилладаг.

2021 онд тус улсад ирсэн гадаад жуулчдын ихэнх хэсгийг Орос, Азербайджан, Армени, Турк зэрэг хөрш орны жуулчид бүрдүүлсэн байна. Засгийн газар нь Ойрх Дорнод чиглэлийн нислэгийн тоог нэмэгдүүлэх замаар бусад орнуудаас ирэх жуулчдын тоог өсгөх, мөн Гүржийг жилийн 4 улирлын турш аялал жуулчлалын орон болгохыг тэргүүлэх зорилгоо болгосон. Түүнээс гадна эрүүл мэнд, энтертайнмент, биеийн тамир, улаан дарс болон эко аялал жуулчлалыг дэмжиж байна.

Аялал жуулчлалын агентууд аялах боломжит жуулчдад (potential tourists) ашигтай, тав тухтай үйлчлэх авиакомпаниуд болон аяллын маршрут, ямар зочид буудалд буудаллах, ямар газруудаар аялах талаар зөвлөх, санал болгох замаар жуулчдыг татаж байдаг.

Гүрж Улсад гадаад, дотоодын жуулчдад аялал жуулчлалын үйлчилгээ, бүтээгдэхүүний талаар мэдээлэл өгөх, Гүржийн бүс нутгийн аялал жуулчлал болон тэдний санал болгож буй шинэ бүтээгдэхүүнийг сурталчлах зорилгоор байгуулагдсан аялал жуулчлалын мэдээллийн төвүүд ажилладаг.

Аялал жуулчлалын мэдээллийн төвүүд жуулчдад дараах үйлчилгээг үзүүлж байна[29].

- Тус улсад одоо байгаа аялал жуулчлалын байгууламжийн талаарх мэдээлэл, түүн дотроо байрлах байр, нийтийн хоолны газар, нийтийн тээвэр, үйлчилгээний цагийн хуваарь, музей, галерей, дарсны үйлдвэр, дарсны зоорь зэрэг мэдээллийг өгөх;

[29] Ministry of Economy and Sustainable Development of Georgia, https://www.economy.ge/?page=services&s=32

- Аялал жуулчлалын, соёлын өвийн дурсгалт, дархан цаазат, байгалийн цогцолборт болон амралтын газар гэх мэт улс орны үзэсгэлэнт газрууд, аялал жуулчлалын бусад газруудын талаарх мэдээлэл;
- Аяллуудын талаар мэдээлэл өгөх, тодорхой аялал зохион байгуулахад туслах;
- Зохион байгуулж буй болон төлөвлөгдсөн зугаа цэнгэл, баяр наадмын (үндэсний, соёл урлаг, үзвэр, спорт гэх мэт) талаар мэдээлэл өгөх;
- Хэвлэмэл материал (бүс нутгийн болон хот суурингийн газрын зураг, товхимол, гарын авлага гэх мэт) түгээх.

Гүржийн Үндэсний аялал жуулчлалын газар нь 24/7 горимоор үнэгүй лавлах утасны үйлчилгээ явуулдаг. Мөн аялал жуулчлалын мэдээллийг онлайнаар 24/7 горимоор www.georgia.travel вэб хаягаар авах боломжтой.

Гүржийн Үндэсний Аялал жуулчлалын захиргаанаас улсаа сурталчлах зорилгоор олон төрлийн бэлэг дурсгалын зүйл, аялал жуулчлалын бараа бүтээгдэхүүн дээр "Гүрж бол амьдралын орон" (Грузия – страна жизни) гэсэн уриаг дүрслэх санаачилга гарган хэрэгжүүлсэн нь тус улсыг гадаадад таниулах үр дүнтэй арга юм.

Аялал жуулчлалд Засгийн газраас энэ салбарт төсөвлөсөн зарцуулалт тодорхой хэмжээгээр нөлөөлдөг байна. Түүнээс гадна маркетингийн кампанит ажил, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэлд байршуулсан зар сурталчилгаа нөлөө үзүүлдэг.

Доорх зургаас харахад Гүржийн аялал жуулчлалын салбартаа зарцуулж буй зардал ихээхэн хэлбэлзэлтэй байна. Аялал жуулчлалын зардал 2020 онд хамгийн их буурсан бөгөөд цар тахлын улмаас тус улсад гадаадын жуулчид бараг ирээгүй. Энэ салбар дотоодын жуулчдаас ихээхэн хамааралтай болсон тул бизнесүүд хаагдахаас сэргийлж Засгийн газраас татаас олгосон. Аялал жуулчлал сэргэхийн хэрээр төрийн зардал ч нэмэгдэж байгаа бөгөөд 2022 онд төсвийн зарлага 99%-иар, 2023 онд 45%-иар нэмэгдэхээр төсөвлөсөн байна[30].

Зураг 1. Гүржийн Засгийн газрын аялал жуулчлалд төсөвлөсөн зарцуулалтын хэмжээ

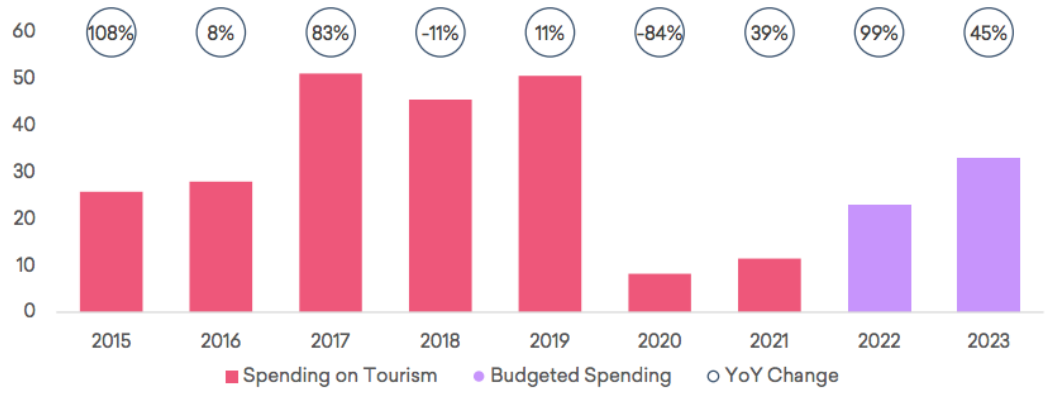

Зураг 2. Гүржийн аялал жуулчлалын салбарын ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээ болон нийт төсөвт эзлэх хувь хэмжээ

[30] Tourism industry in Georgia, December 2022, TBC Capital, https://tbccapital.ge/static/file/202212280624-tourism-industry-in-georgia-december-2022.pdf

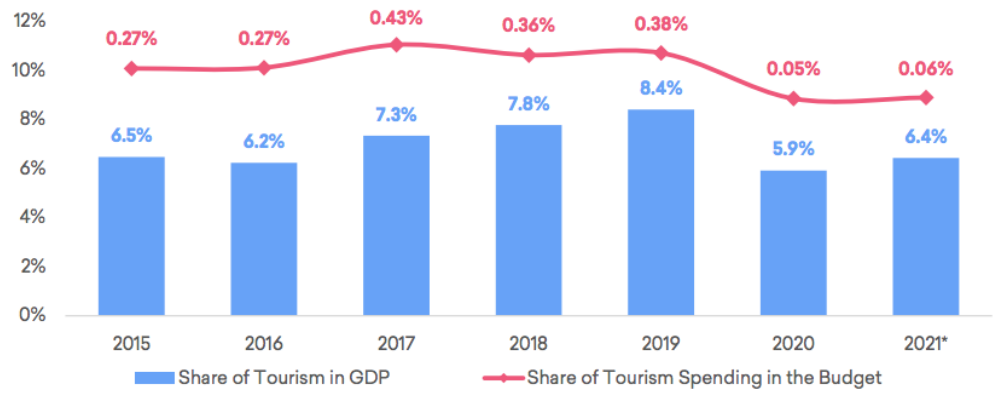

2.1.2.Аялал жуулчлалын салбарт үзүүлж байгаа татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, төрийн дэмжлэг

Гүржийн Засгийн газрын зүгээс аялал жуулчлалын бизнес эрхлэхийг сайн дэмждэг. Гадаад, дотоодын ялгаагүй энэ чиглэлээр бизнес явуулах компанийг түргэн шуурхай бүртгэх тааламжтай нөхцөл бүрдүүлсэн бөгөөд хүндрэл чирэгдэлгүйгээр 24 цагийн дотор хялбархан бүртгүүлэх боломжтой.

Тус улсад аялал жуулчлалын бизнес эрхлэхэд дараах давуу талууд нөлөөлж байна[31].

- Улс орны эдийн засгийн хэтийн төлөв;
- Европ болон Азийн зах зээлтэй нэгдэх боломжийг нээж өгсөн газарзүйн ашигтай байршил;
- Бизнесийг бүртгэх энгийн хялбар механизм, оршин суугч болон оршин суугч бус хүмүүст тавигдах шаардлага хамгийн бага;
- Гүржийн Засгийн газраас аялал жуулчлалын компаниудад үзүүлдэг идэвхтэй дэмжлэг;
- Татварын таатай хувь хэмжээ.

Аялал жуулчлалын бизнес эрхлэгч нь аялал жуулчлалын багц үйлчилгээ үзүүлэх бөгөөд уг багцад жуулчдын унаа тээврийн, зочид буудалд байрлуулах, хоол ундны, аялал хийх үйлчилгээ, түүнээс гадна албан ёсны арга хэмжээнд зориулсан хурлын танхим, бусад техник, тоног төхөөрөмжөөр хангах зэрэг үйлчилгээ багтана. Тухайн аялал жуулчлалын бизнес эрхлэгч нь эдгээрээс дор хаяж хоёр үйлчилгээг багтаасан багц үйлчилгээ үзүүлэх ёстой. Жишээлбэл, жуулчдыг нисэх онгоцны буудлаас зорьсон газарт нь хүргэх унаа тээврийн болон оройн хоолны үйлчилгээ гэх мэт.

Татварын хуулийн 168 дугаар зүйлд заасны дагуу ийм үйл ажиллагаанд НӨАТ ногдуулдаггүй. Хэрэв НӨАТ төлөх шаардлага гарвал буцаан авах боломжтой байна. Энэ хуулиар татварын хөнгөлөлт эдэлдэг микро болон жижиг бизнесүүдийг тодорхойлсон бөгөөд энд аялал жуулчлалын салбарт хамаарах бизнесүүд мөн багтана. Түүнчлэн зочид буудал болон түүнтэй ижил төрлийн газрууд ч хамрагдана. Мөн хуулиар аялал жуулчлалын бүсэд бизнес эрхлэгч аж ахуйн нэгжид үзүүлэх татварын хөнгөлөлттэй нөхцөлийн талаар зохицуулсан байдаг.

[31] Services for tourist company in Georgia, https://accounting.jara.ge/how-to-open-a-tourist-company-in-georgia/?lang=en

Жуулчны карт[32]. Гүржийн банкнаас тус улсад ирсэн жуулчдын тав тухыг хангах зорилгоор олон зориулалт бүхий Жуулчны карт олон улсын Visa картыг гаргасан бөгөөд гадаадын жуулчид болон Гүржийн иргэд автобус, метро, микроавтобус, дүүжин зам гэх мэт нийтийн тээвэрт уг картыг ашиглах боломжтой.

Энэхүү картыг хэрэглэгчдэд тус улсын кафе, ресторан, музей, үндэсний цэцэрлэгт хүрээлэн, аялал жуулчлалын компаниуд, зочид буудал, бэлэг дурсгалын зүйлс, дагалдах хэрэгслийн дэлгүүрүүд тусгай хөнгөлөлт үзүүлдэг. Мөн карт эзэмшигчид үүрэн холбооны операторааас сим карт, өндөр хурдны интернет эрх бэлэглэдэг.

Жуулчны карт авах нь маш хялбар бөгөөд биеийн байцаалт шаардлагагүй. Картанд гадаад валютаар хийсэн мөнгө автоматаар Гүржийн мөнгөн тэмдэгт Лари руу хөрвүүлэгдэнэ.

2.1.3.Аялал жуулчлалын салбарт агаарын болон бусад тээврийн үзүүлэх нөлөөлөл, холбогдох зохицуулалт

Гүрж Улсад аялал жуулчлалаар ирэхдээ агаарын, хуурай, усан замын аль алийг ашиглах боломжтой. Энэ нь аялал жуулчлалд эерэгээр нөлөөлж байна.

- **Агаарын зам.** Онгоцоор ирэх нь хамгийн хялбар бөгөөд хурдан арга юм. Гүржид Тбилиси, Батуми, Кутаиси зэрэг гурван гол нисэх онгоцны буудал байдаг бөгөөд ихэнх тохиолдолд жуулчид эдгээр буудалд буудаг. Мөн Абастумани амралтын газарт бууж байна. Тус улсад тээврийн дэд бүтэц боломжийн хөгжсөн тул эдгээр нисэх буудлуудаас бусад амралтын газрууд руу явахад хялбар байдаг.
  Гүржийг зорих жуулчдын гол урсгал нийслэл хот Тбилисид ирдэг. Тэндээс Казек, Гудаури зэрэг уулын хотууд руу явах боломжтой бөгөөд Тбилисиэс эдгээр хот руу чиглэсэн тээврийн гол зам нь Гүржийн цэргийн зам юм. Түүнээс гадна нийслэл хотоос Гүржийн дарсны бүс нутаг Кахетигийн төв рүү явахад бас тохиромжтой. Мөн унтарсан галт уул, нуур, асар том тэгш өндөрлөг бүхий газар Самцхе-Жавахетид (Гүржийн "Төвд" гэгддэг) хүрч болно. Агуйн бүс нутаг - Вардзиа, Уплистсихе, Боржоми, Давид Гарежи хийд хүртэл явахад тохиромжтой.
  Илүү хямд нислэг сонирхсон хүмүүс Кутаисиг сонгох ба тэндээс Батуми болон бусад хот руу явах боломжтой.
- **Хуурай зам (Автозам)**. Онгоцоор нисэхээс гадна хувийн машинаар тус улсад очих боломжтой. Хамгийн тохиромжтой сонголт бол Гүржийн цэргийн зам юм. Гүржийн Автозамын газраас тус улсад машинаараа ирэх жуулчдад мэдээлэл өгөх зорилготой www.georoad.ge вэбсайтыг ажиллуулдаг. Энэ нь замын төлөв байдлын талаарх мэдээллийг агуулдаг. Түүнээс гадна тусгай дугаарын лавлах утсанд холбогдож мэдээлэл авах боломжтой байна.
- **Усан зам**. Сочи хотоос Батуми хотод ирдэг Ильичевск-Батуми чиглэлийн зорчигч тээврийн усан онгоцоор хүрэх боломжтой.
  Хот хооронд зорчиход тээврийн хэрэгслээ сонгох боломжтой бөгөөд галт тэрэг, шугамын болон микроавтобус, такси үйлчилгээ, түрээсийн автомашин ашиглаж байна.
- **Төмөр зам.** Боломжит маршрут, галт тэрэгний явах хуваарийг www.railway.ge төмөр замын вэбсайтаас авч болно. Сайт дээрх бүх мэдээллийг англи болон орос хэлээр авах боломжтой. Хамгийн их ашиглагддаг чиглэл бол Тбилиси-Батуми бөгөөд тав тухтай Экспресс галт тэрэг явдаг.

[32] Tourist Card from Bank of Georgia gives benefits to visitors, https://agenda.ge/en/news/2018/984

- **Шугамын автобус, микроавтобус**. Энэ нь хамгийн түгээмэл хэрэглэгддэг тээврийн хэрэгсэл юм. Нийслэл хотод хоёр том автобусны буудалтай бөгөөд тэдгээрээс Гүржийн бүх цэгүүд рүү явдаг. Үүнээс гадна илүү тав тухтай үйлчилгээ буюу зорчигч тээврийн үйлчилгээг дээд зэргээр хангадаг автобусаар үйлчилдэг 2 компани байдаг. Эдгээр автобусны тасалбарын үнэ нь микроавтобусны тасалбартай ижил үнэтэй. "Метро", "Гүржийн автобус" гэсэн нэртэй эдгээр хоёр компанийн маршрут, тасалбарын үнэ, хуваарийг geometro.ge вэбсайтаас авах боломжтой. "Гүржийн автобус" компани нь Жуулчны карт эзэмшигчдэд 10%-ийн хөнгөлөлт үзүүлдэг байна.
- **Такси, transfer үйлчилгээ**. Машинаар явахыг илүүд үздэг хүмүүс такси үйлчилгээг сонгож болно. Гүржид хот хооронд явахад ихэвчлэн такси ашигладаг. Мөн **transfer** тээврийн үйлчилгээ захиалах боломжтой.
- **Машин түрээслэх**. Дээрх сонголтуудаас гадна машин түрээслэж аялах боломжтой. Машины түрээсийн үйлчилгээ үзүүлэгч ихэнх компаниуд Жуулчны карт хөтөлбөрт хамрагдсан байх тул хөнгөлөлт эдлэх боломжтой байдаг. Олон тооны уулын замтай учраас жийп төрлийн машин илүү тохиромжтой.
- **Замын унаанд** дайгдах боломжтой.

Тээврийн үйлчилгээ жуулчдыг зорьсон газарт нь хүргэдэг тул аялал жуулчлалын чухал хэсэг байдаг. Гүрж нь тус улсад ирж буй жуулчдад олон төрлийн тээврийн хэрэгслийг санал болгодог. Энэ улсыг зорьсон жуулчдын дийлэнх нь агаарын болон хуурай замаар онгоц болон машинаар ирдэг. 2020 онд нийт ирсэн жуулчдын 2% төмөр зам болон усан зам ашигласан бол энэ нь бусад жилүүдэд ердөө 1% байжээ. 2020 онд цар тахлын улмаас агаарын тээврийг хязгаарласан тул хуурай замаар тус улсад орж ирэх нь дээд цэгтээ (80%) хүрсэн байна. Харин цар тахлын дараа агаарын хилээр орж ирэх хүмүүсийн эзлэх хувь харьцангуй өндөр болсон. Гүржид гадаадаас ирэх жуулчдын ихэнх хувийг хөрш орнуудын жуулчид эзэлдэг бөгөөд тэдний ихэнх нь хуурай замаар орж ирдэг. Тус улс нь гадаадын жуулчдыг хүлээж авах Тбилиси, Кутаиси, Батуми зэрэг гурван онгоцны буудалтай. Эдгээр буудлуудын хүлээн авч буй зочдын тоо цар тахлын өмнөх түвшинд хүртлээ сэргэж амжаагүй байгаа ч 2021, 2022 онуудад өндөр өсөлттэй гарсан байна. Нийслэл Тбилиси хотын нисэх онгоцны буудал нь Гүржийн хамгийн том буудал бөгөөд агаарын замаар ирэх жуулчдын дийлэнх нь үүгээр үйлчлүүлдэг. 2021 онд Гүржид 39 агаарын тээврийн компани ажиллаж байснаас зорчигчдын тоогоор Турк Эйрлайнс хамгийн их хувийг эзэлжээ. Агаарын тээвэр нь ихэвчлэн төсвийн агаарын тээврийн компаниудаас бүрддэг. Нислэгийн боломж нь гадаадын жуулчдыг төрөлжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой бөгөөд ая тухтай аялах боломж бүрдүүлэх нь жуулчид тухайн улс орон руу аялах шийдвэр гаргахад ихээхэн нөлөөлдөг байна[33].

2.1.4.Жуулчны аюулгүй байдлыг хангахад чиглэсэн бодлого[34].

Гадаад орон руу аялахад юуны түрүүнд аюулгүй байдал хамгийн чухал асуудлын нэг байдаг. Гүрж Улс нь жуулчдын хувьд Европтоо аюул багатай орны тоонд ордог. Numbeo-гийн хийсэн судалгаагаар[35] Гүрж Улс нь 2022 оны байдлаар аюулгүй байдлын индексээрээ дэлхийн 459 орноос 48-р байранд жагссан байна.

[33] Tourism industry in Georgia, December 2022, TBC Capital, https://tbccapital.ge/static/file/202212280624-tourism-industry-in-georgia-december-2022.pdf
[34] https://georgia.travel/en_US/georgia
[35] Numbeo бол Сербийн олон нийтийн мэдээллийн сан юм. 2009 оны 4 дүгээр сард үүсгэн байгуулагдсан ба энэ нь хэрэглэгчдэд "улс, хот хоорондын амьдралын өртөг, аюулгүй байдал, гэмт хэргийн байдал болон бусад мэдээллийг хуваалцах, харьцуулах боломжийг олгодог.
https://www.numbeo.com/crime/rankings.jsp?title=2021&displayColumn=1

Түүнчлэн гүржүүд зочноо бурхнаас илгээсэн бэлэг гэж билэгшээдэг тул зочломтгой хандаж тав тухтай байлгахад ихээхэн анхаардаг. Энэ нь тус улсад аялж амрахаар ирсэн гадаад жуулчдад ээлтэй, тааламжтай байдаг. Мөн Гүржийн цагдаа нар жуулчдад 24/7 горимоор үйлчилнэ. Цагдаагийн байгууллага нь тус улсын хамгийн найдвартай байгууллагуудын нэг бөгөөд хүн амын 74 орчим хувь нь өндөр итгэл үзүүлдэг. Гүрж энэ үзүүлэлтээрээ Европын орнуудыг тэргүүлдэг байна[36].

2.1.5.Дотоодын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх бодлого, зохицуулалт, арга хэмжээ[37]

Гүржийн Үндэсний статистикийн газрын (Геостат) мэдээлснээр 2021 онд тус улсын 15 ба түүнээс дээш насны 1,2 сая иргэн дотооддоо 1,4 сая удаа зорчиж, нийт зардал нь 226 сая лари (70 сая доллар/63,7 сая евро) болсон байна.

2021 онд Гүржийн оршин суугчдын дотоодын жуулчдын сарын дундаж тоо 662.6 болсон нь өмнөх оныхоос 37.9%-иар өссөн байна. Дотоодын жуулчдын дийлэнх нь Гүржийн нийслэл Тбилиси (сард дунджаар 300,1 айлчлал) болон баруун Имеретид (сард 241,9 айлчлал) ирсэн байна.

Дотоодын аялал жуулчлал хийх гол шалтгаанууд:

- Найзууд / хамаатан садандаа зочлон очих – 46.9%;
- Өөр газар байрлах байрандаа түр шилжин амьдрах (зуслангийн байшин, хаус гэх мэт) – 15.9%;
- Худалдан авалт хийх (shopping)– 13.2%;
- Эрүүл мэнд, эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ – 8.9%;
- Баяр наадамд оролцох / амрах – 8.1%;
- Бизнес болон ажлын шугамаар – 3.5%;
- Шашны үйл ажиллагаа / мөргөл үйлдэх – 1.5%;
- Боловсрол / сургалт – 0.2%.

2021 онд 31-50 насныхан дотооддоо хамгийн их аялсан (38.4 хувь) ба үүний 53.6 хувь нь эмэгтэйчүүд байжээ. Дотоодын аялал жуулчлалын дийлэнх буюу 43.9%-ийг Тбилиси хотын, 11.5%-ийг Квемо Картли бүс нутгийн оршин суугчид хийжээ. 2021 оны дөрөвдүгээр улиралд жуулчдын сарын дундаж тоо өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 26.1%-иар өссөн үзүүлэлт гарчээ.

2.2. БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

Аялал жуулчлалын салбар нь БНСУ-ын эдийн засгийн өсөлтөд чухал хувь нэмэр оруулдаг голлох салбаруудын нэг бөгөөд 2018 онд буюу Ковид-19 цар тахлын өмнө ДНБ-ий 4.7%-ийг эзэлж, (2023 оны байдлаар 0.72%) 1.4 сая ажлын байрыг бий болгож, нийт ажил эрхлэлтийн 5.3%-ийг эзэлж байгаа тооцоолол гарсан байна. Аялал жуулчлалын экспорт 2018 онд нийт үйлчилгээний экспортын 15.5%-ийг эзэлж байсан байна[38].

БНСУ-д айлчилсан жуулчдын тоо[39] 15.1%-иар өсч 15.3 саяд хүрсэн. Хамгийн их зочдын урсгалыг Азийн орнууд, тэр дундаа Хятад (2017 оныхоос 14.9%-иар өссөн) болон

[36] Explore Georgia, https://georgia.travel/en_US/georgia
[37] Agenda.ge, https://agenda.ge/en/news/2022/730
[38] OECD Toursim Trends and Policies 2020, https://www.oecd-ilibrary.org/sites/6e8b663c-en/index.html?itemId=/content/component/6e8b663c-en
[39] 2018 онд

Япон (2017 оныхоос 27.6%-иар өссөн) улсууд эзэлж байна. Эдгээр хоёр улсын жуулчдын тоо БНСУ-д ирсэн олон улсын нийт иргэдийн 50.4%-ийг бүрдүүлсэн байна.

2018 онд БНСУ нийт олон улсын жуулчдын зарлага 14.6%-иар нэмэгдэж, 16.7 их наяд вонд хүрсэн байна. Өдгөө БНСУ-ын эдийн засагт хамгийн их хувь нэмэр оруулж буй Хятадын жуулчдын зарлага 2018 онд 6.2 их наяд вон болжээ. Мөн түүнчлэн аялал жуулчлалын салбарт АНУ (1.9 их наяд вон) болон Япон (1.7 их наяд вон) улсууд өндөр байр суурь эзэлж байна.

Дотоодын аялал жуулчлал

БНСУ-ын дотоодын аялал нийт эдийн засагт 311.2 сая вон бүрдүүлж, 2017 оныхоос 9.2%-иар өссөн байна. Нэг өдрийн аялал 14.1%-иар буурч, 147.9 сая вон болсон бол шөнийн аялал 44.7%-иар өсч, 163.2 сая болсон байна.

Хүснэгт 1. БНСУ-ын аялал жуулчлалын салбарын статистик мэдээ 2017-2021 (Table: Total Market Size, US dollar)[40]

БНСУ	2017	2018	2019	2020	2021
Нийт гадагш чиглэсэн аялал (Total Outbound Travel)	26,496,447	28,695,983	28,714,247	4,276,006	1,222,541
АНУ руу явах аялал (Outbound Travel to the U.S)	2,334,839	2,210,597	2,298,279	439,286	202,711
Дотоодын аялал (Inbound Travel)	13,335,758	15,346,879	17,502,756	2,519,118	967,003

2018 онд БНСУ-д ирсэн гадаадын жуулчдын хамгийн их буюу 79% нь Сөүл хотод зочилсон гэж БНСУ-ын Аялал жуулчлалын байгууллагаас мэдээлсэн ба Сөүлийн дараа нь Кёнги муж, 14.9%, Пусан 14.7%, Канвон муж 9.7%, Чэжү арал 8.5% тус тус орсон байна[41].

2.2.1.Аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, гадаадын жуулчдыг өөрийн оронд татахад чиглэсэн бодлого, хэрэгжилт

БНСУ-ын аялал жуулчлалын шинэчилсэн стратегийг үндэсний аялал жуулчлалын стратегийн гурав дахь уулзалтын үеэр буюу 2019 оны 4 дүгээр сард зарласан.

Энэхүү аялал жуулчлалын стратеги нь аялал жуулчлалын салбарыг удирдан чиглүүлэх, аялал жуулчлалын эдийн засагт оруулах хувь нэмрийг өсгөхөд чиглэсэн. Уг стратегийг тогтвортой хэрэгжүүлэхэд дараах сорилтуудтай тулгарсан байна.

- БНСУ улс руу нэвтрэх визийг хөнгөвчлөх замаар жуулчдын тоог нэмэх, өндөр орлоготой жуулчдын баталгааг хангах;
- аялал жуулчлалын ирээдүйн чиг хандлагад нийцүүлэн аялал жуулчлалын ЖДҮ-ийн өрсөлдөх чадварыг бэхжүүлэх;
- аялал жуулчлал багатай бүс нутагт жуулчдын тоог нэмэх;
- аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний чанарыг нэмэгдүүлэх.

[40] Source: Korea Ministry of Culture, Sports and Tourism (MCST), Korea Tourism Organization (KTO), U.S. Department of Commerce National Travel & Tourism Office (USDOC, NTTO).
[41] Current Tourism Trends in South Korea: A SWOT Analysis

Аялал жуулчлал-2020 стратегийг (Tourism 2020 Strategy) хэрэгжүүлэхэд БНСУ дээрх сорилтыг шийдвэрлэхийн тулд олон төрлийн бодлогын хариу арга хэмжээ авсан байна.

- Нэгдүгээрт, Засгийн газар Хятад, Вьетнам, Филиппин, Индонез, Энэтхэгээс илүү олон жуулчдыг татахын тулд визний журмыг хөнгөвчилсөн;
- Хоёрдугаарт, орон нутгийн дөрвөн хотын захиргааг бүс нутгийн аялал жуулчлалын төв болгон хөгжүүлж, БНСУ-ын К-поп соёлыг дэлгэрүүлж гадаадын шүтэн бишрэгчдийг татахын тулд аялал жуулчлалын хөтөлбөрүүд нь К-поп зэрэг соёлын агуулгыг өөрөө багтаасан;
- Гуравдугаарт Засгийн газар аялал жуулчлалын татаасыг боловсруулж аж үйлдвэрт олгохтой адил хэмжээнд хүртэл нэмэгдүүлсэн. Энэ нь аялал жуулчлалын компаниудад 198 тэрбум вон хүртэлх санхүүжилт олгосон байна.

Гадаадын жуулчдыг БНСУ-ын олон газраар аялахыг дэмжихийн тулд Засгийн газар болон аялал жуулчлалын салбар хэд хэдэн арга хэмжээг боловсруулсан. Үүнд тус улсын эдийн засгийн хувьд илүү хөгжингүй хотуудад оршин суудаг Хятад иргэдэд олон удаагийн виз олгох явдал юм. Одоогоор БНСУ руу тодорхой хугацаанд хязгааргүй нэвтрэх, гарах визийг зөвхөн Бээжин, Шанхай, Гуанжоу, Шэньжэнь хотын оршин суугчид авах боломжтой байна.

Бусад санаачилга:

- Бүх төрлийн аялал жуулчлалын хөтөлбөрүүд нь насны хувьд хүүхдүүдээс эхлээд ахмад настан хүртэл бүх насны бүлэгт тохирсон байхаар төлөвлөсөн. Мөн зарим аялал жуулчлалын хөтөлбөрүүд орлого багатай бүлгүүдийг татах, дэмжихэд зориулагдсан байдаг.
- Аялал жуулчлалыг сурталчилсан сурталчилгаа, маркетингийн стратеги, агуулга нь дэлхийн томоохон зах зээлд зориулагдсан өндөр чанартай байхаар чиглэсэн байна.
- Цахим орчин дахь онлайн платформ, дижитал маркетингийн сайжруулсан стратеги нь бие даасан аялагчдад зориулсан туршлагыг сайжруулах, мэдээллийг илүү тодорхой хялбар олгоход чиглэсэн болно. Санал болгож буй аяллын маршрутын үйлчилгээ бүтээгдэхүүнийг интернэт ашиглан худалдан авах боломжтой болгосон.

2.2.2.БНСУ-ын аялал жуулчлалын засаглал ба санхүүжилт

БНСУ-д Ерөнхий сайдаар ахлуулсан аялал жуулчлалын үндэсний стратегийн уулзалтыг (National tourism strategy) 2017 оны 12 дугаар сард зохион байгуулсан бөгөөд тус уулзалтад аялал жуулчлалын сайд төдийгүй гадаад харилцаа, зам тээвэр, далай тэнгисийн салбарын сайд нар оролцсон байна. 2019 оны 4 дүгээр сард болсон гурав дахь удаагийн уулзалтаар бүс нутгийн эдийн засгийг идэвхжүүлэхийн тулд гадаадын жуулчдыг татах, дотоодын аялал жуулчлалыг нэмэгдүүлэх арга замыг хэлэлцсэн.

БНСУ-ын Соёл, спорт, аялал жуулчлалын яам нь (The Ministry of Culture, Sports and Tourism) БНСУ-ыг дотоод болон олон улсад сурталчлах, улсаас санхүүжүүлэх тал дээр БНСУ-ын аялал жуулчлалын байгууллагатай (Korea Tourism Organisation) нягт хамтран ажилладаг. Тус байгууллага Засгийн газрын аялал жуулчлалын бодлогын тэргүүлэх чиглэлүүдтэй нягт уялдуулах замаар бүтцээ шинэчилсэн байна. Үүнд аялал жуулчлалын халамж, аялал жуулчлалын аж ахуйн нэгжүүдийн өсөлтийг дэмжих, аюулгүй байдлын менежмент, олон улсын хамтын ажиллагаа, аялал жуулчлалд Big data технологийг ашиглах зэрэг шинэ нэгжүүдийг багтаасан байна.

Зураг 3. БНСУ: Аялал жуулчлалын байгууллагуудын зохион байгуулалтын схем

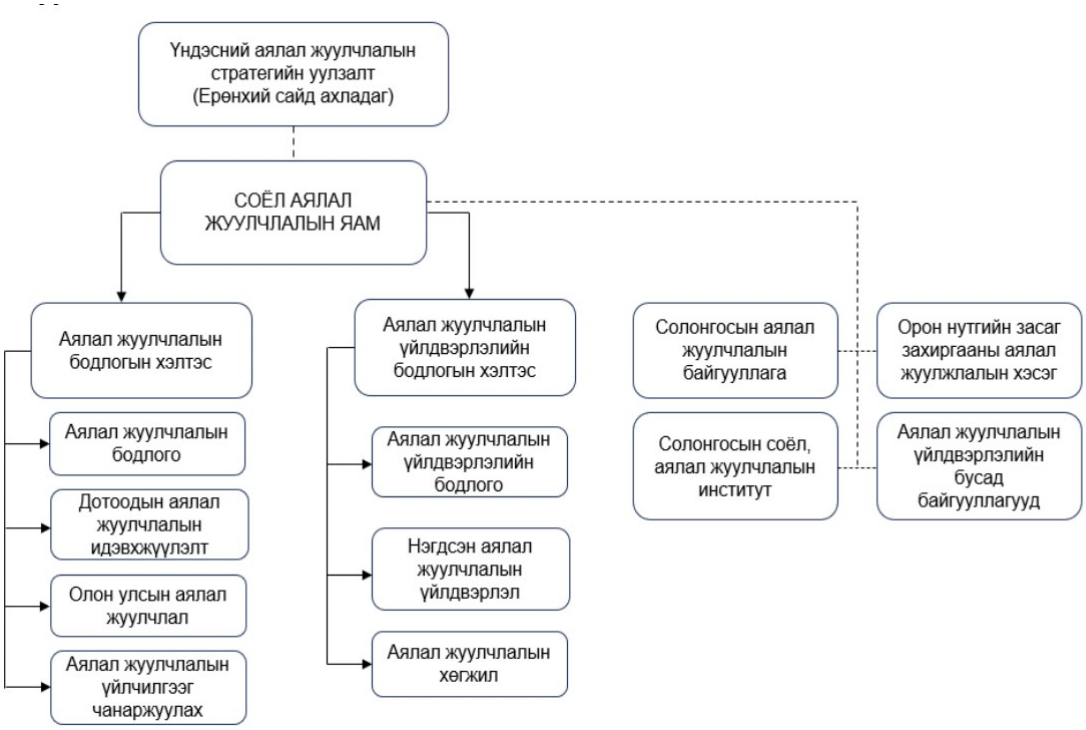

Соёл, спорт, аялал жуулчлалын яамны 2-р дэд сайдын эрхлэх асуудлын хүрээнд аялал жуулчлалын салбар шинээр хоёр үндсэн газартай болсон.

- Аялал жуулчлалын бодлогын товчоо нь (Tourism Policy Bureau) бодлого, дотоод аялал жуулчлалыг дэмжих, олон улсын аялал жуулчлал, үйлчилгээг сайжруулах үндсэн чиг үүрэгтэй байна.
- Аялал жуулчлалын үйлдвэрлэлийн бодлогын товчоо нь (Tourism Industry Policy Bureau) аялал жуулчлалын салбарын бодлого, аялал жуулчлалын салбарыг нэгтгэх, аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх зэрэгт чиглэсэн байна.

Аялал жуулчлалыг дэмжих, хөгжүүлэх сан нь (The Tourism Promotion and Development Fund) Аялал жуулчлалын тухай хуулийн суурь хүрээнд аялал жуулчлалыг дэмжин ажилладаг. 2018 онд тус сангийн нийт зарлага ойролцоогоор 811 тэрбум вон байсан ба үүнээс аялал жуулчлалын салбарыг сурталчлах, аялал жуулчлалын дэд бүтэц болон гадаадын жуулчдыг татах бусад төслүүдэд нийт 97 тэрбум вон зарцуулсан байна.

2.2.3.Аялал жуулчлалын салбарын татварын хөнгөлөлт

БНСУ-ын Засгийн газраас аялал жуулчлалын салбарт олон улсын жуулчдыг татах зорилгоор зочид буудлын татварын 10%-ийг жуулчдад буцаан олгож байна.

БНСУ-ын аялал жуулчлалын байгууллагаас (Korea Tourism Organization) мэдээлснээр, бусад орны жуулчид зочид буудалд 2-оос дээш 30-аас доош хоног хоносон тохиолдолд татварын буцаан олголтыг авах боломжтой. Гэвч аялал жуулчлалын багцаар зочид буудал захиалж, төлбөр төлдөг аялагчид татварын буцаан олголт авах боломжгүй байна. Буцаан олголт нь өглөөний цай багтсан өрөөний үнийн татварыг оруулсан боловч зочид буудлын бусад төлбөрийн үйлчилгээний татварыг оруулаагүй. Жуулчид буцаан олголтыг авахын тулд зочид буудлаас эсвэл БНСУ дахь татваргүй бүсээс зочид буудлын татварын буцаан олголтын маягтыг бөглөснөөр авах боломжтой байна.

Мөн Аялал жуулчлалын дэмжих тухай тогтоолын 41 дүгээр зүйлд зааснаар Гадаадын жуулчдад ногдуулах Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар, хувь хүний хэрэглээний албан татварын онцгой тохиолдлын тухай журмын 4 дүгээр зүйлийн 2-т заасны дагуу гадаадын жуулчдаас зарим эрх бүхий татвараас чөлөөлөгдсөн дэлгүүрүүд НӨАТ авдаггүй байна.

2.2.4.Жуулчны аюулгүй байдлыг хангах

Аялал жуулчлалын салбарт жуулчдыг ая тухтай аялах аюулгүй байдлыг хангах нь хамгийн чухал үзүүлэлтүүдийн нэг юм. Иймээс аялал жуулчлалын салбарт, аюулгүй байдлыг хангах стандартыг хэрэгжүүлдэг байна. Уг салбарт тохиолддог хамгийн түгээмэл 5 эрсдэл байдаг байна[42]. Үүнд:

- гэмт хэрэг;
- хүнсний аюулгүй байдал;
- терроризм;
- эрүүл мэндийн асуудал;
- гамшигт үзэгдлүүд багтдаг байна.

Судалгаанаас үзэхэд хүчирхийллийн гэмт хэргийн гаралтын түвшин 2020 онд БНСУ-д 100,000 хүнд 0.60 хэрэг гарсан байна. Энэ нь дэлхийн дундаж үзүүлэлт болох 100,000 хүнд 7 гэмт хэрэг тохиолддог тоо хэмжээнээс бага байгаа нь БНСУ гэмт хэрэг гаралт бага, аюулгүй улс болохыг харуулж байна.

БНСУ-ын Жэжү арал нь аялал жуулчлалын салбарын үндсэн гол төлөөлөгч бөгөөд БНСУ-ын цорын ганц өөрөө удирдах ёсны муж юм. Тус арал нь нийт 660,000 гаруй хүн амтай бөгөөд 2018 оны байдлаар жилд 15,000,000 гаруй жуулчин хүлээн авдаг. Жэжү арал дээр далайн усанд жуулчид эндэгдэх эрсдэл байдаг бөгөөд урьдчилан сэргийлэх бодлогын хувьд дагаж мөрдөх дүрмийг баримтлан хэрэгжүүлдэг байна. Үүнд урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд онцгой нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд хурдан хариу арга хэмжээ авах үүднээс хоёр цаг тутамд хуваарийн дагуу эргүүл хийдэг байна.

2.3. ТАЙЛАНД УЛС

Тайланд Улс нь Энэтхэг-Хятадын хойгт оршдог ба Мьянмар, Лаос, Камбож, Малайз гэсэн дөрвөн улстай 4863 км урт зурвасаар хиллэдэг, далайд гарцтай 514 мянган км² газар нутагтай, 66.09 сая (2022 он) хүн амтай.[43]

Аялал жуулчлал нь Тайланд Улсын эдийн засгийн 6%-ийг бүрдүүлж байна. Шууд бус нөлөөг нь тооцвол улсын эдийн засгийн 20%-д нөлөөлдөг байна. Ихэвчлэн Азийн жуулчид ирдэг бөгөөд Тайландын түүхт газар, байгалийн үзэсгэлэн, соёлын өв зэргийг сонирхдог. Өмнөд нутгийн далайн эргийн амралтын газрууд нь дэлхийн өнцөг булан бүрээс жуулчдыг татдаг. Умард нутагт экстрим, шугуйт уулын аялал хөгжсөн байна.

Мөн тус улс нь эмнэлгийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлсэн бөгөөд жилд 2.5 сая жуулчин хүлээн авдаг. Үүнд хүйс шилжүүлэн суулгах, гоо сайхны хагалгаа зэрэг орно. Өмнөд эргийн хотуудаар секс жуулчлал хөгжсөн.

Хууль эрх зүйн орчин

[42] Understanding the perception of safety and security of toursits at Jeju Island, South Korea
[43] Тайланд Улс Үндсэн өгөгдөл https://www.mofa.go.jp/mofaj/area/thailand/data.html

Тайланд Улс нь 1979 онд батлагдсан **Тайландын аялал жуулчлалын тухай хууль**[44] (Thai Tourism Law)-тай бөгөөд хуулийн гол агуулга нь Тайланд Улсын аялал жуулчлалын байгууллагын үйл ажиллагааг зохицуулсан байна. Хууль нь 4 бүлэг 44 зүйлээс бүрддэг.

- I бүлэг Зорилго, зорилт, хөрөнгө орлого
- II бүлэг Хяналт, удирдлага
- III бүлэг Ажилтан, албан тушаалтны халамж, тэтгэлэг
- IV бүлэг Санхүү, нягтлан бодох бүртгэл, аудит гэсэн бүлгүүдтэй.

Тус хуулийн хэрэгжилтийг Ерөнхий сайд хариуцаж, хяналт тавих бөгөөд хуулийн хэрэгжилтийг хангах тухай журам гаргах бүрэн эрхтэй. Хуульд дараах байгууллагын зорилго, чиг үүргийг нарийн тусгаж өгсөн.

Тайланд Улсын аялал жуулчлалын газар[45] (Tourism Authority of Thailand-TAT):

- Тайланд Улсыг байгалийн үзэсгэлэнт газар, эртний дурсгалт газрууд, эртний эдлэл, түүх, урлаг, соёл, спорт, технологийн хөгжил болон аялал жуулчлалыг дэмжих зорилгоор бусад үйл ажиллагаагаар таниулах;
- Жуулчдад зориулсан байгууламж, тэдгээрийн аюулгүй байдлыг хангах;
- Аялал жуулчлалын замаар ард түмэн, үндэстнүүдийн хоорондын холбоо, найрамдлыг дэмжих;
- Жуулчдад зориулсан аялал жуулчлал, дэд бүтэц, бусад байгууламжийг хөгжүүлэх ажлыг хэрэгжүүлэх.

Тайландын аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа ба хөтчийн тухай хууль[46] (Tourism Business and Guide Act). Тус хуульд жуулчны хөтөчтэй холбоотой үйлчилгээ үзүүлэхэд тусгай зөвшөөрөл авах шаардлагын талаар заасан байна. Тусгай зөвшөөрөл нь дараах дөрвөн төрөлтэй:

1. Аялал жуулчлалын иж бүрэн зөвшөөрөл;
2. Гадаад аялал жуулчлалын зөвшөөрөл (гадаадын жуулчдад зориулсан);
3. Дотоод аялал жуулчлалын зөвшөөрөл (Тайландын жуулчдад зориулсан);
4. Тодорхой бүсийн нутгийн аялал жуулчлалын зөвшөөрөл байна.

Түүнчлэн тус хуулиар жуулчны хөтчийн үнэмлэхийг төрөлжүүлэн заасан. Ерөнхий хөтөч болон тодорхой муж, дүүргээр хязгаарлагдах хөтчийн зөвшөөрлийг Аялал жуулчлалын газарт (TAT) хандан гаргах шаардлагатай.

2.3.1.Аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, гадаадын жуулчдыг өөрийн оронд татахад чиглэсэн бодлого, хэрэгжилт

Тайланд Улс нь удаан хугацаагаар аялж, амьдрах гадаадын иргэдэд Тайланд Улсад арав хүртэлх жил оршин суух урт хугацааны Long-Term Residents[47] (LTR) визний шинэ ангиллыг нэвтрүүлжээ. (2022 оны 1 дүгээр сард Дотоод хэргийн сайд Засгийн газрын зөвшөөрлөөр 2022 оны 6 дугаар сарын 22-ны өдрийн Засгийн газрын мэдээллийн эмхэтгэлд нийтлэгдсэн[48]). LTR виз нь Инээмсэглэлийн орон - Тайланд Улсад гадаадын иргэдийг найрсаг угтан авах түлхүүр юм. Тус визийг Тайланд Улсад 1 сая ам.доллараас доошгүй хөрөнгө оруулалттай хувь хүн, 50 ба түүнээс дээш насны жилд 80,000

[44] Тайландын аялал жуулчлалын тухай хууль https://thailawyers.com/thai-laws/thai-tourism-law/
[45] Тайландын аялал жуулчлалын газар https://www.tourismthailand.org/home
[46] Тайландын аялал жуулчлалын лицензийн ба жуулчны хөтөчийн тухай хууль, https://www.samuiforsale.com/company-law/thailand-tat-tourism-license-tourism-business-and-guide-act.html
[47] Long-Term Residents visa https://www.w-lawthai.com/en/type-of-visa-2023/
[48] LTR виз https://kpmg.com/th/en/home/insights/2022/11/legal-news-flash-issue-19.html

ам.долларааc доошгүй хувийн орлоготой тэтгэвэр авагчид, гадаадын нэр хүндтэй компанийн өндөр ур чадвартай ажилчид хүсэх боломжтой.

Тайланд Улсын Засгийн газрын алсын хараа 4.0 бодлогын нэг хэсэг болох Био-Тойрог-Ногоон[49] (Bio-Circular-Green (BCG)) эдийн засгийн загвар нь байгалийн нөөц, экосистемийг хамгаалах НҮБ-ын Тогтвортой хөгжлийн зорилтуудтай нийцдэг. Тус загварын нэг салбар нь Аялал жуулчлал, бүтээлч эдийн засаг байдаг бөгөөд тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх, байгаль орчныг хамгаалах, эрүүл мэнд, эко аялал жуулчлал зэрэг өндөр чанартай аялал жуулчлалыг бий болгох зорилготой байна.

Зураг 4. Био-Тойрог-Ногоон (Bio-Circular-Green (BCG)) эдийн засгийн загвар[50]

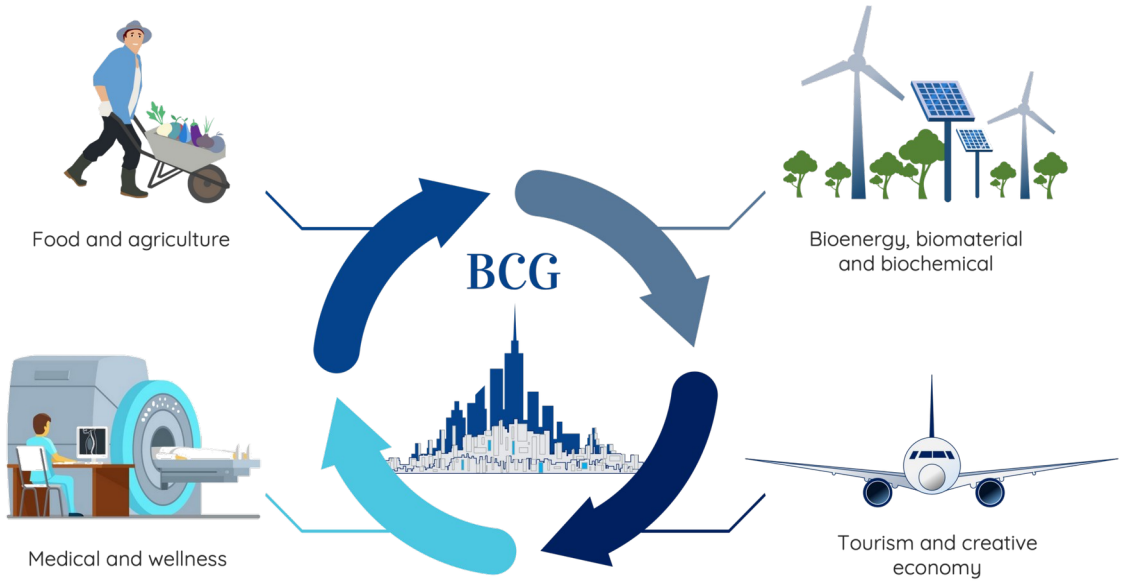

2.3.2.Аялал жуулчлалын салбарт үзүүлж байгаа татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, төрийн дэмжлэг, түүний үр дүн

‘’Жуулчдын НӨАТ-ын буцаан олгох’’ тэмдэглэгээтэй дэлгүүрүүд жуулчдад НӨАТ-ын буцаан олголт олгодог. Барааг худалдан авсан өдрөөс хойш 60 хоногийн дотор Тайланд Улсаас гаргах, нэг дэлгүүрт хамгийн багадаа 2000 батын бараа худалдаж авах, худалдан авах үедээ жуулчид паспортоо үзүүлж Жуулчдад зориулсан НӨАТ-ын буцаан олголтын мэдүүлгийн маягт (PP10) татварын нэхэмжлэхийн эх хувьтай хамт гаалийн байцаагчид шалгуулах ёстой.

Шалган нэвтрүүлэх цэгийг өнгөрсний дараа жуулчид НӨАТ-ын буцаан олголтыг нисэх онгоцны буудлын Жуулчны НӨАТ-ын буцаан олголтыг олгох цэгээс, эсхүл хотын төвд боломжит борлуулагчдаас авна.

Тансаг зэрэглэлийн бараа болон 10000 батаас дээш үнэтэй барааны буцаан олголтыг бараагаа гартаа авч яван, дахин шалгуулсны дараа олгодог байна.

Тайланд Улсын Засгийн газар 2023 оны 6 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн Тайланд Улсад зорчих гадаадын жуулчдаас 150-300 хүртэлх батын (4-9 ам.доллар) хураамж авах шийдвэр гаргасан байна. Хуурай газар болон далайн тээврээр хүрэлцэн ирж буй жуулчдаас 150 бат, нисэх онгоцоор зорчин ирэгсдээс 300 батын хураамж авна.

[49] Био-Тойрог-Ногоон эдийн засгийн загвар https://mahanakornpartners.com/the-bio-circular-green-economic-model/
[50] Мөн тэнд.

Энэхүү хураамжаас цугласан хөрөнгийг гэнэтийн осолд орсон жуулчдад туслах, жуулчдын аяллын шинэ чиглэлийг хөгжүүлэхэд зарцуулахаар төлөвлөсөн байна.

Дээрх зохицуулалт нь дипломат паспорт, Хөдөлмөрийн яамнаас тогтоосон тодорхой мэргэжлээр ажиллах зөвшөөрөл авсан иргэд, тусгай зөвшөөрөлтэй хүмүүс, хоёр хүртэлх насны хүүхэд, дамжин өнгөрөх зорчигчдод хамаарахгүй.

2.3.3.Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд аялал жуулчлалын салбарт хэрэгжүүлж байгаа бодлого, зохицуулалт;

Аялал жуулчлал, спортын яам[51] нь аялал жуулчлал, амралт зугаалгыг дэмжих, хөгжүүлэх болон хуульд заасан төрийн бусад үйлчилгээг дараах байгууллагаар дамжуулан хэрэгжүүлнэ.

- Аялал жуулчлалын газар[52] ((TAT) Tourism Authority of Thailand) Тайланд Улсын төрийн алба, институци, хуулийн этгээд, хувийн хэвшилд зөвлөгөө, зөвлөмж өгөх, хамтран ажиллах, зохицуулах, аялал жуулчлалын салбартай холбоотой статистик мэдээ гаргах, аялал жуулчлалын газруудыг барих, сурталчлах, хамгаалах, нөхөн сэргээх, сэргээн босгох, хөгжүүлэх, түүнчлэн аялал жуулчлалын нөөц, байгаль орчны чанарт холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу судалгаа хийх, төлөвлөх, хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх болон бусад аливаа үйл ажиллагаа явуулна.
- Тайландын аялал жуулчлалын зөвлөл[53] (Tourism Council of Thailand) аялал жуулчлалын салбарын бүх операторуудын төлөөллийг багтаасан бөгөөд төрийн болон хувийн хэвшлийн холбогдох байгууллагуудын хамтын ажиллагааг хангах, аялал жуулчлалын салбарын үйл ажиллагаа эрхлэгчдийн төлөөлөгчөөр ажиллана. Тус зөвлөлийн үйл ажиллагааны чиглэл нь жуулчдад зориулсан үйлчилгээтэй холбоотой аж ахуйн нэгжүүдийн чанарын баталгаажуулалт, стандартын тогтолцоог сурталчлах, аялал жуулчлалын салбарын үйл ажиллагааг чанар, ёс суртахуун, ёс зүйтэй явуулахад нь дэмжлэг үзүүлдэг. Түүнчлэн үйл ажиллагааны гол зорилго нь аялал жуулчлалын салбарын төлөөлөгчид Засгийн газар, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааны уялдаа холбоотойгоор нийгмийн салбар, олон улсын байгууллагуудтай холбох, хууль тогтоомжийн шинэчлэлд бодитой оролцон хуулийг хэрэгжүүлэхэд оршдог байна.

2.3.4.Жуулчны аюулгүй байдлыг хангахад чиглэсэн бодлого /холбогдох даатгалын талаарх зохицуулалт/

Тайланд Улсын Хааны цагдаагийн албанаас 2017 онд Жуулчны цагдаагийн алба[54] (Tourist Police Bureau of Tailand) байгуулсан нь аялал жуулчлал, зугаа цэнгэлийн салбар хөгжин, жуулчдын тоо нэмэгдсэнтэй холбоотойгоор жуулчдын аюулгүй байдлыг хангахад чиглэгдсэн. Тус албаны ажилтнууд гартаа ялгах тэмдэг зүүж, англи хэл болон Европын бусад улсын хэлээр ярьдаг. Зам тээврийн осол, хулгай дээрэм, гадаадын жуулчин оролцсон зочид буудал, дэлгүүрийн эзэнтэй маргаан гарах зэрэг бүх төрлийн нөхцөл байдалд тэднийг дуудаж болно.

Аялал жуулчлалын цагдаагийн газар нь дараах үндсэн бүрэн эрх, үүрэгтэй:

- Аялал жуулчлалын хөгжлийн стратегийг төлөвлөх, хяналт тавих, цагдаагийн бусад хэлтэс газруудтай хамтран ажиллах;
- Жуулчдын аюулгүй байдлыг ханган, эрх ашгийг хамгаалах.

[51] Аялал жуулчлал, спортын яам https://www.mots.go.th/mots_en/news/3151
[52] Аялал жуулчлалын газар https://www.tourismthailand.org/home
[53] Тайландын аялал жуулчлалын зөвлөл https://www.thailandtourismcouncil.org/about-us/
[54] Жуулчны цагдаагийн алба https://www.amazing-thailand.com/thai-tourist-police.html

2.4. БҮГД НАЙРАМДАХ ЧЕХ УЛС

Бүгд Найрамдах Чех Улс (БНЧУ) нь Төв Европ дахь далайд гарцгүй улс юм. Өмнөд талаараа Австри, баруун талаараа Герман, зүүн хойд талаараа Польш, зүүн өмнөд талаараа Словак Улстай тус тус хиллэдэг байна. Нийслэл нь Прага хот. Зүүн Европын пост-коммунист орнуудын дунд хамгийн өндөр хөгжилтэй, эдийн засгийн хөгжил сайтай орон юм.

БНЧУ-ын нутаг дэвсгэр 78,871 км^2 газар талбайтай, 2022 оны байдлаар 10.6 сая хүн амтай, 2023 онд ДНБ-д ногдох зардал: 541,058 тэрбум ам.доллар, нэг хүнд ногдох зардал 51,329 ам доллартай тэнцүү байна.

Аялал жуулчлалын салбарын онцлог: БНЧУ нь 2004 оноос Европын Холбоо болон Шенгений бүсийн гишүүнээр элссэн, ЮНЕСКО-гийн Дэлхийн соёлын өвд бүртгэгдсэн 16 газартай байна[55].

Жуулчдын сонирхлыг татдаг хэсэг нь архитектурын өв болох Карлштейн цайз, Чески Крумлов, Ледниц-Вальтице соёлын ланпшафт гэх мэт эртний үеийн түүхэн цайзууд, Пап ламын сүм хийд, далайн эргийн амралтын үзэсгэлэнт газруудыг хамруулдаг байна. Хотуудаас гадна байрлах Богемийн цэцэрлэгт хүрээлэн, ойн төгөл, аварга том уулууд, Чарльз гүүр, Үндэсний галерей болон театр, зоо парк зэрэг нь жуулчдын сонирхлыг ихэд татдаг байна. Тус улс нь Үндэсний музей болон олон төрлийн үзмэрээр алдартай байна.

Мөн олон амьтны хүрээлэн, усан парк төвүүд, амралт, зугаа цэнгэлийн газрууд бөгөөд хамгийн алдартай нь Динопарк гэж нэрлэдэг. БНЧУ-ын байгалийн үзэсгэлэнт газруудыг жуулчид болон дугуйчид, мөн явган зорчигчид байгалийн цэцэрлэгт хүрээлэн, тусгай хамгаалалттай газар нутаг зэрэг нь жуулчдын сонирхлыг ихээр татдаг байна.

Аялал жуулчлалын салбарт ДНБ-ий эзлэх хувь: БНЧУ-ын аялал жуулчлалын салбар нь 2019 оны байдлаар ДНБ-ий 2.9%-ийг эзэлж, нийт ажил эрхлэлтийн 4.4% хувь буюу 239,506 ажилтан ажлын байраар хангагдсан байна[56].

Олон улсын жуулчдын эх үүсвэр нь Герман, Орос, Итали, АНУ, Их Британи, Словак Улсын жуулчид зочилж, нийт 52%-ийг эзэлдэг байна.

БНЧУ-ын нийгэм, эдийн засгийн ач холбогдол бүхий аялал жуулчлал нь сүүлийн 20 жилийн хугацаанд хурдацтай өссөөр ирсэн ч 2020 онд “Ковид-19” цар тахлын нөлөөллөөр аялал жуулчлалын салбарт ДНБ-ий эзлэх хувь хоёр дахин их буюу 82 тэрбум кроноор буурсан үзүүлэлттэй байна. Аялал жуулчлалын салбарт ажил эрхлэлтийн байдал ихээхэн нөлөөлж, 17,494 ажилтан буюу 7.3%-иар буурсан үзүүлэлттэй байна.

Харин 2022 онд БНЧУ-ын ДНБ-ий эзлэх хувь 2.4% байсан бол 2023 онд -0.1% хүртэл удааширсан бөгөөд 2024 онд ДНБ-ий эзлэх хувь 2.4% хүртэл өснө гэж таамагласныг ЭЗХАХБ (*OECD*)-ын 2022 оны тайланд[57] дурдсан байна. Дараах хүснэгтээр харуулав.

Хүснэгт 2. ДНБ-ий эзлэх хувийг 2020-2024 оны байдлаар харьцуулсан үзүүлэлт

ДНБ	***2019***	***2020***	***2021***	***2022***	***2023***	***2024***
	(тэрбум кроноор)	***(өөрчлөлт 2015 оны үнээр) %-иар***				

[55] Visit Czechia https://www.visitczechrepublic.com/en-US/Destinations
[56] OECD Tourism Trends and Policies 2022, page -146 https://www.mlit.go.jp/kankocho/content/001577527.pdf
[57] https://issuu.com/oecd.publishing/docs/czech-republic-oecd-economic-outlook-projection-no

ДНБ зах зээлийн үнээр	5,793.9	-5.5	3.5	2.4	-0.1	4.2
Хувийн хэрэглээ	2,712.0	-7.2	4.0	0.5	-0.5	2.4
ЗГ-ын хэрэглээ	1,134.5	4.2	1.5	0.2	1.0	1.4
ДНБ-ий дефлятор[58]	-	4.3	3.3	8.7	8.8	4.1
Хэрэглээний үнийн индекс	-	3.2	3.8	15.2	9.9	4.1
Суурь инфляцийн индекс[59]	-	3.6	5.0	12.4	10.0	4.1
Ажилгүйдлийн түвшин *(ажиллах хүчний %-иар)*	-	2.5	2.8	2.3	2.6	2.8
ЗГ -ын тэнцэл (*ДНБ эзлэх хувь*)	-	-5.8	-5.1	-4.5	-4.1	-2.4
ЗГ-ын нийт өр (*ДНБ эзлэх хувь)*	-	47.0	48.5	51.7	54.5	55.7
Нийт ЗГ-ын өр	-	37.6	42.0	45.2	48.0	49.3
Урсгал зардал (*ДНБ-д эзлэх хувь*)	-	2.0	-0.8	-4.0	-2.9	-3.1

OECD Economic Outlook 112 мэдээллийн сан. StatLink 2 https://stat.link/9wrfgn

Зорчигчдын тоо: 2020 онд БНЧУ нь 3.9 сая олон улсын жуулчид хүлээн авсан нь өмнөх оныхоос 73.2%-иар буурсан бөгөөд 2021 онд олон улсын жуулчдын тоо 6.5 сая хүртэл буурсан үзүүлэлтэй байна.

Олон улсын гадаад аялал жуулчлалыг 2024-2025 онд өмнөх 2019 оны түвшинд ирэх байх гэж тооцоолж байна.

Дотоодын аялал жуулчлалын салбарт 2021 онд 8.8 сая жуулчин зорчиж, 2019 оны түвшнээс 20.7%-иар доогуур жуулчин хүлээн авсан нь цар тахал нөлөөсөн гэж үзжээ. Дотоодын аялал жуулчлалыг 2020 оны байдлаар авч үзвэл, дотоодод эзлэх хувь 36.1% буюу 79.1 тэрбум кроноор буурсан үзүүлэлттэй байна.

Харин БНЧУ-аас гадаад орон руу зорчсон жуулчдын тоог АНУ-ын жишиг үзүүлэлтийг авч харуулав. Үүнд: АНУ-ын Худалдааны яам, (*United States Department of Commerce)*, Олон Улсын Худалдааны Байгууллага (*International Trade Administration),* Үндэсний аялал жуулчлалын байгууллага (*National Travel and Tourism Office*)-ын хамтарсан тайланд[60] 2019-2022 онуудад БНЧУ-аас АНУ руу зорчсон жуулчдын тоог тайлагнажээ. Үүнд:

Хүснэгт 3. БНЧУ-аас АНУ руу зорчсон жуулчдын тоо

Онууд	БНЧУ-ын жуулчдын тоо	Өөрчлөлт (%-иар)
2019	127,022	6.4%
2020	19,960	-84.3%
2021	15,087	-24.4%
2022	80,000	530%

Эх сурвалж: Олон Улсын Худалдааны байгууллагын хураангуй тайлангаас, 2023 оны 1 дүгээр сарын3-ны өдрийн байдлаар https://www.trade.gov/country-commercial-guides/czech-republic-travel-and-tourism

[58] ДНБ-ий дефлятор буюу далд үнийн дефлятор нь инфляцийн хэмжүүр. Энэ нь тухайн эдийн засгийн жилд үйлдвэрлэсэн бараа, үйлчилгээний үнийг бодит үнэтэй харьцуулсан харьцаа юм.
[59] Хүнс, эрчим хүчийг оруулаагүй хэрэглээний үнийн индекс

[60] https://www.trade.gov/country-commercial-guides/czech-republic-travel-and-tourism

Хууль, эрх зүйн орчин

1999 онд батлагдсан “Аялал жуулчлалын чиглэлээр бизнес эрхлэх, тодорхой үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх нөхцөлийн тухай”[61] (*Act No. 159/1999 Coll. Act on certain conditions of business in the field of travel)* хуулиар аялал жуулчлалын бизнес эрхлэх үйл ажиллагааг зохицуулдаг байна.

Бусад тодорхой салбарын хуулиудаар, тухайлбал, “Иргэний хууль”[62] (*The Civil Code*), “Зам тээврийн тухай”[63] (*About transport)*, “Бизнесийн корпорацын тухай”[64] *(Business Corporations Act),* “Хэрэглэгчдийн эрхийг хамгаалах тухай”[65] (*About consumer protection,* Тусгай зөвшөөрөлтэй худалдааны тухай хууль[66] (*Trade licensing Act)* зэрэг аялал жуулчлалын салбарын эдгээр хуулиудаар тус тус зохицуулдаг байна.

БНЧУ нь Европын Холбооны гишүүн орны хувьд тус Холбооны аялал жуулчлалын салбарын хөгжлийн талаар баримтлах бодлого, зарчмыг тодорхойлсон Европын Парламент болон Зөвлөлийн Удирдамж гэсэн эрх зүйн баримт бичгүүдийг баримталдаг байна. Тухайлбал,

- “Багц аялал жуулчлал, багц амралт, цогцолбор аяллын тухай”[67] ЕХ-ны Зөвлөлийн Удирдамж 90/314/ *(Council Directive 90/314/EEC) of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours*),
- “Иргэдийн багц аяллын тухай 2015/2302 дугаар Удирдамж”[68] (*Directive (EU)* 2015/2302 *of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on package travel and linked travel arrangements*),
- Европын Парламент болон Зөвлөлийн 261/2004 дугаартай дүрэм[69] (Regulation (EC) No 261/2004 of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004),
- Европын Холбооны Парламент ба Зөвлөлийн 2011.02.16-ны өдрийн 181/2011 тоот "Автобус болон тээврийн хэрэгслээр зорчигчдын эрхийн тухай журам 181/2011 дугаар[70] (*Regulation (EU) No 181/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 concerning the rights of passengers in bus and coach transport*);
- Европын Парламент ба Зөвлөлийн 2007.10.23-ны өдрийн Төмөр замын зорчигчдын эрх, үүргийн тухай журам (EC) No 1371/2007) 1371/2007 дугаар[71] (*Regulation (EC*) No 1371/2007 of the *European Parliament and of the Council of 23 October 2007 on rail passengers' rights and obligations*) -ууд тус тус болно.

Дээр дурдагдсан “Аялал жуулчлалын чиглэлээр бизнес эрхлэх, тодорхой үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх нөхцөлийн тухай” (*Act No. 159/1999 Coll. Act on certain conditions of business in the field of travel)* хуулиар аялал жуулчлалын агентлаг, тур операторын хүлээх үүрэг, аялал жуулчлалын гэрээнд тавигдах шаардлага, аялал жуулчлалын тухай ойлголт, түүнчлэн аялал жуулчлалын агентлагуудын дампуурлын эсрэг хууль ёсны даатгалыг тодорхойлсон байна. Энэ хууль нь дараах 5 хэсэгтэй. Үүнд:

---

61 https://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-159-1999-sb-o-nekterych-podminkach-podnikani-v-oblasti-cestovniho-ruchu

62 https://www.podnikatel.cz/zakony/novy-obcansky-zakonik

63 https://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-o-silnicni-doprave/uplne/

64 http://zakony.centrum.cz/zakon-o-obchodnich-korporacich/

65 http://zakony.centrum.cz/zakon-o-ochrane-spotrebitele

66 https://www.mpo.cz/assets/en/business/licensed-trades/legislation/2023/1/ZZ_UPLNE_ZNENI_k_15_1_2023_WEB_EN-amendment--.pdf

67 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:31990L0314

68 https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/2302/oj

69 https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2004/261/oj

70 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32011R0181

71 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32007R1371

- ***Нэгдүгээр хэсэг:*** Аялал жуулчлалын салбарт бизнес эрхлэх тодорхой нөхцөлийн зохицуулалт;
- ***Хоёрдугаар хэсэг:*** Ууланд аялагчдыг аврах албаны үндсэн үйл ажиллагаа,
    - хэрэгжилт;
- ***Гуравдугаар хэсэг***: Аялал жуулчлалын салбарын үйл ажиллагаа, түүний хэрэгжилт;
- ***Дөрөвдүгээр хэсэг:*** 1991 оны 455 дугаар Худалдааны тухай хуулийн нэмэлт өөрчлөлт;
- ***Тавдугаар хэсэг***: Шилжилтийн болон эцсийн заалтууд зэргийг тусгасан болно.

Хуулийн гол нэр томьёоны тодорхойлолтууд:

Тур буюу аялал гэдэг нь[72] доод тал нь хоёр үйлчилгээг урьдчилан тохиролцож, нийлмэл үнээр худалдан, борлуулахаар санал болгосон эсхүл 24 цагаас илүү буюу хонох байрыг багтаасан иж бүрэн үйлчилгээ үзүүлэхийг хэлнэ.

Аялал жуулчлалын агент нь[73] концессын үндсэн дээр аялал зохион байгуулах, санал болгох, борлуулах эрх бүхий бизнес эрхлэгч юм. Аялал жуулчлалын агентлаг гэж аяллын гэрээ байгуулах үед Европын Холбооны өөр гишүүн улс, эсвэл Чех Улсаас бусад Европын эдийн засгийн бүсийг бүрдүүлэгч өөр улсад оршин суугч хүнийг **аялал жуулчлалын агент** гэнэ.

Захиалагч гэдэг нь[74] аялал жуулчлалын агентлагтай аялал жуулчлалын гэрээ байгуулсан хүн, эсхүл энэ гэрээг өөрийн талд байгуулсан этгээд юм. Тусгай эрх зүйн зохицуулалтаар тогтоосон нөхцөлөөр аяллыг шилжүүлсэн этгээдийг мөн захиалагч гэнэ.

Хөтөч гэдэг нь тухайн орны соёл, түүх, байгалийн өв, өнөөгийн амьдралын талаар хэсэг бүлэг хүмүүст тайлбар өгдөг хувь хүнийг хэлнэ.

2.4.1.Аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, гадаадын жуулчдыг өөрийн оронд татахад чиглэсэн бодлого, хэрэгжилт

Аялал жуулчлалын салбарт төрөөс баримтлах бодлогыг Засгийн газрын хөтөлбөрт тодорхойлсноор Бүс нутгийн хөгжлийн яам (*Ministry of Regional Development*) хэрэгжүүлдэг байна.

Тус яам нь стратегийн баримт бичгүүдийг боловсруулж, нийтийн аялал жуулчлалын дэд бүтцэд санхүүжилт олгох, маркетингийн үйл ажиллагаа явуулах, төрийн бус байгууллагуудад дэмжлэг үзүүлэх замаар аялал жуулчлалыг дэмждэг байна.

БНЧУ-д 2019 онд батлагдан хэрэгжүүлж буй “Аялал жуулчлалын төрийн бодлогын үзэл баримтлал 2021-2030”[75] (*Concept of State Tourism Policy)* гэсэн стратегийн баримт бичгийг Чехийн аялал жуулчлалын бодлогын үндэс суурь гэж үздэг байна.

Уг бодлогын баримт бичигт аялал жуулчлалын бизнесийн орчин, үйлчилгээний чанарыг сайжруулах, аялал жуулчлалын үндсэн болон туслах дэд бүтцийг бий болгох, шинэчлэх, шинэлэг санаа, туршлагыг хөгжүүлэх, аялал жуулчлалын менежмент, санхүүжилтийн тогтолцоог боловсронгуй болгох, үндэсний болон бүс нутгийн аялал жуулчлалын чиглэлүүд, түүний үндсэн төрлүүдийн талаар тодорхойлж, тус улсад аялал

[72] https://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-159-1999-sb-o-nekterych-podminkach-podnikani-v-oblasti-cestovniho-ruchu
[73] Мөн тэнд.
[74] Мөн тэнд.
[75] https://www.cestovni-ruch.cz/zdroje/docs/koncepce.htm

жуулчлалыг цаашид хөгжүүлэх асуудал, түүнийг шийдвэрлэх арга хэмжээний талаар тусгажээ.

Дээрх стратегийн баримт бичигт Дэлхийн эдийн засгийн форум (*Word Economic Forum*)-ын Аялал жуулчлалын өрсөлдөх чадварын индексээр БНЧУ-ыг 2029 он гэхэд 30 дугаар байр эзлэхэд дараах тэргүүлэх зорилтуудыг тавьжээ. Үүнд:

- аюулгүй, тогтвортой аялал жуулчлалаар хангах;
- бүс нутгийн хөгжил, бүтээн байгуулалтыг дэмжих, төрийн болон бизнесийн аялал жуулчлалын дэд бүтцийг шинэчлэх;
- жуулчдын очих дуртай газруудыг танилцуулж, мэдээлэх;
- маркетингийн харилцаа, уялдаа холбоог хөгжүүлэх;
- аялал жуулчлалын мэдээллийн хүртээмж, харилцан үйлчлэлийг сайжруулах, бүсчилсэн хөгжлийг дэмжих;
- аялал жуулчлалын салбарт ажиллагсдын хүртээмжийг сайжруулах;
- аялал жуулчлалын үйлчилгээний чанарыг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлнэ.

Бүс нутгийн хөгжлийн яам[76] (*Ministry of Regional Development)* нь аялал жуулчлалын салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй бүх операторуудыг арга зүйгээр хангах бөгөөд аялал жуулчлалыг 2021-2030 онд хөгжүүлэх стратегийн баримт бичгийн төлөвлөгөөнд тусгаж, хуваарь, хэрэгжүүлэх гарц шийдэл, үзүүлэлт, санхүүжилтийн эх үүсвэрийг тодорхой тусгажээ.

БНЧУ-ын Засгийн газрын 2021 оны 641 дүгээр тогтоолоор одоогийн мөрийн хөтөлбөрийн хүрээнд 2022-2023 онуудын төлөвлөгөөг нарийвчлан боловсруулан батлуулсан байна[77]. Уг арга хэмжээний зорилго нь цар тахлын хямралыг бууруулж, өмнөх нөхцөлийг аажмаар сэргээн бүрдүүлэх, тогтвортой, үр ашигтай байдлаар сөрөг нөлөөллийг багасгах явдал юм. Уг стратегийн баримт бичиг урт хугацаанд тусгагдсан бөгөөд 6 хэсгийн 13 арга хэмжээ, 33 дэд арга хэмжээнүүдийг[78] тусгасан байна.

БНЧУ-д аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхэд таатай нөхцөлийг бүрдүүлэхийн тулд хууль тогтоомжийн орчин сайжруулах, нэмэлт, өөрчлөлтийг тусгах, тур оператор болон аялал жуулчлалын агентлагийн үйл ажиллагааны журмыг нэн түрүүнд бий болгох нь Бүс нутгийн хөгжлийн яамны зорилго болоод байна.

Тус яам нь Чехийн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэхэд хэд хэдэн төслийг Европын Холбооны сангаас санхүүжүүлэн хэрэгжүүлж эхлээд байна. Энэ Европын Холбооны сан нь 2021-2027 онуудад аялал жуулчлалыг дэмжих, аялал жуулчлалын дэд бүтцэд оруулах хөрөнгө оруулалтыг дэмжих асуудал чухал хэвээр байна.

Аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх энэхүү төсөлд:

- Зочид буудлын ангилал, үйлчилгээ ЕХ-ны жишгээр *(Hotel Stars.EU*);
- Бүс нутгийн мэдээллийн үйлчилгээ (*Regional Information service*);
- Чехийн аялал жуулчлалын чанарын үйлчилгээ *(Czech service quality system*) багтаасан болно.

[76] https://www.mmr.cz/en/ministerstvo/cestovni-ruch

[77] https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/cestovni-ruch/pro-profesionaly/koncepce-strategie/akcni-plan-2022-2023?feed=AllPageFefed

[78] https://www.mmr.cz/getmedia/3c162618-90cf-4fad-9100-5e4edc8bdfab/Shrnuti-AP-2022-2023.pdf.aspx?ext=.pdf

2.4.2.Аялал жуулчлалын салбарт үзүүлж байгаа татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, түүний үр дүн

Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын нийтлэг тогтолцооны тухай Европын Холбооны Зөвлөлийн 2006 оны 112 дугаар удирдамж *(Council Directive 2006/112/EC on the Common System of Value Added Tax)*[79]-ийг үндэслэн БНЧУ-ын Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар (*НӨАТ)*-ын тухай 2004 оны 235 дугаар хууль (*Act No. 235/2004 Coll. The Law on Value Added Tax*)[80] -ийг хэрэгжүүлдэг байна.

Энэхүү НӨАТ-ын тухай хууль[81] нь 113 зүйлтэй бөгөөд Европын Холбооны нэмэгдсэн өртгийн албан татвар болон холбогдох БНЧУ-ын НӨАТ-ын зохицуулалтуудыг тусгажээ.

Уг хуульд Аялал жуулчлалын салбарт үзүүлж байгаа татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг энэхүү НӨАТ-ын тухай хууль (*Act No. 235/2004 Coll. The Law on Value Added Tax*)-ийн 63 дугаар зүйл (*НӨАТ-ын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт*), 89 дүгээр зүйл (*Аялал жуулчлалын тусгай горим*) -д тодорхой тусгасан байна.

Аялал жуулчлалын салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй түр оператор, жуулчны салбарт үзүүлж байгаа татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, түүний үр дүн

Тус улсын НӨАТ-ын тухай хуулийн 2 а дэд хэсэгт заасны дагуу “Өөр гишүүн улсаас бараа худалдаж авсан тохиолдолд татвар ногдуулахгүй,тухайн жилд татваргүй бараа худалдан авсан үнэ 326,000 кроноос хэтрээгүй бол татвараас чөлөөлнө” гэж тусгажээ.

Уг хуулийн 63 дугаар зүйлд заасан НӨАТ-ын хөнгөлөлт үзүүлэх, татвараас чөлөөлөх асуудлыг дараах байдлаар тусгажээ. Үүнд:

- барааг өөр гишүүн улс руу хүргэх (64 дүгээр зүйл);
- өөр гишүүн улсаас бараа худалдаж авах (65 дугаар зүйл);
- бараа экспортлох (66 дугаар зүйл);
- гуравдагч улсад үйлчилгээ үзүүлэх (67 дугаар зүйл);
- онцгой тохиолдолд чөлөөлөх (68 дугаар зүйл);
- барааг импортлох, экспортлохтой шууд холбоотой тээвэр, үйлчилгээ (69 дүгээр зүйл);
- хүн тээвэрлэх (70 дугаар зүйл);
- бараа импортлох (71 дүгээр зүйл);
- жуулчид эсхүл онгоцны багийн гишүүдийн хувийн ачаа тээшийг импортлох, зорчигчдын шатахуун импортлох (71 а дэд-ээс 71 дүгээр зүйл);
- гуравдагч улсаас тээвэрлэж байгаа барааг импортлох ба барааг тээвэрлэх, хүргэхэд татвараас чөлөөлөгдөх (71 дүгээр зүйл) тус тус болно.

НӨАТ-ын тухай хуулийн 89 дүгээр зүйлд “Аялал жуулчлалын салбарт үйлчилгээний тусгай горим[82]”гэсэн тусгай заалтаар дагнан зохицуулжээ. Аялал жуулчлалын салбарт үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллага нь үйлчлүүлэгчид аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа явуулахдаа энэхүү тусгай горимыг ашиглах үүрэгтэй байна.

Аялал жуулчлалын салбарын үйлчилгээний татвар нь аялал жуулчлалын үйлчилгээний нэмэгдэл хураамжаас хасагдсан татвар юм. Энэхүү нэмэлт хураамж нь аялал жуулчлалын салбарт үйлчилгээ үзүүлсний төлөө үйлчлүүлэгч, гуравдагч этгээдээс

[79] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32006L0112
[80] https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-235#f2551634
[81] Мөн тэнд.
[82] Хуулийн 89 дүгээр зүйл https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-235#f2551634

хүлээн авсан буюу нийт мөнгөн дүн, аялал жуулчлалын төлбөр төлсөн буюу төлөх төлбөрийн нийлбэрийн зөрүүгээр тодорхойлогдоно.

Аялал жуулчлалын салбарт үйлчилгээ үзүүлэхээс өмнө хураамж авсан байх бөгөөд түүнийг татварт мэдүүлэх үүрэгтэй. Энэхүү нэмэгдэл төлбөрийг коэффициентоор тодорхойлно.

Нэмэлт төлбөрийг тооцох коэффициентыг пропорциональ байдлаар тооцно. Үүнд:

а) хоорондын ялгаа

- аялал жуулчлалын салбарт үйлчилгээ үзүүлснийхээ төлөө үйлчлүүлэгч болон гуравдагч этгээдээс төлбөр төлөгчийн хүлээн авсан буюу хүлээн авах нийт мөнгөн дүн;
- аялал жуулчлалын салбарын үйлчилгээнд шууд хамаарах бусад татвар ногдуулах этгээдээс худалдан авсан бараа, аялал жуулчлалын үйлчилгээнд төлбөр төлөгчийн урьд төлсөн үнийн дүнгийн нийлбэр.

б) аялал жуулчлалын салбарт үйлчилгээ үзүүлснийхээ төлөө төлбөр төлөгчөөс үйлчлүүлэгч эсвэл гуравдагч этгээдээс хүлээн авсан буюу хүлээн авах нийт мөнгөн дүн.

Нэмэлт төлбөрийг тооцох итгэлцүүрийг хувь болгон тооцож болно.Үүнд:

а) хоорондын ялгаа

- аялал жуулчлалын салбарт үйлчилгээ үзүүлснийхээ төлөө үйлчлүүлэгч болон гуравдагч этгээдээс төлбөр төлөгчийн хүлээн авсан буюу хүлээн авах нийт мөнгөн дүн;
- аялал жуулчлалын салбарын үйлчилгээнд шууд хамаарах бусад татвар ногдох этгээдээс худалдан авсан аялал жуулчлалын бие даасан үйлчилгээ, бараа бүтээгдэхүүний төлбөр төлөгчийн төлсөн буюу төлөхөөр хүлээгдэж буй үнийн дүнгийн нийлбэр.

б) аялал жуулчлалын салбарт үйлчилгээ үзүүлснийхээ төлөө төлбөр төлөгчөөс үйлчлүүлэгч эсвэл гуравдагч этгээдээс хүлээн авсан буюу хүлээн авах нийт мөнгөн дүн.

Аялал жуулчлалын салбарын үйлчилгээнд аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгчийн төлбөрийн нэмэлт төлбөрийг тодорхойлохын тулд нэмэлт төлбөрийг тооцох итгэлцүүрийг тооцоолох нэг аргыг ашиглаж болно.

Аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгч нь 6 дугаар зүйлд заасны дагуу коэффициентыг тооцоолох аргыг ашигласан тохиолдолд хүлээн авсан анхны төлбөрийн нэмэгдлийг тодорхойлох зорилгоор тооцоолсон коэффициентыг дараагийн бүх төлбөрийн нэмэлт төлбөрийг тодорхойлоход ашиглаж болно.

Дээрх хуулийн дагуу 3, 5, 6 дахь зүйлд заасны дагуу зөрүү сөрөг байвал ***татварын суурь нь тэг*** байна.

НӨАТ-ын үндсэн хувь хэмжээ нь аялал жуулчлалын үйлчилгээнд хамааруулна*. (Энэ хуулийн 47 дугаар зүйлд татварын үндсэн хувь хэмжээг 21%-иар, эхний бууруулсан хувь хэмжээг 15%-иар, хоёр дахин бууруулсан хувь хэмжээг 10%-иар тус тус татвар ноогдуулдаг*)

Бусад татвар ногдуулах этгээдээс худалдан авсан аялал жуулчлалын салбарын үйлчилгээг гуравдагч улсад үзүүлж байгаа бол аялал жуулчлалын үйлчилгээ нь ***татвараас чөлөөлөгдөнө***.

Хэрэв бусад татвар ногдуулах этгээдээс худалдан авсан аялал жуулчлалын салбарын үйлчилгээг гуравдагч улс болон Европын Холбооны нутаг дэвсгэрт байгаа бол зөвхөн гуравдагч улсад үзүүлсэн үйлчилгээтэй ***хувь тэнцүүлэн татвараас чөлөөлөгдөх эрхтэй.***

Өөр гишүүн улсад татвар төлөгч, бүртгэлтэй хүмүүсээс худалдан авсан аялал жуулчлалын бараа, үйлчилгээний татварыг өөр гишүүн улсаас хасаж, НӨАТ ***буцаан олгогдохгүй.***

Аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэхдээ татварыг "тусгай горим-аялал жуулчлалын үйлчилгээ" гэсэн мэдээллийг заавал зааж өгнө. Нэмэлт төлбөртэй холбоотой татварыг тусад нь харуулахгүй байж болно. Аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлсэн төлбөр төлөгч нь энэхүү үйлчилгээний төлбөрийг төлөх үүрэгтэй бөгөөд нэмэлт төлбөрөөс татварыг суутгах эрхгүй байна.

Аялал жуулчлалын салбарын үйлчилгээ үзүүлэгч өөрийн үйл ажиллагаанаас бий болгосон бараа бүтээгдэхүүнийг аялал жуулчлалын үйлчилгээнд тусгаж болохгүй тохиолдолд НӨАТ ногдох татварын хувь хэмжээ, албан татварын дагуу татвар ногдуулах үүрэгтэй. НӨАТ-ыг мөнгөн дүнгээр тооцогдох эд хөрөнгийн үнэлгээг зохицуулах эрх зүйн зохицуулалтын дагуу тогтоосон үнээс тооцно.

Аялал жуулчлалын салбарын үйлчилгээг дотоодод үзүүлж байгаа тохиолдолд холбогдох татварын хувь хэмжээгээр татвар ногдуулна.

*Т*усгай горимоор бусдын нэрийн өмнөөс болон аялал жуулчлалын салбарын үйлчилгээ үзүүлдэг төлбөр төлөгч ашиглахыг зөвшөөрөхгүй. Татварыг төлбөр төлөгч нь аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлсний төлөө хүлээн авсан буюу авах ёстой төлбөрөөс тооцдог бөгөөд энэ нь татварыг оролцуулан мөнгөн дүн гэж тооцогддог.

Аялал жуулчлалын үйлчилгээнд багтсан бие даасан аялал жуулчлалын үйлчилгээг гуравдагч улсад үзүүлж байгаа бол өөр этгээдийн нэрийн өмнөөс болон түүний нэрийн өмнөөс аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэхээс бүрдсэн үйлчилгээ нь татвараас чөлөөлөгдөнө. Энэ тохиолдолд аялал жуулчлалын үйлчилгээг гуравдагч улс болон Европын холбооны нутаг дэвсгэрийг хамарсан байх ёстой байна.

Гадаадын жуулчны худалдан авсан бараа, бүтээгдэхүүнд татварын буцаан олголт

БНЧУ-ын Прага хотод нисэх онгоцны буудал болон хилийн боомтод татваргүй бараа (tax free) бүтээгдэхүүн худалдан авсан тохиолдолд гаалийн байцаагчид үзүүлж баталгаажуулан тамга даруулна. Гадаадын жуулчдын худалдаж авсан бараа, бүтээгдэхүүн нь 30 хоногийн хугацаанд байх бөгөөд НӨАТ-ын буцаан олголтын журмаар тооцож, зээлийн картаар төлнө. БНЧУ-д татваргүй бараа (tax free) бүтээгдэхүүнд нэг удаа дэлгүүрт, өдрийн нийт худалдан авалт 2001 крон CZK (ойролцоогоор 80 €)-оор хязгаарладаг байна[83].

Жуулчны татвар

2023 оны 01 дүгээр сарын 09-ны өдрийн байдлаар Европын аялал жуулчлалын мэдээнд дэлхийн зарим улс орнуудын жуулчны татварын талаар дурдсан байна. Үүнд: БНЧУ-ын Прага хотод зорчсон жуулчдаас жуулчны татвар авдаг байна. Нэг хүн ноогдох татварыг 60 хоногийн хугацаанд 1 евро орчим бага хэмжээтэй төлдөг байна. Энэ нь 18-аас доош насны хүүхдэд хамаарахгүй юм байна[84].

[83] https://www.globalblue.com/tax-free-shopping/czech-republic/

[84] https://www.euronews.com/travel/2023/01/09/tourist-taxes-all-of-the-countries-you-will-have-to-pay-to-enter-in-2022

2.4.3.Аялал жуулчлалын салбарт агаарын болон бусад тээврийн үзүүлэх нөлөөлөл, холбогдох зохицуулалт

БНЧУ-ын аялал жуулчлал нь агаарын болон газрын, далайн гэх мэт тээвэртэй салшгүй холбоотой. Агаарын тээврийн хувьд Европын Парламент болон Зөвлөлийн 261/2004[85] (*261/2004 of the European Parliament and of the Council*) журам нь хуваарьт нислэг цуцлагдах, саатах, зорчигч онгоцонд суухаас татгалзсан, ангиллын өөрчлөлт хийсэн зэрэг нөхцөлд зорчигчдын эрхийг зохицуулдаг.

Автобус тээврийн хувьд Автобусны зорчигчдын эрхийн тухай 181/2011 (*181/2011 on the rights of bus passengers) гэсэн ж*урам үйлчилнэ. Энэхүү журам нь тогтмол болон тогтмол бус, хот хоорондын ба хуваарьт зорчигч тээвэрлэлтэд хамаарах ба зорчигчдыг үл ялгаварлан тэгш үйлчлэх зарчмыг баталгаажуулж, ослын улмаас нас барсан, тээш алдагдсан, гэмтсэн тохиолдолд тээвэрлэх, нөхөн төлбөр, тусламж үзүүлэх нөхцөл, автобусны явах хуваарийг цуцалсан эсвэл хойшлуулсан тухай зорчигчдод мэдээлэх болон бусад зүйлсийг тодорхойлсон байна.

Төмөр замын зорчигчийн эрх, үүргийн тухай 1371/2007 дугаар (*No. 1371/2007 on the rights and obligations of railway passengers) ж*урмыг төмөр замын тээвэрт заавал биелүүлэх ёстой бөгөөд үүнд, тээвэрлэгч нь аяллын өмнө болон аяллын үеэр зорчигчдод ямар мэдээлэл өгөх ёстойг тодорхой заасан.

Түүнчлэн тус журамд төмөр замын зорчигч тээвэрлэлтийн саатал, цуцлалт, тасалбарын нөхөн төлбөрийн тухай болон хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүст үзүүлэх тээвэрлэгчийн үүрэг, зорчигч гэмтсэн, нас барсан тохиолдолд зорчигчдоос тавих шаардлагын талаар заажээ.

2.4.4.Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд аялал жуулчлалын салбарт хэрэгжүүлж байгаа бодлого, зохицуулалт

БНЧУ-ын аялал жуулчлалын агентлаг *(CzechTourism*) нь аялал жуулчлалыг хариуцсан Засгийн газрын агентлаг бөгөөд Бүс нутгийн хөгжлийн яаманд (*Ministry of Regional Development*)-д харьяалагддаг.

“Цогц аялал жуулчлал, цогц амралт, цогцолбор аяллын тухай”[86] ЕХ-ны Зөвлөлийн Удирдамж 90/314/ *(Council Directive 90/314/EEC) of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package toursim*), ЕХ-ны Зөвлөлийн Удирдамж нь аялал жуулчлалын бүх үйлчилгээнд хамаарахгүй, зөвхөн тур буюу аялалд хамаарах асуудлыг зохицуулдаг байна.

Уг баримт бичигт аяллын үндсэн ойлголтууд, үнэ, түүний өөрчлөлтийн талаарх заалтууд, аялал зохион байгуулагч, худалдагчийн үүрэг, гэрээний үндсэн шаардлага, түүнчлэн үйлчлүүлэгч төлбөрийн чадваргүй болсон тохиолдолд үүсэх баталгааны асуудал зэргийг тодорхойлжээ.

Аялал жуулчлалын зарим төрлийн төрийн үйлчилгээг аялал жуулчлалын мэргэжлийн холбоогоор гүйцэтгүүлэх

Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх бодлогыг тус агентлаг боловсруулан тууштай хэрэгжүүлж байна. Аялал жуулчлалын чиглэлээр бизнес эрхлэгчидтэй хамтран ажиллах, бизнес эрхлэгчдэд маркетингийн дэмжлэг үзүүлэх, аялал жуулчлалын мэргэжлийн холбоодтой хамтран

[85] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004R0261
[86] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:31990L0314

төсөл, хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, тэдэнд зориулсан семинар, танилцуулга, төрөл бүрийн төсөл, сурталчилгааны кампанит ажил зохион байгуулдаг байна.

Чехийн Аялал жуулчлалын агентлагийн 2021-2025 он хүртэлх шинэ стратегийн баримт бичигт (*Strategie agentury CzechTourisma destinace Česká republika 2021–2025)* БНЧУ-ын аялал жуулчлалын нэгдсэн брэнд бий болгоход үйл ажиллагаагаа чиглүүлж, мэдээллийг дижитал болгох, бүс нутаг, аялал жуулчлалын бизнес эрхлэгчдэд үр дүнтэй маркетингийн дэмжлэг үзүүлэхэд анхаарал хандуулахаар төлөвлөжээ. Таван жилийн стратегийг зах зээлийн тодорхой нөхцөл байдалд үндэслэн жилийн төлөвлөгөөний дагуу хэрэгжүүлэх юм.

БНЧУ-ын Аялал жуулчлалын агентлагаас БНЧУ-ын бүх бүс нутгийн төлөөлөгчидтэй хамтран ажиллах, үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг улирал тутам хэлэлцүүлэхээр тохиролцсон. Таван жилийн төлөвлөгөөний гол зорилтуудын нэг бол Чехийн Аялал жуулчлалын агентлаг, Чехийн бизнес эрхлэгчид, бүс нутгийн төлөөлөгчид, гадаадын түншүүдийн хоорондын харилцааны тодорхой дүрэм, журмыг бий болгох явдал бөгөөд хамтдаа үр дүнтэй ажиллаж чадна хэмээн тэмдэглэжээ[87].

Төр, хувийн хэвшлийн түншлэлийн хүрээнд хэрэгжиж буй арга хэмжээ, хөтөлбөрөөс дурдвал, Нийслэл Прага хотын аялал жуулчлалын үзэл баримтлалыг төлөвлөгөөний дагуу хэрэгжүүлэхэд Прага хот, хот суурин газрууд, хотын түвшний гол албан газар, байгууллагууд, орон нутгийн иргэд, бизнесийн болон ашгийн бус байгууллагууд бүх оролцогчдын оролцоотой хэрэгжүүлдэг.

Түүнчлэн “Прагад гэртээ байгаа мэт байгаарай” гэсэн дотоодын аяллыг дэмжихэд чиглэгдсэн хөнгөлөлттэй хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд Прага хотын захиргаа нь Зочид буудал, ресторануудын холбоо, Худалдаа-аялал жуулчлалын холбоо, Худалдааны танхимтай хамтран оролцсон байна.

4.2.5. Дотоодын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх бодлого

Дэлхий нийтийг хамарсан цар тахлын улмаас нь эдийн засгийн хүнд цохилт хүлээсэн салбаруудын нэг бол аялал жуулчлалын салбар юм. Зочид буудал, амралт, сувиллын бүх газрууд хаалттай, одоо ч гадаадын жуулчдын урсгал сайн нэмэгдэхгүй байгаа учраас дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих чиглэлээр БНЧУ-ын төр засаг ч, орон нутгийн удирдлагууд ч янз бүрийн хөтөлбөр, арга хэмжээг боловсруулан хэрэгжүүлж байна.

2022-2023 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт дотоодын аялал жуулчлалаар бүс нутагт идэвхтэй амралт зугаалгыг илүүд үзэж жуулчдын тоо нэмэгдэх, тусгай хамгаалалтын байгалийн бүсэд учрах хүндрэлээс гадна эрүүл ахуй, аюулгүй байдлыг анхаарах нь чухал гэж үзсэн байна.

Хямралд нэрвэгдсэн аялал жуулчлалын салбарыг дэмжиж, дотоодын аялал жуулчлалыг идэвхжүүлэхийн тулд Засгийн газар 2020 оны 6 дугаар сарын 29-нд Аялал жуулчлалыг дэмжих төрийн хөтөлбөр (*Government program to support tourism*)[88] батлсан бөгөөд Чехийн хэд хэдэн бүс нутагт өөрсдийн бие даасан хөнгөлөлтийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхэлжээ.

Энэхүү хөтөлбөрийн дагуу БНЧУ-ын Засгийн газар орон нутгийн амралтын газруудад амралт, сувиллын зардалд санхүүжилт олгосон ба тус хөтөлбөрт

[87] https://www.czechtourism.cz/cms/getmedia/ea2d3dad-b831-45b0-87b0-6a771a1bf891/Strategie-CzT-2021_2025.pdf

[88] Ministry of Regional Development.Cz https://mmr.cz/cs/ostatni/web/novinky/mmr-od-dnesniho-dne-je-mozne-stahnout-slevovy-vou

хөнгөлөлттэй үнээр 18-аас дээш насны, БНЧУ-д байнга оршин суудаг, улсын эрүүл мэндийн даатгалтай иргэд хамрагдсан байна.

Прага, Карловы Вары, Острава, **Өмнөд-Чех** зэрэг хот, нутгуудын орон нутгийн байгууллагууд тус тусын дотоодын аялал жуулчлалыг дэмжих хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлсэн ба эдгээр нь тодорхой хугацаанд тухайн хотын амралт, сувиллын газар, зочид буудал, кафе, ресторан болон музей, үзвэр, үйлчилгээнд хөнгөлттэй үнээр амарч, сувилуулах, үйлчлүүлэх эрхийн бичиг олгох хэлбэрээр хэрэгжсэн байна.

Тухайлбал, Нийслэл Прага хотын аялал жуулчлалын шинэ стратеги нь дотоодын жуулчид болон хотынхонд голлон чиглэжээ. БНЧУ-ын нийслэл Прага хот нь улсынхаа аялал жуулчлалын гол төв бөгөөд дэлхийн хамгийн сайхан хотуудын нэг юм.

Нийслэлийн удирдлагууд Прага хотын аялал жуулчлал (*Prague City Tourism)*[89] компани болон Төлөвлөлт, хөгжлийн хүрээлэнтэй хамтран нийслэлийн дотоодын аялал жуулчлалын концепцыг боловсруулсан ба аялал жуулчлалаас олох эдийн засгийн үр ашгийг хотын болон оршин суугчдын эрх ашигт нийцүүлэн өгөөжийг нь нэмэгдүүлэхэд түлхүү анхаарчээ. Ийнхүү энэ үзэл баримтлал нь нийслэл хотын аялал жуулчлалын асуудалд хандах шинэ, нэгдсэн, тогтвортой хандлагыг бий болгосон гэж үзэж байгаа юм байна.

Уг үзэл баримтлал нь Прага хотын оршин суугчдын амьдралын чанарыг сайжруулах зорилготой бөгөөд Прага хотын соёлын өв, өвөрмөц байдлыг онцлон тэмдэглэж, аялал жуулчлалыг хотын тогтвортой хөгжлийн нэг хэсэг болгон хөгжүүлэх орчныг бүрдүүлэхийг зорьжээ.

Нийслэл захиргаа гадаадын жуулчдын тоотой харьцуулахад дотоодын жуулчдын эзлэх хувийг нэмэгдүүлж, аялал жуулчлалын тогтвортой байдлыг хангахыг хүсэж байгаа юм.

БНЧУ-ын Аялал жуулчлалын агентлаг нь стратегийн зорилго, тэргүүлэх чиглэлийг хэрэгжүүлэхэд оролцох хүсэлтэй бизнес эрхлэгчид болон аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын стратегийн түншлэлийн хүрээнд хамтран ажиллах болсон байна.[90]

Прага хотын аялал жуулчлал (*Prague City Tou*rism) компанитай хамтран стратегид тусгагдсан эхний алхмуудыг тодорхой төлөвлөгөөний дагуу аль хэдийн хэрэгжүүлж эхэлсэн байна. Тухайлбал, хотын төвөөс гадагш чиглэсэн аялал жуулчлалын шинэ маршрутуудыг бий болгох, ухаалаг аялал жуулчлал гэж нэрлэгддэг хэрэгслүүд, өөрөөр хэлбэл аяллын сонголтын талаарх мэдээллийг өгөх программыг бэлтгэж байгаа бөгөөд ингэснээр бусад холбогдсон үйлчилгээг тохируулах боломжтой болно. Үүнтэй холбоотойгоор нийслэл хот саад бэрхшээлгүй хот болох зорилт тавигдаж байна.

2.5. БҮГД НАЙРАМДАХ АВСТРИ УЛС

Аялал жуулчлал[91] (АЖ) нь Австрийн эдийн засагт чухал байр суурь эзэлдэг байна. 2019 оны байдлаар, энэ салбар нь Австрийн эдийн засагт шууд 22 тэрбум евро оруулж, ДНБ-ий 5.6% эзэлж байна. Салбарын 205 700 ажилтан нь Австрийн ажиллах хүчний 5.2%-ийг бүрдүүлж байна. Үйлчилгээний экспортын 30%-ийг аяллын экспорт илэрхийлж байна.

[89] Прага Аялал Жуулчлал Компани
[90] https://www.czechtourism.cz/cs-CZ/Celorocni-vyzvy-ke-spolupraci/archiv-celorocnich-vyzev-k-partnerstvi/Strategicka-partnerstvi-spolupracujte-s-CzechTouri
[91] Tourism-англиар

Австрийн аялал жуулчлалын салбарт гадаад аялал жуулчлал давамгайлсан байдал уламжлалтай байна.

Аялал жуулчлалын салбарын засаглал, санхүүжилт

Австрийн Холбооны улсын Үндсэн хуулийн дагуу 9 муж улс нь аялал жуулчлалын салбарын хууль тогтоох болон гүйцэтгэх эрх мэдлийг хэрэгжүүлдэг байна. Гэсэн хэдий ч аялал жуулчлал нь салбар дамнасан шинжтэй учир холбооны улсын болон европын хууль эрх зүйг мөрддөг байна.[92]

Үндэсний түвшинд аялал жуулчлалын бодлогыг Холбооны улсын Хөдөлмөр ба эдийн засгийн яам буюу Аялал жуулчлалын төрийн нарийн бичгийн дарга тодорхойлдог байна. Австрийн парламент дахь Аялал жуулчлалын байнгын хороо нь хяналтын чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг байна. Үндэсний болон бүсийн түвшин хоорондын уялдаа холбоог (синергийг) Аялал жуулчлалын Удирдах бүлэг[93] ханган ажилладаг байна. Бусад яам, газар, байгууллага болон аялал жуулчлалын салбар хоорондын хамтын ажиллагааг тодорхой асуудлаар байнгын ажлын хэсэг буюу дугуй ширээ (харилцаа холбоо, тогтвортой тээвэр, виз, жуулчны ёс зүй, дугуйн аялал г.м.) байгуулан эсвэл тухайн асуудлын онцлогт тохируулан (шинэ санхүүжилтийн бүтэц, аялал жуулчлалтай холбоотой шинэ хууль эрх зүйн орчин г.м.) зохион байгуулдаг байна.

Австрийн Үндэсний Аялал жуулчлалын Газар (ANTO) нь үндэсний аялал жуулчлалын маркетингийн байгууллага юм. ANTO нь зах зээлийн судалгаа, брэндийн удирдлага, маркетинг, аялал жуулчлалын сүлжээ болон мэдээллийн чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг байна. Яам болон Австрийн Холбооны улсын Эдийн засгийн Танхим (Аялал жуулчлал, чөлөөт цаг, соёл, эрүүл мэндийн аж үйлдвэр) хамтран ANTO-г санхүүжүүлдэг байна. Мөн Австрийн аялал жуулчлалын худалдааны танхим (Муж улсын аялал жуулчлалын зөвлөл, жуулчны бааз, тур оператор г.м.)-тай нягт хамтран ажилладаг байна.

2021 онд үндэсний аялал жуулчлалын захиргааны нийт төсөв 57.3 сая евро байв. Үүнээс 28.4 сая евро жижиг дунд үйлдвэрлэл (ЖДҮ)-д санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор төр хувийн хэвшлийн түншлэлийг хэрэгжүүлэгч тусгай банк болох Австрийн Аялал жуулчлалын Хөгжлийн Банкны мэдэлд зарцуулсан байна. ANTO жилийн төсөвтөө 24 сая евро (2020 онд Ковид-19 цар тахлын дараах сэргээн босгох зориулалтаар нэмж 40 сая евро авч байсан) хүлээн авсан байна. Яам нь аялал жуулчлалын төсөл болон ажил үйлчилгээний гэрээг хамтран санхүүжүүлэх зорилгоор 5 сая евро хувийн хэвшилд субсид хийсэн байна.

Аялал жуулчлалын салбар дахь ЖДҮ нь Европын сэргээн босгох хөтөлбөрийн хүрээнд 70 сая евро зээл хүртсэн байна. Үндэсний төсвөөс гадна бүх 9 муж улс нь аялал жуулчлалын хөгжлийн тусгай хөтөлбөр хэрэгжүүлэх зорилгоор өөрийн аялал жуулчлалын төсөвтэй байдаг байна.

Аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхэлдэг 90 мянга орчим аж ахуйн нэгж Австрийн Худалдаа, аж үйлдвэрийн танхимд бүртгэлтэй бөгөөд ДНБ-ий 15% орчмыг бүрдүүлж байгаа нь 600 000 гаруй бүтэн цагийн ажилтантай тэнцэх хэмжээний ажлын байрны үр өгөөжийг бий болгож байна гэсэн үг юм. Танхимын гишүүн байгууллагын ихэнх нь гэр бүлийн аж ахуйн нэгж байдаг байна.[94]

Хүснэгт 4**.** Австри Улсынн дотоодын болон дотоод, гадаад аялал жуулчлал

[92] OECD Tourism Trends and Policies-англиар https://www.mlit.go.jp/kankocho/content/001577527.pdf
[93] Steering Group-англиар
[94] Австрийн Худалдаа, Аж үйлдвэрийн Танхим-Wirtschaftskammer Österreich-германаар https://www.wko.at/branchen/tourismus-freizeitwirtschaft/ziele-und-grundsaetze.html

	2017	2019	2021
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН УРСГАЛ [МЯНГА]			
Дотоодын аялал жуулчлал			
Хоноглосон зочин (жуулчин)	13 619	14 312	9 416
Өдрийн зочин (аялагч)	..	..	..
Нийт ор-хоног	38 523	39 944	29 599
Зочид буудал	33 539	34 767	24 577
Бусад олноор хоноглох байр	1 543	1 737	2 098
Хувийн байр	3 441	3 440	2 924
Гадаадаас ирсэн дотоод аялал жуулчлал			
Хоноглосон зочин (жуулчин)	29 460	31 884	12 728
Өдрийн зочин (аялагч)	..	..	..
Топ-5 зах зээл			
Герман	13 443	14 383	12 728
Голланд	1 935	2 074	934
Швейцарь, Лихтенштайн	1 454	1 451	573
Итали	1 102	1 108	335
Нэгдсэн вант улс	942	966	86
Нийт ор-хоног	105 977	112 765	49 964
Зочид буудал	81 179	85 982	35 753
Бусад олноор хоноглох байр	4 865	5 404	4 282
Хувийн байр	19 933	21 379	9 930
Гадаадад зорчсон гадаад аялал жуулчлал			
Нийт гадаадад зорчсон	14 068	14 388	8 628
Хоноглосон зочин (жуулчин)	11 491	11 902	7 522
Өдрийн зочин (аялагч)	2 577	2 486	1 106
Топ-5 зорчсон улс			
Итали	2 221	2 269	1 994
Герман	2 189	2 559	1 633
Хорват	1 413	1 000	845
Грек	375	577	469
Испани	620	629	351
АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН ОРЛОГО, ЗАРЛАГА [САЯ ЕВРО]			
Дотоод (ирсэн) аялал жуулчлал			
Нийт гадаадын орлого	19 952	23 127	10 094
Гадаадын аяллын орлого	18 112	20 493	8 762
Гадаадын зорчигч тээврийн орлого	1 840	2 634	1 332
Гадаад (зорчсон) аялал жуулчлал			
Нийт гадаад зарлага	11 300	12 491	7 463
Гадаад аяллын зарлага	9 454	10 364	6 810
Гадаад зорчигч тээврийн зарлага	1 846	2 127	653

Тайлбар: .. дүн мэдээ байхгүй

Эх сурвалж: *OECD Tourism Statistics (Database)*

Хүснэгт 5. Австрийн аялал жуулчлалын байгууллага, ажилтан

	2018	2019	2020
Аялал жуулчлалын аж үйлдвэрийн нийт	**199 293**	**205 654**	**137 756**
Зочдын байрны үйлчилгээ	130 563	134 686	102 465
Зорчигч тээвэр	34 536	35 750	12 124
Тур-оператор, бусад захиалга авах байгууллага	11 480	11 868	10 836
Соёлын аж үйлдвэр	22 681	23 337	12 300
Спорт, сэргээн засах аж үйлдвэр	6 036	..	..

Тайлбар: .. дүн мэдээ байхгүй
Эх сурвалж: *OECD Tourism Statistics (Database)*

Хүснэгт 6. Австрийн аялал жуулчлалын дотоод хэрэглээ 2020 он [САЯ ЕВРО]

Дотоодын жуулчдын хэрэглээ	9 148
Гадаадаас ирсэн жуулчдын дотоод хэрэглээ	11 760
Нийт хэрэглээ	21 265

Эх сурвалж: *OECD Tourism Statistics (Database)*

2.5.1.Аялал жуулчлалын салбарыг хөгжүүлэх, гадаадын жуулчдыг өөрийн оронд татахад чиглэсэн бодлого, хэрэгжилт

Аялал жуулчлалын салбарын мэргэжилтэн, бизнес эрхлэгчдийн оролцоотой 2018-2019 онд 9 семинар дамжин боловсруулан 2019 оны 3 дугаар сард баталсан “Т төлөвлөгөө буюу аялал жуулчлалын мастер план“ нь Австрийн аялал жуулчлалын бодлогын суурь юм.[95] Аялал жуулчлалын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийг дараах Т-төлөвлөгөөний бүтцээс харж болно. Үүнд:

- Аялал жуулчлалын талаарх ухамсрыг хүчтэй болгох;
- Хамтран ажиллах соёлыг бий болгох;
- Дижитал боломжийг ашиглах;
- Тур баазыг сэтгэл татмаар бүтээн байгуулах;
- Боловсрол, хөдөлмөрийн зах зээлийг ирээдүйд нийцүүлэн бэлтгэх;
- Амьжиргааны суурийг тогтвортой хангах;
- Бүсийн нэмүү өртөг бий болгох;
- Аялал жуулчлалын маркетингийг амжилттай хөгжүүлэх;
- Санхүүжилт, тэтгэлгийг уян хатан болгох.

Цар тахлаас улбаатай уналт, түүний дараах улсын төсвийн дэмжлэгээр эдийн засгийг сэргээх хөтөлбөрийн хүрээнд аялал жуулчлалын салбарын онцлогийг харгалзан ялангуяа, хоноглох байр, зочдыг дайлах болон аяллыг зохион байгуулах чиглэлд дараах дэмжлэгийг хэрэгжүүлсэн байна. Үүнд:

- 2020-2022 онд Австри нь аялал жуулчлалын найдвартай чиглэл гэдэг итгэл, баталгааг сэргээн хүчтэй болгохын тулд аялал жуулчлалын ажиллах хүч болон зочдын Ковид-19 дэлгэрэнгүй шинжилгээг үнэгүй хийх
- 2020.07.01-нээс 2021.12.31 хүртэл хугацаанд НӨАТ-ыг 5% болгон бууруулах багц (байр, хоолны НӨАТ 10%, ундааных 20%)
- Аж ахуйн нэгжийн өрсөлдөх чадварыг сайжруулах зорилгоор бизнесийн үйл ажиллагаандаа оруулсан хөрөнгө оруулалтын 7%-тай тэнцэх хэмжээний грант олгох. Хэрэв ногоон, дижитал буюу эрүүл мэндийн чиглэлээр бол хөрөнгө оруулалтын урамшууллыг 2 дахин нэмэгдүүлэх (нийт хэмжээ 7.8 тэрбум евро).
- 2021 оныг дуустал эргэлтийн хөрөнгө буурснаас үүдэлтэй төлбөрийн чадвар алдалтыг түр зогсоох зорилгоор гүүрэн зээлийн 100% хүртэл хэмжээний баталгаа гаргах, 2021 оны 9 дүгээр сарыг дуустал хязгаарлалтаас үүдэлтэй тогтмол зардал, алдагдлыг дарах хэмжээний грант олгох
- 2021 оны 3 дугаар сараас 2022 оны 12 дугаар сарыг дуустал нийтийн арга хэмжээ цуцлагдсан, хязгаарлагдсанаас үүдэлтэй зохион байгуулагчид үзүүлэх санхүүгийн нөхөн олговор олгох дэмжлэг; нийт хэмжээ 300 сая евро (Австрийн

[95] Т-төлөвлөгөө буюу аялал жуулчлалын мастер план-Plan T-Masterplan für Tourismus-германаар https://www.bmaw.gv.at/Themen/Tourismus/plan-t.html

Аялал жуулчлалын Хөгжлийн Банк хариуцна), нэг зохион байгуулагчийн дээд хэмжээ 10 сая евро

- 2021-22 онд аяллын багц зохион байгуулагч нь дампуурснаас үүдэлтэй Австрийн Аялал жуулчлалын Хөгжлийн Банк батлан даасан бол аялагчийн төлбөрийн тэтгэлэг (багцын нийт хязгаар 300 сая евро)
- 2022 оны 3 дугаар сар хүртэл “Agrarmarkt Austria GmbH” ХХК-иар зуучлуулан хувийн байрны үйлчилгээ үзүүлэх газрын эзэн, фермд үзүүлэх тэтгэлэг

Урт хугацаандаа олон аж ахуйн нэгж төлбөрийн чадвар болон үндсэн хөрөнгийн хүндрэл, ажиллах хүчний хомсдол, ур чадварын шаардлагатай нүүр тулж буй тул санхүүгийн зохицуулалтыг шинэчилж, дэмжлэг тусламжийг үргэлжлүүлэх хэрэгцээ байсаар байна. Ялангуяа, аялал жуулчлал дахь ногоон болон дижитал шилжилт, бүс нутаг болон хот хөгжүүлэх чиглэлийг онцгойлон анхаарах нь зүйтэй юм. 2022 онд ногоон шилжилтийг хурдасгах, бүс нутгийн нэмүү өртгийг сайжруулах болон тогтвортой амралтын хэрэгцээ нэмэгдсэнийг хангах зорилгоор тур баазад эко шошго шинээр олгож эхлээд байна.

Хүчтэй засаглал, зохицуулалт болон мэдээлэл нь Австрийн АЖ-ын салбарын гол түлхүүр бөгөөд орон нутаг, бүсийн нэмүү өртгийг сайжруулахын тулд аялал жуулчлал болон бүсийн бодлогыг харилцан зохицуулах нь чухал ач холбогдолтой юм.

Аялал жуулчлалын эрэлт, нийлүүлэлтээс авхуулан засаглал хүртэлх хүрээнд дунд болон урт хугацааны чухал ач холбогдол бүхий Т-төлөвлөгөөний чиглэл зорилтуудыг сайжруулан боловсронгуй болгож, 2023-2024 оны Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг 2023 оны 1 дүгээр сард батлаад байна.

ANTO-гийн харьяаны *Австрийн Сурталчилгаа* (OW) агентлагийн шугамаар гадаадад 200 ажилтан 21 зах зээлийн товчоонд 27 зах зээлийг товлон үйлчилж, боломжит 8 зах зээлийг судалж байна.[96] 2023 оны 3 дугаар сард гадаад дахь бүтцийг оновчтой болгохын тулд бүтцийн өөрчлөлт хийхээр төлөвлөж байна. OW-товчоодыг холбогдох элчин сайдын яамдтай буюу Гадаад худалдааны байгууллага (AWO)-тай нэгтгэж, хүчийг төвлөрүүлэн синерги бий болгоно.

Мөн бүх хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани (ХХК)-иудыг татан буулгаж элчин сайдын яамны товчооны буюу AWO-гийн ажилтан болгоно.

Аялал жуулчлалын тэтгэлгийн хэмжээ өмнөх онтой адил 24.5 сая евро төсөвлөгдсөн байна. Тогтвортой байдлын үнэлгээг үндэслэн 4 дүгээр сараас эхлэн шинэ аргачлалын дагуу санхүүжилт олгож эхэлнэ.

Үйл ажиллагааны хөтөлбөрт туссан бас нэгэн шинэлэг зүйл бол дижитал шилжилт юм. Энэ хүрээнд зочны бүртгэл бүрэн цахимжина. Харин түрээслүүлэгчийн бүртгэлийг 2023 оны эцэст ашиглалтад оруулах болно.

2.5.2.Аялал жуулчлалын салбарт үзүүлж байгаа татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, төрийн дэмжлэг

2023 оны 11 дүгээр сараас эхлэн Европын холбооны бус бөгөөд визгүй зорчдог байсан улсын иргэн хүсэлт гаргасны төлбөрт 7 евро төлж шенгений бүсэд нэвтэрнэ. 18-аас доош буюу 70-аас дээш настай хүн төлбөрөөс чөлөөлөгдөнө.[97]

[96] Австрийн аялал жуулчлал санаснаас илүү амжилт гаргалаа! Ажлын хөтөлбөр нэмэлт жигүүр ургуулах нь- Österreich-Tourismus performt besser als gedacht! Arbeitsprogramm soll ihn zusätzlich beflügeln-германаар https://www.tai.at/hotellerie/tourismuspolitik/oesterreich-tourismus-performt-besser-als-gedacht-arbeitsprogramm-soll-ihn-zusaetzlich-befluegeln

[97] Жуулчны татвар-Tourist taxes-англиар https://www.euronews.com/travel/2023/01/09/tourist-taxes-all-of-the-countries-you-will-have-to-pay-to-enter-in-2022

Австри нь жуулчны татвар нэвтрүүлсэн 22 орны нэг юм. Жуулчны татварын зорилго нь *нэгдүгээрт,* жуулчдын тоог хазаарлаж, жуулчдын хөлд хэт дарагдахаас сэргийлэх; *хоёрдугаарт,* зорчигч бүрээс тогтвортой татвар татахад оршдог байна. Энэхүү татварын эх үүсвэрийг чухамхүү аялал жуулчлалын байгууламжийн засвар, үйлчилгээ болон байгаль орчны нөөцийг хадгалан хамгаалахад зарцуулдаг байна.

Австрид хоноглосон байрны татвар төлдөг ба хэмжээ нь орон нутгаас хамааран харилцан адилгүй байна. Вена, Залцбург хотуудад нэг хүнд оногдох зочид буудлын үнийн 3.02% байдаг.

Жуулчны албан татварыг Аялал жуулчлалын тухай хуульд хоноглох татвар гэж тусгасан байна.

АШИГЛСАН ЭХ СУРВАЛЖ

- Juliet Masiga, What next for travel and tourism? Here's what the experts say, World Economic Forum, June 30, 2022, https://www.weforum.org/agenda/2022/06/what-next-for-travel-and-tourism-industry-experts-explain/
- https://www.parliament.mn/nn/10345/
- UNWTO World Tourism Barometer, Latest tourism data, https://www.unwto.org/unwto-world-tourism-barometer-data
- OECD (2022), OECD Tourism Trends and Policies 2022, OECD Publishing, Paris, https://www.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/oecd-tourism-trends-and-policies_20767773

ГҮРЖ УЛС

- Georgia - Country Commercial Guide: Tourism, https://www.trade.gov/country-commercial-guides/georgia-tourism;
- «Грузия – страна жизни». Стратегия развития туризма в Грузии, https://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/feature/2015/12/07/a-tourism-strategy-for-georgia-country-of-life
- Agenda.ge, https://agenda.ge/en/news/2022/730
- https://georgia.travel/en_US/georgia
- Tourism industry in Georgia, December 2022, TBC Capital, https://tbccapital.ge/static/file/202212280624-tourism-industry-in-georgia-december-2022.pdf
- Services for tourist company in Georgia, https://accounting.jara.ge/how-to-open-a-tourist-company-in-georgia/?lang=en
- How to open a travel company in Georgia, https://accounting.jara.ge/how-to-open-a-tourist-company-in-georgia/?lang=en
- DETAILED CONCEPT ON THE LAW OF TOURISM, USAID, 20 MAY 2019, https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00W4N5.pdf
- Explore Georgia, https://georgia.travel/en_US/georgia

БНСУ

- https://www.trade.gov/country-commercial-guides/south-korea-travel-and-tourism
- https://english.visitkorea.or.kr/enu/SHP/SH_ENG_1_1.jsp#:~:text=The%20immediate%20tax%20refund%20is,the%20entire%20travel%20in%20Korea.&text=Must%20spend%20over%2030%2C000%20won,than%20six%20months%20in%20Korea)
- https://www.seoulsolution.kr/en/content/guide-transportation-policy-general
- https://www.oecd-ilibrary.org/sites/6e8b663c-en/index.html?itemId=/content/component/6e8b663c-en

ТАЙЛАНД УЛС

- Тайланд Улс, https://www.mofa.go.jp/mofaj/area/thailand/data.html
- Long-Term Residents visa, https://www.w-lawthai.com/en/type-of-visa-2023/
- LTR виз https://kpmg.com/th/en/home/insights/2022/11/legal-news-flash-issue-19.html
- Био-Тойрог-Ногоон эдийн засгийн загвар, https://mahanakornpartners.com/the-bio-circular-green-economic-model/
- Тайландын аялал жуулчлалын тухай хууль, https://thailawyers.com/thai-laws/thai-tourism-law/
- Тайландын аялал жуулчлалын газар, https://www.tourismthailand.org/home
- Тайландын аялал жуулчлалын лицензийн ба жуулчны хөтөчийн тухай хууль, https://www.samuiforsale.com/company-law/thailand-tat-tourism-license-tourism-business-and-guide-act.html
- Аялал жуулчлал, спортын яам, https://www.mots.go.th/mots_en/news/3151
- Аялал жуулчлалын хөгжлийн газар, https://www.tourismthailand.org/home
- Тайландын аялал жуулчлалын зөвлөл, https://www.thailandtourismcouncil.org/about-us/
- Жуулчны цагдаагийн алба, https://www.amazing-thailand.com/thai-tourist-police.html

ЧЕХ УЛС

- Act 159/1999 Coll. Act on certain conditions of business in the field of travel. https://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-159-1999-sb-o-nekterych-podminkach-podnikani-v-oblasti-cestovniho-ruchu
- The concept of state tourism policy https://www.cestovni-ruch.cz/zdroje/docs/koncepce.htm

- Government program to support tourism. mmr.cz/cs/ostatni/web/novinky/mmr-od-dnesniho-dne-je-mozne-stahnout-slevovy-vou
- Strategy of the CzechTourisma agency destination Czech Republic 2021–2025 New strategy of the travel agency for the years 2021-2025
- https://www.czechtourism.cz/cms/getmedia/ea2d3dad-b831-45b0-87b0-6a771a1bf891/Strategie-CzT-2021_2025.pdf
- Directive (EU) 2015/2302 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on package travel and linked travel arrangements. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:31990L0314
- Directive (EU) 2015/2302 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on package travel and linked travel arrangements).
- https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/2302/oj
- **Regulation (EC) No 261/2004 of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004.** https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2004/261/oj
- Regulation (EU) No 181/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 concerning the rights of passengers in bus and coach transport. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32011R0181
- Regulation (EC) No 1371/2007 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2007 on rail passengers' rights and obligations.

АВСТРИ УЛС

- OECD Tourism Trends and Policies-*англиар* https://www.mlit.go.jp/kankocho/content/001577527.pdf
- Австрийн Холбооны улсын Аж үйлдвэрийн Танхим-Wirtschaftskammer Österreich-*германаар* https://www.wko.at/branchen/tourismus-freizeitwirtschaft/ziele-und-grundsaetze.html
- Т-төлөвлөгөө буюу аялал жуулчлалын мастер план-Plan T-Masterplan für Tourismus-*германаар* https://www.bmaw.gv.at/Themen/Tourismus/plan-t.html
- Жуулчны татвар-Tourist taxes-*англиар* https://www.euronews.com/travel/2023/01/09/tourist-taxes-all-of-the-countries-you-will-have-to-pay-to-enter-in-2022
- Австрийн аялал жуулчлал санаснаас илүү амжилт гаргалаа! Ажлын хөтөлбөр нэмэлт жигүүр ургуулах нь-Österreich-Tourismus performt besser als gedacht! Arbeitsprogramm soll ihn zusätzlich beflügeln-*германаар* https://www.tai.at/hotellerie/tourismuspolitik/oesterreich-tourismus-performt-besser-als-gedacht-arbeitsprogramm-soll-ihn-zusaetzlich-befluegeln

Хавсралт

(Албан бус орчуулга)

ЖУУЛЧДЫГ ХАМГААЛАХ ОЛОН УЛСЫН ДҮРЭМ (UNWTO)[98]
(INTERNATIONAL CODE FOR THE PROTECTION OF TOURISTS)

ОРШИЛ

2021 оны 11 дүгээр сарын 30-наас 12 дугаар сарын 3-ны хооронд Испанийн нийслэл Мадрид хотноо болсон Ерөнхий Ассамблейн 24 дүгээр чуулганы 732 (XXIV) дугаар тогтоолоор батлагдсан Жуулчдыг хамгаалах олон улсын дүрэм нь онц байдлын үед жуулчдыг хамгаалах болон жуулчдын хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тал дээрх олон улсын наад захын стандартуудыг уялдуулж жуулчдыг хамгаалахад чиглэсэн цогц зарчим, зөвлөмжийг багтаасан бөгөөд тус дүрмээр дамжуулан Ковид-19 цар тахлын дараах олон улсын жуулчлалд хангалттай баталгаа өгөхийг зорьж байна.

Жуулчдыг хамгаалах олон улсын дүрэм нь тус дүрэмд заасан асуудлаар үүрэг, хариуцлага, эрх, үүрэг хүлээсэн Засгийн газар, төрийн болон хувийн хэвшлийн оролцогч талууд болон жуулчид гэх зэрэг төр, хувийн хэвшлийн бүх талуудад бодитой зөвлөмж өгөх зорилготой.

Энэ дүрэм нь таван бүлгээс бүрдэх ба дараах зөвлөмжийг багтаасан болно: (I)Тодорхойлолт ба тодруулга; (II) Онцгой байдлын үед олон улсын жуулчдад үзүүлэх тусламж; (III) Гэрээн дэх жуулчдын хамгаалал; (IV) Аялал жуулчлалын маргааныг олон улсын хэмжээнд шийдвэрлэх тогтоолын хувилбарууд; (V) Жуулчдыг хамгаалах олон улсын дүрмийн зөвлөмжийг дагаж мөрдөх, хэрэгжүүлэх механизм.

Жуулчдыг хамгаалах олон улсын дүрэм нь онц байдлын үед жуулчдыг хамгаалах, жуулчдын хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах наад захын стандартыг олон улсын түвшинд уялдуулах замаар тэдэнд бүх талын аюулгүй байдлыг бий болгож, аяллын орчныг илүү сонирхол татахуйц болгох мөн аялал жуулчлалын төрөл бүрийн үйлчилгээ үзүүлэгч болон үйлчлүүлэгч талын хоорондын гэрээний харилцааг сайжруулахыг зорьж байна.

Энэхүү дүрэм нь эрх зүйн хувьд үүрэг хүлээлгэдэггүй буюу зөвлөмжийн чанартай хуулийн хэрэгсэл болохын хувьд улс орнуудын өмнө үүрэг хариуцлага үүсгэдэггүй бөгөөд тэдэнд нэмэлт дарамт учруулдаггүй. Үүний эсрэгээр, жуулчдын итгэлийг сэргээхэд гишүүн орнуудын авч буй хүчин чармайлтыг дэмжиж, үндэсний хэмжээнд санал болгож буй бодлого, хууль тогтоомж, зохицуулалтын практикийн талаар засгийн газруудад зааварчилгаа өгөх замаар аялал жуулчлалын сэргэлтийг хурдасгахад туслах зорилготой юм.

Иймээс НҮБ болон Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагын бүх гишүүн орнуудыг энэхүү дүрмийг даган мөрдөж, дүрмийг баримтлахыг санал болгохын зэрэгцээ уг дүрмийг хэрэгжүүлсний дараа явуулсан тодорхой үйл ажиллагааны талаар Дэлхийн аялал жуулчлалын байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад тайлагнахыг уриалж байна.

[98] INTERNATIONAL CODE FOR THE PROTECTION OF TOURISTS, Adopted by the Resolution A/RES/732(XXIV) of the General Assembly of UNWTO at its twenty-fourth session, https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284423361

Үүнтэй адилаар аялал жуулчлалын бусад оролцогч талууд ч мөн жуулчдыг хамгаалах олон улсын дүрмийг баримталж, жуулчидтай байгуулсан гэрээндээ холбогдох зөвлөмж, зарчмыг аль болох тусгаснаар жуулчид төрөл бүрийн аяллын үйлчилгээг итгэлтэйгээр захиалах үндэс болох юм.

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ /Тодорхойлолт ба тодруулгууд/

А. Тодорхойлолт

Тодорхой зүйлд өөрөөр заагаагүй бол уг дүрмийн хүрээнд дараах нэр томьёог доор дурдсан утгаар хэрэглэнэ:

1. "Үндсэн харьяаллын улс" гэж жуулчин нь тухай улсын харьяалалтай, эсхүл зайлшгүй, онцгой нөхцөл байдал, онц байдлын үед тухайн жуулчны үндсэн болон байнгын оршин сууж буй улсыг хэлнэ.
2. "Онц байдал" гэдэг нь хүлээн авагч улсын хяналтаас гадуурх байгалийн болон хүний үйлдлээс үл хамааралтай томоохон хэмжээний тусламж шаардлагатай болсон ер бусын, онцгой эсвэл урьдчилан таамаглах боломжгүй нөхцөл байдлыг хэлнэ.
3. "Экскурст аялагч" гэдэг нь оршин суудаг ердийн орчин бус, аяллын гол зорьсон газарт хүрэхдээ хонох шаардлагагүй аялж байгаа хүнийг хэлнэ.
4. "Хүлээн авагч улс" гэж зайлсхийх боломжгүй, онцгой нөхцөл байдал, онц байдал үүссэн, эсхүл түүний үр дагавар нь тохиогоод байгаа гишүүн улсыг хэлнэ.
5. "Аялал жуулчлалын үйлчилгээ" гэж жуулчдад үзүүлэх дор дурдсан үйлчилгээний аль нэгийг дан болон хосолсон хэлбэрээр үзүүлэхийг хэлнэ.
   i. Орон сууцны зориулалтаас бусад орон сууцны үйлчилгээ;
   ii.Тээврийн үйлчилгээ;
   iii.Багц аяллын зохион байгуулалт, жижиглэн худалдаа, зуучлалын болон бусад захиалгын үйлчилгээ;
   iv. Аялал, үйл ажиллагаа, үзвэр үйлчилгээ, тойрон аялал, арга хэмжээ;
   v. Жуулчдад үзүүлэх бусад үйлчилгээ.
6. "Аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгч" гэж аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг бүрдүүлэх, сурталчлах, худалдах, худалдан авах, аялал жуулчлалын багц буюу тухайлсан үйлчилгээг зохион байгуулах үүрэг хүлээсэн аливаа хувь хүн, хуулийн этгээдийг (хувийн болон төрийн өмчийнхөөс үл хамааран) хэлнэ.
7. "Жуулчин" гэж хувь хүн өөрийн байнга оршин суудаг газар нутгаасаа нэг жилээс бага хугацааг гол зорьж буй газарт хүрэхдээ зарцуулан тухайн улс эсвэл очсон газартаа байнгын оршин суугч болох эсвэл ажиллахаас бусад бизнес, амралт зугаалгын болон өөр хувийн зорилгоор аялж буй хүнийг хэлнэ.
8. "Зайлсхийх боломжгүй, онц нөхцөл байдал" гэж тухайн нөхцөл байдал үүсгэсэн талын хяналтаас гарсан бөгөөд бүхий л боломжит арга хэмжээ авсан ч зайлсхийх боломжгүй болсон үр дагаврыг хэлнэ.

В. Тодруулга

Тодорхой зүйлд өөрөөр заагаагүй бол уг дүрмийн хүрээнд дараах тодруулгыг хэрэглэнэ.

1. Энэ дүрмийн хүрээнд "Маргаан хянан шийдвэрлэх бусад арга" гэдэг нь аялал жуулчлалын болон жуулчны тухай гомдлыг төрийн болон хувийн хэвшлийн аль

нэг талт маргаан хянан шийдвэрлэх байгууллагын туслалцаатайгаар шүүхээс гадуур шийдвэрлэх зохицуулалтыг хэлнэ. Маргаан хянан шийдвэрлэх бусад аргуудад омбудсмэн(аж ахуйн нэгж, байгууллага, ялангуяа төрийн байгууллагын эсрэг иргэдийн гомдлыг шалгахаар томилогдсон албан тушаалтан), эвлэрэл, зуучлал ба заавал дагаж биелүүлэх болон заавал дагаж биелүүлэх албагүй хэрэглэгчийн арбитр зэрэг ордог ба зөвхөн дээрх зүйлсээр хязгаарлагдахгүй юм.

2. Энэхүү дүрмийн хүрээнд "бизнесийн хэрэглэгч" гэсэн нэр томьёо нь жуулчдад аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэх зорилгоор эсвэл үзүүлэх явцад онлайн аялал жуулчлалын платформ ашигладаг аливаа аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгчийг хэлнэ.
3. Энэхүү дүрмийн хүрээнд “дижитал аялал жуулчлалын үйлчилгээ” гэсэн ойлголт нь мэдээллийн нийгмийн үйлчилгээ, аялал жуулчлалын үйлчилгээтэй холбоотой зуучлалыг оролцуулан үйлчилгээ хүлээн авагчийн хүсэлтээр, алсаас, цахим хэрэгслээр үзүүлж буй аялал жуулчлалын аливаа үйлчилгээг хэлнэ.
4. Энэхүү дүрмийн хүрээнд "дижитал аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгч" гэсэн нэр томьёо нь дижитал хэрэгслээр жуулчдад аялал жуулчлалын үйлчилгээг бүрдүүлж, худалдах, сурталчлах болон үйлчилгээг нийлүүлэх үүрэг хүлээсэн аливаа хувь хүн, хуулийн этгээдийг хэлнэ.
5. Энэхүү дүрмийн хүрээнд “зуучлагч” гэдэг нь гуравдагч этгээдээс нийлүүлсэн аялал жуулчлалын үйлчилгээ эсвэл зохион байгуулагчийн нийлүүлсэн багцыг худалдах, худалдахаар санал болгож буй зохион байгуулагчаас бусад аливаа хувь хүн, хуулийн этгээдийг хэлнэ.
6. Энэхүү дүрмийн хүрээнд "ялгаварлан гадуурхахгүй байх" гэсэн аливаа ойлголт нь НҮБ болон түүний төрөлжсөн байгууллагуудын олон улсын эрх зүйн баримт бичгүүдээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн тэгш эрх, ялгаварлан гадуурхахгүй байх ерөнхий зарчимд нийцүүлэгдэн тайлбарлагдахын зэрэгцээ үүнд Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын 7 дугаар зүйл, ОУХБ-ын 1112 тоот Ялгаварлан гадуурхах тухай конвенцын 1 дүгээр зүйлийн 1 дэх заалтууд хамаарах бөгөөд зөвхөн дээрх заалтуудаар хязгаарлагдахгүй.
7. Энэхүү дүрмийн хүрээнд "маргааныг онлайнаар шийдвэрлэх" гэсэн нэр томьёо нь уг хэсгийн 1-р зүйлд заасны дагуу аялал жуулчлалын болон жуулчдын гомдлыг шийдвэрлэхэд Мэдээлэл Харилцаа Холбооны Техник болон интернэтийг ашиглан хялбаршуулах, хурдасгах маргааныг шийдвэрлэх өөр хэлбэрийг хэлнэ.
8. Энэхүү дүрмийн хүрээнд "онлайн аялал жуулчлалын платформ" гэдэг нь хамтарсан эдийн засгийн вэбсайтууд, контент хуваалцах вэбсайтууд, олон нийтийн сүлжээнүүд, апп дэлгүүрүүд, онлайн зах зээлүүд, онлайн аялал жуулчлалын болон орон сууцны вэбсайтууд зэрэг аливаа хостинг үйлчилгээг хэлнэ. Энэхүү үйлчилгээ нь жуулчин эсвэл бизнес эрхлэгчийн хүсэлтээр хийгдэх ба аялал жуулчлалын дээрх үйлчилгээтэй холбоотой мэдээллийг хадгалж эсвэл түгээдэг.
9. Энэ дүрмийн хүрээнд "зохион байгуулагч" гэсэн нэр томьёо нь ашиг олох зорилгоор бус ховор тохиолдолд шууд болон өөр хүнээр дамжуулан, эсвэл өөр хүнтэй хамтрах замаар аяллын багц үйлчилгээг зохион байгуулж, худалдах түнийг санал болгож буй аливаа хувь хүн, хуулийн этгээдийг хэлнэ.
10. Энэхүү дүрмийн хүрээнд "оператор" гэсэн нэр томьёо нь жуулчдад аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэх зорилгоор буюу үйлчилгээний явцад онлайн аялал жуулчлалын платформ ажиллуулдаг аливаа хувь хүн, хуулийн этгээдийг хэлнэ.
11. Энэ дүрмийн хүрээнд "түрээсийн үйлчилгээ" гэсэн нэр томьёо нь автомашин, моторт тээврийн хэрэгсэл, унадаг дугуй эсвэл жуулчны зугаа цэнгээний хэрэгсэл

зэргийг түрээслэх үйл ажиллагаа бөгөөд дараах агуулга нь зөвхөн дээр дурдсан зүйлсээр хязгаарлагдахгүй.

12. Энэхүү дүрмийн хүрээнд болон тус бүлгийн А хэсэгт тодорхойлсончлон “аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгч” гэсэн нэр томьёо нь аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгчээр хууль ёсны бүртгэлтэй аль эсвэл улс орон бүрийн аялал жуулчлалын үйлчилгээг зохицуулах эрх зүйн зохицуулалтын дагуу эрх бүхий байгууллагуудаар хүлээн зөвшөөрөгдсөн хувь хүн, хуулийн этгээдийг хэлнэ.
13. Энэхүү дүрмийн хүрээнд болон тус бүлгийн А хэсэгт тодорхойлсон "жуулчин" гэх нэр томьёо Экскурст аялагч гэсэн утгыг давхар илэрхийлнэ.
14. Энэхүү дүрмийн хүрээнд "тээврийн үйлчилгээ" гэдэг нэр томьёо нь төмөр зам, авто зам, ус, агаарын болон сансрын зорчигч тээврийн үйлчилгээ, түүнчлэн тус улсын нэгдэн орсон холбогдох олон улсын гэрээнд заасан бусад зорчигч тээврийн үйлчилгээг багтаасан ойлголт бөгөөд зөвхөн дээр дурдсан зүйлсээр хязгаарлагдахгүй.
15. Энэхүү дүрмийн хүрээнд “зайлсхийх боломжгүй, онц нөхцөл байдал” гэдэгт дараах зүйлс багтана. Үүнд аялж байгаа газар эсвэл түүний ойр орчимд иргэний эмх замбараагүй байдал болон терроризм гэх мэт аюулгүй байдлын ноцтой асуудлууд үүсэх мөн урьдчилан таамаглагдаагүй ноцтой өвчний дэгдэлт зэрэг хүний эрүүл мэндэд учирч болзошгүй томоохон эрсдэлүүд мөн үер, газар хөдлөлт, цаг агаарын нөхцөл байдал зэрэг байгалийн гамшигт үзэгдэл нь талуудын хяналтаас гарж, аялал жуулчлалын үйлчилгээний гэрээнд заасны дагуу зорьсон газар руугаа аюулгүй зорчих боломжгүй хэмжээнд очих зэрэг багтана. Түүнчлэн тухайн улсын нэгдэн орсон олон улсын холбогдох гэрээнд заасан бусад нөхцөлүүд үүнд багтах ба тус ойлголт нь дээр дурдсан жишээнүүдээр үл хязгаарлагдана.
16. Энэхүү дүрмийн хүрээнд "ваучер" гэдэг нь аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгч нь жуулчдад мөнгөн нөхөн олговор олгохын оронд санал болгодог урьдчилан төлсөн купон, бэлгийн карт, аяллын чек эсвэл үнэгүй тасалбар зэргийг хэлэх ба зөвхөн дараах зүйлсээр хязгаарлагдаагүй ойлголт юм.
17. Энэхүү дүрмийн хүрээнд "эмзэг бүлгийн жуулчид" хэмээх агуулгад хөдөлгөөний бэрхшээлтэй, хөгжлийн бэрхшээлтэй, нэвтрэх тусгай шаардлага бүхий жуулчид болон насанд хүрээгүй эсвэл өндөр настай аялагчдыг хамааруулах бөгөөд зөвхөн дээрх зүйлсээр үл хязгаарлагдах ойлголт юм.

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ ***I****Онц байдлын үед олон улсын жуулчдад үзүүлэх тусламж/*

I ХЭСЭГ

ЗАРЧИМ

1. Уялдаа холбоо:

Олон улсын жуулчдад онц байдлын үед үзүүлэх тусламжийн талаарх дэлхий нийтийн нийтлэг арга барилыг бий болгож, хэрэгжүүлэх бодлого, практикийг уялдуулах шаардлагатай бөгөөд ингэснээр олон улсын бүх жуулчид яс үндэс, эх орон, очих газар, арьс, өнгө, хүйс, хэл, шашин, улс төрийн болон бусад үзэл бодол, үндэсний буюу нийгмийн гарал үүсэл, өмч хөрөнгө, төрөлт эсвэл бусад байдал, болон аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгчийн харьяа улс орон зэргээс үл хамааран тэгш эрхтэйгээр зохих хамгаалалтыг хүртэх болно.

2. Тэнцвэр:

Хүсэж буй болон хүрч болохуйц үр дүнгийн хоорондох шударга, тэгш тэнцвэрийг олох хэрэгцээ шаардлага байна. Онц байдлын өмнө, онц байдлын үед болон онц байдлын дараа бий болж буй үүрэг хариуцлагын хуваарилалтад аялал жуулчлалын бүх оролцогч талууд болох олон улсын жуулчид өөрсдөө, жуулчны үндсэн харьяаллын улс мөн хүлээн авагч улс зэргийн байр суурь, боломжит чадавхыг онцгой анхаарах ёстой ба эмзэг бүлгийн жуулчдын онцлог хэрэгцээ зэргийг харгалзан үзэх хэрэгтэй.

3. Хамтын ажиллагаа ба зохицуулалт:

Онц байдлын үед олон улсын жуулчдад туслах зорилгоор олон улсын хамтын ажиллагаа, зохицуулалтыг үндэсний болон олон улсын түвшинд, түүнчлэн улс орнуудын төрийн болон төрийн бус байгууллагууд хоорондын олон улсын хамтын ажиллагаа, зохицуулалтыг сайжруулах, бэхжүүлэх шаардлагатай байна.

4. Хариуцлага:

i. Төрийн эрх бүхий байгууллага болон аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгчдийн үүрэг бол онц байдлын үед олон улсын жуулчдад тусламж үзүүлэх юм. Үүнд жуулчдад хялбар хүртээмжтэй, цаг тухайд нь, бодитой, үнэн зөв, хамааралтай мэдээллийг ойлгомжтой, ил тод, бүрэн байдлаар хүргэх мөн түүнчлэн аюулгүй байдал, аюулгүй байдлын арга хэмжээ, ослоос урьдчилан сэргийлэх, эрүүл мэндийг хамгаалах, хүнсний аюулгүй байдал зэргээр хангах нь уг агуулгад багтах бөгөөд зөвхөн дараах зүйлсээр хязгаарлагдахгүй. Мэдээллийн агуулга, арга хэлбэрийг хүлээн авагч орны эрх баригчидтай зөвшилцсөний үндсэн дээр хувь хүний нууцыг хүндэтгэж, хувийн мэдээллийг хамгаалах болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэн хүргэх ёстой. Ийм мэдээлэл нь нөхцөл байдлын хүнд байдалтай хатуу пропорциональ байх ёстой бөгөөд онц байдал үүссэн газарзүйн бүс нутагт мэдээллийн зарим зүйлс хязгаарлагдах нь байдаг.

ii. Олон улсын жуулчид зочлохоор бэлдэж буй улс орныхоо онцлогтой танилцах эсвэл аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгчээс өгсөн мэдээллийг дагаж мөрдөх үүрэгтэй. Олон улсын жуулчид өөрийн байнга оршин суудаг газар нутгаасаа гадуур аялал хийхдээ эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын эрсдэлийн талаар аль болох мэдээлэлтэй байж, хямралын үед төрийн эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын протоколуудыг дагаж мөрдөх, аялал жуулчлалын зохих даатгалд хамрагдах замаар эдгээр эрсдэлийг багасгах тал дээр арга хэмжээ авах хэрэгтэй.

5. Хүртээмжтэй байдал:

Эмзэг бүлгийн жуулчид бусад хүмүүстэй адил тэгш эрхтэйгээр, ямар ч ялгаварлалгүйгээр аялах эрхтэй. Зарим тусгай хэрэгцээтэй жуулчид онц байдлын үед бусдаас сул дорой эсвэл илүү эмзэг байж болзошгүй тул төрийн эрх баригчид болон аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгчдээс нэмэлт баталгаа авахыг эрэлхийлэх төлөвтэй байдаг. Онц байдлын үед тэдгээр хүмүүсийг нийгмийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын арга хэмжээ, аяллын шинэчлэлт, шийдвэр гаргалт, үндсэн үйлчилгээний хүртээмж, хүртээмжийн талаарх мэдээлэл зэргээс орхигдуулж болохгүй. Тэдний нөхцөл байдлын талаарх мэдээлэл, харилцаа холбоо хүртээмжтэй бус байвал энэ нь тэднийг нэмэлт эрсдэлд оруулж болзошгүй юм. Аялал жуулчлалын үйлчилгээ эрхлэгч болон орон нутгийн удирдлагууд олон улсын жуулчдын аюулгүй байдлыг зохих ёсоор харгалзан үзсэний үндсэн дээр аливаа саад тотгорыг арилгах хэрэгтэй.

6. Тодорхой, баттай байдал

Олон улсын жуулчид, аялал жуулчлалын үйлчилгээ эрхлэгчид өөрсдийн эрх, тэднээс юу хүлээгдэж байгаа болохыг тодорхой мэдэж, тухайн шаардлагыг биелүүлэх хангалттай цаг хугацаатай байх шаардлагатай.

7. Эрсдэлд чиглэсэн хандлага:

Эрсдэлд чиглэсэн зохицуулалтын арга барилтай байх, тодорхой байх хэрэгцээ болон маш сайн тодорхойлсон зорилтуудтай байж тэгш эрх, үл ялгаварлан гадуурхах,

пропорциональ байх зарчмуудыг хүндэтгэн үзсэний дүнд онц байдлын үед шууд хариу үйлдэл үзүүлэх.

II ХЭСЭГ

ЗӨВЛӨМЖ

Гишүүн улсууд I хэсэгт заасан зарчмуудын дагуу дараах шаардлагатай бүх арга хэмжээг авах ёстой.

А. Урьдчилан сэргийлэх

1. Онцгой байдлын үед шуурхай арга хэмжээг хөнгөвчлөх зорилгоор хямралын эсрэг байнгын, мэргэжлийн, үр ашигтай, үр дүнтэй үйлчилгээг бий болгох;
2. Аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгч, дипломат консулын алба болон хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах байгууллага зэрэг нь олон улсын жуулчдын тодорхой нөхцөл байдал, хэрэгцээ шаардлагыг харгалзан зохион байгуулах механизмыг багтаасан онц байдлын тусгай хөтөлбөр, онцгой байдлын төлөвлөгөө, протоколыг бий болгох;
3. Энэ хэсгийн 2 дахь хэсэгт дурдсан онц байдлын төлөвлөгөө, протоколыг хэрэгжүүлэхэд хяналт тавих, зөвлөгөө өгөх, зохицуулах үүрэгтэй болон онц байдлын үед олон улсын жуулчдад тусламж үзүүлэх орон нутгийн мөн үндэсний түвшинд зохих эрх бүхий байгууллага, байгууллагыг томилох, аялал жуулчлалын үйлчилгээ эрхлэгчид, дипломат консулын алба болон хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах байгууллага, олон улсын жуулчдад зориулсан холбоо барих, мэдээллийн төвийг бий болгох;
4. Онц байдлын үед олон улсын жуулчдад, ялангуяа эмзэг бүлгийн жуулчдад үзүүлэх тусламжийн талаар аялал жуулчлалын үйлчилгээ эрхлэгчдэд чиглэсэн мэдээлэл, сургалт, харилцааны материалыг тогтмол боловсруулж, шинэчлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ. Ийм мэдээлэл, харилцааны материалыг аль болох олон хэл дээр өөр формат болон бусад хүртээмжтэй биет болон цахим хэрэглүүр (жишээлбэл, Брайл хадмал, видео гэх мэт) ашиглан, уншихад хялбар, ойлгомжтой хэлээр гаргах ёстой. Ингэснээр олон улсын жуулчдад зохих зааварчилгааг хүлээн авах, тэдгээрийг зөв ойлгох боломжийг олгох юм;
5. Онц байдлын үед олон улсын жуулчдыг нийтээр нь хамруулах зорилгоор жуулчдын гэрээний дагуу хүртээмжтэй, шударга аяллын даатгалын тогтолцоо болон баталгааны системүүдийг хөгжүүлэх, ашиглахыг дэмжих хэрэгтэй ба үүнд цар тахлын үеийн жуулчны тасалбарын зардал болон цуцлалтын хураамж, эмчилгээ, хорио цээрийн дэглэм, эх оронд нь буцаах зэрэг тусламжийн зардлууд багтах ба зөвхөн дараах зүйлсээр хязгаарлагдахгүй.
6. Онц байдлын үед тухайн нутаг дэвсгэрт нь санхүүгийн хүндрэлтэй байгаа аялал жуулчлалын үйлчилгээ эрхлэгчдэд дэмжлэг үзүүлэх санхүүгийн схемийг боловсруулахад дэмжлэг үзүүлэх; болон;
7. Онц байдлын үед аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгч нь олон улсын жуулчидтай харилцахдаа захиргааны ачааллыг аль болох багасгах, журмыг хялбарчлах талаар зохих арга хэмжээ авах;

В. Мэдээлэл

1. Улс орон бүрийн харилцаа холбооны хэрэгслийг харгалзан хамгийн сүүлийн үеийн мэдээллээр хангах. Уг мэдээлэлд хилийн шугам, аяллын цэг хүрэх эсвэл тэндээс хөдлөх боломжит тээврийн хэрэгсэл, зорчих хязгаарлалт, нийгмийн эрүүл

мэнд, аюулгүй байдал, аюулгүй байдлын арга хэмжээ, түүнчлэн олон улсын жуулчдад зориулсан бусад бодит мэдээлэл багтах ба дараах зүйлсээр үл хязгаарлагдана. Дээрх мэдээллүүдийг эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан албан ёсны вэбсайт болон бусад олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийн платформ дээр аль болох олон хэлээр хүргэх ёстой. Цаашлаад дараах мэдээллүүд нь аялал жуулчлал, тээвэрлэлтийн мэргэжилтнүүд, хэрэглэгчийн агентлагууд, үндсэн тээврийн үйлчилгээ үзүүлэгч болон нийгмийн эрүүл мэндийн дэд бүтцээр дамжуулан хүргэгдэнэ;

2. Олон улсын жуулчдад онц байдлын нөхцөл байдалд хүргэж болзошгүй эрсдэлээс сэрэмжлүүлэх зорилгоор бүрэн ажиллагаатай хил дамнасан, сайн дурын үндсэн дээр зөвшөөрөгдсөн, харилцан ажиллах боломжтой холбоо барих программуудыг хувийн мэдээллийг хамгаалах болон холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу ашиглахыг дэмжих;
3. Онц байдлын талаар мэдээлэл түгээхдээ "Аялал жуулчлалын талаарх зөвлөгөө, арга хэмжээний мэдээлэлд газарзүйн тэмдэглэгээ, огноо, цагийг ашиглах зөвлөмж" ын дагуу хүргэх;

С. Тусламж

Хүлээн авагч орны хувьд:

1. Зохицуулсан систем, журам, зохицуулалтаар дамжуулан аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгч нь холбогдох хууль тогтоомжоор тогтоосон хязгаарын хүрээнд, зайлсхийх боломжгүй, онц нөхцөл байдлын үеийн олон улсын жуулчдад хугацаа алдалгүй зохих туслалцаа үзүүлэх, тусламжаар хангах боломжтой эсэхийг баталгаажуулах хэрэгтэй. Жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгчийн үзүүлэх тусламжид

    i. Аюулгүй байдал, эрүүл мэндийн үйлчилгээ, орон нутгийн засаг захиргааны болон консулын тусламжийн талаар боломжит мэдээллээр хангах;

    ii. Шаардлагатай бол олон улсын жуулчдад зайны харилцаа тогтооход нь туслах болон тэдэнд өөр зохицуулалтыг олоход туслах;

    iii. Олон улсын жуулчдыг гэрээгээр тохиролцсоны дагуу буцаах боломжгүй тохиолдолд шаардлагатай хоол, унд, байр хүртэл тээвэрлэх зардлыг гаргаж, хэд хэдэн хоногийн байрыг хүлээн авагч улс хариуцах бөгөөд холбогдох журмын дагуу нөхөн төлбөр нэхэмжлэхэд хохирол учруулахгүйгээр нэхэмжлэлийг барагдуулах;

    iv. Олон улсын жуулчдын эрх зүйн байдал болон эдлэх эрхийг тодорхой болгоход нь туслах үүднээс жуулчдыг хэрэглэгчийн агентлагууд, хүлээн авагч улсад байгаа эрх баригчидтай холбоо тогтооход нь туслах;
2. Байрны үйлчилгээ үзүүлэгчдэд урьдчилсан байдлаар шаардлагатай мэдээлэл, харилцаа холбооны сувгаар дамжуулан зохих ёсоор хүргэсэн эсэхийг баталгаажуулж, зайлсхийх боломжгүй болон онц нөхцөл байдлын үед хүлээн авагч улсын холбогдох эрх бүхий байгууллагатай хамтран ажиллаж, дараах мэдээллийг боломжоороо хангана;

    i. "Хувийн мэдээллийг хамгаалах" болон бусад холбогдох хууль тогтоомжийн хүрээнд олон улсын жуулчдын биеийн байдал, эрүүл мэндийн байдал, байршлын талаарх боломжит мэдээлэл;

    ii. Онц нөхцөл байдал нь үйлчилгээ үзүүлэгчээс орон сууцны үйлчилгээ үзүүлэхэд хэрхэн нөлөөлж байгаа тухай мэдээлэл;

    iii. Тусламж хэрхэн үзүүлэх боломжтой талаарх мэдээлэл;

iv. Олон улсын жуулчдын эрүүл мэнд, сайн сайхан байдлын талаарх боломжит мэдээлэл;

v. Олон улсын жуулчидтай хэрхэн холбогдож болох талаар болон тэднийг яаж аливаа хүндрэл, онц байдал, аюулаас холдуулан, нутаг буцаах зэрэг мэдээлэл;

3. Зайлсхийх боломжгүй, онцгой нөхцөл байдал, онц байдлын үед байрны үйлчилгээ үзүүлэгч нь ёс зүйтэй байж, олон улсын жуулчдын нэмж хоноглох өрөөний үнийг нэмэгдүүлэхгүй байхын баталгаажуулах;
4. Зайлсхийх боломжгүй, онцгой нөхцөл байдал, онц байдлын үед олон улсын жуулчид өөрсдийн байрлаж буй газарт очих боломжгүй байдалд хүрсэн эсвэл орон сууцны үйлчилгээ үзүүлэгч нь гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэх боломжгүй болж, цуцлалтын төлбөрийг төлөхгүй байгаа эсэхийг баталгаажуулах;
5. Онцгой байдлын үед аврах үйлчилгээ, харилцаа холбооны үйлчилгээ, түр хамгаалах байр, шаардлагатай хоол хүнс, виз болон бусад зохих зөвшөөрөл, тээвэрлэлт, үндсэн эм, эмнэлгийн яаралтай тусламжийг аль болох хангана.
6. Онцгой байдлын үед хүлээн авагч улсын үндэсний аюулгүй байдалд хохирол учруулахгүйгээр бусад улсын иргэдэд захиргааны санкц/шийтгэл, торгууль ногдуулахаас татгалзах. Үүнийг аялал жуулчлалын хязгаарлалтын улмаас зөвшөөрлийн хугацаа хэтэрсэн, нутаг дэвсгэрээсээ гарч чадахгүй байгаа жуулчинд хамааруулан ойлгоно. Ийм онц байдлын улмаас саатсан нэмэлт хугацааг жуулчны дараагийн визний мэдүүлэг боловсруулалтад тооцох ёсгүй.
7. Онцгой байдлын үед, олон улсын жуулчны амь нас, эрүүл мэнд, хувийн бүрэн бүтэн байдал шууд аюулд өртөх үед зохицуулалттай нүүлгэн шилжүүлэх, онцгой байдлын болон аюулгүй байдлын ажилтнуудаар хангах, эрүүл мэнд, эмнэлгийн үйлчилгээ үзүүлэх зэрэг шаардлагатай нэмэлт үйл ажиллагааны арга хэмжээг боломжит байдлаар хэрэгжүүлэх.

Аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгчдийн хувьд:

8. Зайлсхийх боломжгүй, онцгой нөхцөл байдал, онц байдлын үед хүлээн авагч улсын эрх баригчидтай нэн даруй холбоо тогтоох хэрэгтэй бөгөөд тэдгээр нь ч мөн олон улсын жуулчдад үзүүлэх тусламжийг зохих ёсоор зохицуулахын тулд аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгчид, тэдгээрийн орон нутгийн төлөөлөгчид эсвэл орон нутгийн агентлагуудтай шууд, тодорхой харилцааны сувгийг идэвхжүүлэх ёстой.

D. Эх оронд нь буцаах

Хүлээн авагч болон үндсэн харьяаллын улсын хувьд:

1. Дараах мэдээллийг холбогдох дипломат болон консулын эрх бүхий байгууллагад аль болох боломжийн хугацаанд дамжуулах;

i. Онц байдлын ерөнхий нөхцөл байдал;

ii. Онц байдалд өртсөн газар зүйн бүсүүд;

iii. Онц байдалд өртсөн бүс нутагт дахь олон улсын жуулчдын тоо, харьяалал бүхий улс орнуудын байдал;

iv. Олон улсын жуулчдад тусламж үзүүлэхэд шаардагдах хувийн мэдээлэл;

v. Олон улсын жуулчдын эрүүл мэндийн байдал, байршлын болон ерөнхий нөхцөл байдлын талаарх мэдээлэл;

vi. Хохирогчдын мэдээлэл;

vii. Хэрэгжүүлсэн болон хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж байгаа арга хэмжээ болон;

viii. Шаардлагатай бол хувийн мэдээллийг хамгаалах болон холбогдох бусад хууль тогтоомжийн дагуух бусад мэдээлэл;

2. Олон улсын жуулчдыг дамжин өнгөрөх, эх оронд нь буцаах зэрэг шаардлагатай үйл ажиллагааны арга хэмжээг хөнгөвчлөхөд гуравдагч орнуудтай сайн санааны хүрээнд хамтран ажиллана.

Хүлээн авагч орны хувьд:

3. Аялал жуулчлалын үйлчилгээ үзүүлэгчтэй хийсэн эсвэл аялал жуулчлалын даатгалд тусгагдсан жуулчны гэрээ байсан ч холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу нөхөн төлбөр нэхэмжлэхэд хохирол учруулахгүйгээр тухайн улсын иргэдийн нэгэн адил олон улсын жуулчдыг эх оронд нь буцаах талаар шаардлагатай арга хэмжээ авах;
4. Зөвшөөрөгдсөн дээд хэмжээнээс хэтрүүлэн оршин суусан болон хилээр дамжин гарах журам гэх зэрэг визний шаардлага эсвэл бусад зохих зөвшөөрөл дээр зааварчилгаа өгөх.
5. Онцгой байдлын үед тухайн жуулчдын эх орноос илгээсэн аливаа албан тушаалтан, эмнэлгийн болон техникийн ажилтнууд, тэдгээрийн тоног төхөөрөмжийг шаардлагатай тохиолдолд өөрийн нутаг дэвсгэрт нэвтрүүлэх, оршин суух, нүүлгэн шилжүүлэхэд шуурхай туслалцаа үзүүлэн, уг үйл ажиллагааг хөнгөвчлөхийн тулд чадах бүхнээ хийх. Ийм тусламж нь олон улсын жуулчдад хэрэгтэй байгаа тусламж, үйлчилгээг үзүүлэхэд шаардагдах зүйлд түр зуурын виз эсвэл ажиллах зөвшөөрөл олгох, нэвтрэх шаардлагыг хөнгөвчлөх гэх мэт урьдчилсан зөвшөөрлийг аль болох хурдан олгох зэрэг багтана. Энэхүү үйл явц нь уг үйл ажиллагааг газар нутаг дээрээ зохион явуулж буй улсын үндэсний хууль тогтоомж, практик дээр суурилна.

Жуулчны үндсэн харьяаллын улсын хувьд:

6. Олон улсын жуулчдыг эх оронд нь буцаах зэрэг шаардлагатай үйл ажиллагаануудыг хөнгөвчлөх чиглэлээр хамтран ажиллана;
7. Өөрийн орны иргэд болон тэдний гэр бүлийн гишүүдийг хүлээн авагч улс эсвэл гуравдагч орноос эх орондоо буцаж ирэхэд нь дэмжлэг үзүүлж, шаардлагатай бол цааш дамжин өнгөрөх нотлох баримтыг бүрдүүлж өгнө. Түүнчлэн оршин суух зөвшөөрөлтэй гуравдагч орны иргэд болон харьяалагдах улсдаа буцаж байгаа тэдний асран хамгаалагчид уг ойлголтод хамаарна.

Гуравдагч орнуудын хувьд:

8. Хувийн мэдээллийг хамгаалах болон холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу орон нутгийн аюулгүй байдал, аюулгүй байдлын арга хэмжээ, орон нутгийн засаг захиргаа, консулын тусламж, түүнчлэн олон улсын жуулчдын биеийн байдал, эрүүл мэндийн байдал, байршлын талаарх мэдээлэл зэргийг хүлээн авагч орон болон жуулчдын үндсэн харьяаллын улсад аль болох хурдан мэдэгдэх;
9. Олон улсын жуулчдыг цааш хүргэх, эх оронд нь буцаах зэрэг шаардлагатай үйл ажиллагааг хөнгөвчлөхөд сайн санааны үүднээс хамтран ажиллах; болон
10. Олон улсын жуулчдын эх орноос илгээсэн аливаа албан тушаалтан, эмнэлгийн болон техникийн ажилтнууд, тоног төхөөрөмжийг нутаг дэвсгэрийнхээ хүрээнд дамжин өнгөрөх, тээвэрлэхэд шуурхай туслалцаа үзүүлж, уг ажлыг хөнгөвчлөхийн тулд нөөц бололцоогоо дайчлан хамтран ажиллах.